

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

EUROPOS STUDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

MILDA JASILIONYTĖ
II kurso studentė

**DAUGIAKULTŪRIŠKUMAS IR EUROPOS VIEŠOJI ERDVĖ:
EUROPOS PARLAMENTO DISKURSO ANALIZĖ**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: doc. dr. I. Vinogradnaitė

Vilnius, 2008

Bakalauro/magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Bakalauro/magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Bakalauro/magistro darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Bakalauro/magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:
Komisijos nariai:

BIBLIOGRAFINIS APRAŠAS

Jasilionytė M. Daugiakultūriškumas ir Europos viešoji erdvė: Europos Parlamento diskurso analizė: Europos studijų specialybės magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė doc.dr. I.Vinogradnaitė. – V., 2008. – 71 p.

Reikšminiai žodžiai: daugiakultūriškumas, viešoji erdvė, Europos Parlamentas, diskurso analizė, metafora, supratimas.

Šiame darbe nagrinėjama daugiakultūriškumo įtaka viešosios erdvės diskusijoms, vertinant susikalbėjimo ir supratimo galimybę. Darbe, taikant diskurso analizės metodą, yra tiriama daugiakultūrinė Europos Parlamento viešoji erdvė.

Teorinėje dalyje yra aptariamos viešosios erdvės teorijos, analizuojama, kaip aiškinamas daugiakultūriškumo veiksnys. Empirinėje dalyje yra pateikiama Europos Parlamento posėdžių analizė, interpretuojami atrinktų metaforų pavyzdžiai. Yra tiriama, ar metaforos skirtingai suprantamos ir vartojamos skirtingų valstybių atstovų. Apibendrinant tyrimo rezultatus, pateikiamos išvados dėl daugiakultūriškumo įtakos Europos viešajai erdvei ir nurodomos galimos ateities tyrimų gairės.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „Daugiakultūriškumas ir Europos viešoji erdvė: Europos Parlamento diskurso analizė“ yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Vardas, pavardė

(parašas)

Turinys

Išvadas	6
1. Viešosios erdvės teorijų ir sampratų apžvalga	10
1.1. Viešosios erdvės samprata	10
1.2. Europos viešosios erdvės apibrėžimas ir prielaidos	12
1.2.1. Viršnacionalinė Europos viešoji erdvė.....	12
1.2.2. Europos viešoji erdvė kaip europeizuotos nacionalinės viešosios erdvės	16
1.3. Europos Parlamento viešosios erdvės ypatumai.....	19
1.4. Metaforos kaip tarpkultūrinio supratimo tyrimo priemonė.....	20
2. Europos Parlamento diskurso analizė.....	25
2.1. Tyrimo metodo ir duomenų apibūdinimas.....	25
2.2. Metaforų pasiskirstymas ir apžvalga	27
2.3. Metaforų pavyzdžių analizė ir interpretacija	36
2.3.1. Šeimos metafora.....	36
2.3.2. Partnerių metafora	43
2.3.3. Kaimyno metafora	49
2.3.4. Draugo metafora.....	53
Išvados.....	58
Priedai	60
1. Lentelė. Metaforų pasiskirstymas pagal valstybes, metaforų grupes ir poziciją Turkijos narystės atžvilgiu.....	60
2 Lentelė. Procentinis metaforų pasiskirstymas.....	61
Summary.....	63
Literatūros ir šaltinių sąrašas	65

Ivadas

Šiame darbe yra nagrinėjami du glaudžiai susiję Europos Sąjungos fenomenai – daugiakultūriškumas ir Europos viešosios erdvės idėja. Daugiakultūriškumas yra neatsiejamas nuo 27 valstybes vienijančios Europos Sąjungos, kurios šūkis yra „Įvairovės suvienyti“ (angl. „*United in diversity*“), o 2008-ieji metai paskelbti Europos kultūrų dialogo metais. Europos viešosios erdvės idėja pastaruoju metu yra nuolatinis akademinų diskusijų objektas, svarstant jos teorines ir empirines prielaidas ir galimybes. Europos viešojoje erdvėje dažnai matoma kaip būdas išspręsti įvairias Europos Sąjungos problemas: demokratijos deficitą Europos Sąjungoje, ES institucijų, žiniasklaidos ir piliečių bendravimo, visuomenės įtraukimo į ES valdymą ir diskusijas stoką. Nors akademinė diskusija apie Europos viešąją erdvę yra aktyvi ir nuolat pasipildo naujais tyrimais, vis dėlto joje nepakankamai dėmesio yra skiriama daugiakultūriškumo analizei.

Literatūroje išsiskiria dvi teorijų apie Europos viešąją erdvę grupės: 1) viršnacionalinės Europos viešosios erdvės teorijos ir 2) europeizuotų nacionalinių viešųjų erdvių teorijos. Šias grupes atstovaujantys autoriai pateikia skirtingus požiūrius apie daugiakultūriškumo ir Europos viešosios erdvės santykį. Viršnacionalinės Europos viešosios erdvės teorijos atstovai¹ teigia, kad daugiakalbiškumas ir daugiakultūriškumas sukuria neįveikiamas problemas viršnacionalinei viešajai erdvei atsirasti ir funkcionuoti. Viršnacionalinėje viešojoje erdvėje lingvistiniai ir kultūriniai skirtumai tarp diskusijos dalyvių apriboja galimybes suprasti ir interpretuoti perduodamą pranešimą. Kultūrinis homogeniškumas yra traktuojamas kaip būtina sąlyga susiformuoti ir funkcionuoti Europos viešajai erdvei. Kita vertus, autoriai, vystantys europeizuotų nacionalinių viešųjų erdvių teorijas,² mano, kad daugiakultūriškumas neturi didelės įtakos Europos viešajai erdvei. Jie atmeta prielaidą, jog kultūrinis homogeniškumas yra būtinas Europos viešajai erdvei.

Taigi kyla klausimas, kokią įtaką daugiakultūriškumas turi viešajai erdvei: ar jis užkerta kelią formuotis viešajai erdvei, kurioje vyktų suprantanti komunikacija, ar vis dėlto supratimo ir susikalbėjimo galimybė išlieka, ir kultūrinis homogeniškumas nėra būtina sąlyga viešajai erdvei.

Šiame darbe yra siekiama atsakyti į klausimą, ar įmanomas susikalbėjimas ir supratimas daugiakultūrinėje viešojoje erdvėje tarp skirtingų valstybių atstovų.

Tikslas ir uždaviniai

Šio darbo tikslas yra ištirti daugiakultūriškumo įtaką diskusijoms viešojoje erdvėje, įvertinant susikalbėjimo ir supratimo galimybę.

1 Pavyzdžiui, P.G.Kielmanseggas (1994), D.Grimmas (1997).

2 R.Koopmansas ir J.Erbe (2003), M. Brüggemannas et al. (2006), T.Risse ir M. Van de Steeg (2003) ir kt.

Pagrindiniai darbe keliami **uždaviniai**:

- išanalizuoti viešosios erdvės teorijas ir Europos viešosios erdvės sampratas, išnagrinėti, ar ir kaip jose aiškinamas daugiakultūriškumas, kaip apibrėžiamas susikalbėjimo – supratimo vaidmuo;
- atlikti Europos Parlamento posėdžių analizę, interpretuojant atrinktus metaforų pavyzdžius;
- išanalizuoti, ar metaforos skirtingai suprantamos ir vartojamos skirtingų valstybių atstovų;
- apibendrinant tyrimo rezultatus, pateikti išvadas dėl daugiakultūriškumo įtakos Europos viešajai erdvei ir nurodyti galimas ateities tyrimų gaires.

Metodo apžvalga

Darbe taikomas tyrimo metodas yra diskurso analizė. Diskurso analizę bendriausiai galima apibrėžti kaip kalbos vartojimo (kalbėjimo ir tekstų) tyrimą. Diskurso analizė nėra vienalytis metodas, jame yra susiformavusios kelios pagrindinės tradicijos: 1) pokalbių analizė (*conversation analysis*), 2) sociolingvistika, 3) diskursyvinė psichologija, 4) kritiška diskurso analizė, 5) socialinio pokyčio studijos.³ Diskurso analizė aprašo ir interpretuoja specifines teksto struktūras, gramatiką, žodyną, ieško tam tikrų pasikartojančių bruožų, būdingų tam tikram socialiniam kontekstui, tiria, kaip kuriamos prasmės ir susijusios praktikos, kaip jos kinta. Šis metodas yra pasirinktas todėl, kad darbe yra tiriama Europos Parlamento viešoji erdvė, kurioje reiškiasi diskursyvi socialinė praktika, t.y., paremta diskusijomis, rašytinių tekstų kūrimu. Be to, yra siekiama atskleisti, kaip skirtingų kultūrų atstovai supranta tą patį reiškinių, ar tos pačios sąvokos yra vartojamos skirtingomis prasmėmis. Diskurso analizės metodas padeda tiriant diskusijos dalyvių vartojamą žodyną (šiuo atveju vartojamas metaforas) tam tikriems reiškiniams apibūdinti, iš kurio galima spręsti, kaip yra suprantamas pasaulis ar tam tikri reiškiniai.

Tyrimo empirinis pagrindas yra Europos Parlamento plenarinių sesijų posėdžių stenogramos. Analizei yra pasirinkta 20 Europos Parlamento posėdžių nuo 1999 m. iki 2007m. Šiuose posėdžiuose buvo svarstomi klausimai, susiję su galima Turkijos naryste Europos Sąjungoje. Ši tema pasirinkta dėl to, kad Turkijos narystės ES klausimas yra vienas iš kontraversiškesniausių vertinamų klausimų tarp Europos Sąjungos valstybių narių. Kadangi valstybės narės turi labai skirtingas nuomones šiuo klausimu, galima tikėtis, kad jų atstovai išreikš savo požiūrį vartodami skirtingas metaforas, ir tai padės pademonstruoti skirtingą to paties dalyko supratimą ir interpretavimą.

³ Margaret Wetherell, Stephanie Taylor, Simeon J. Yates, *Discourse as Data*. London: SAGE Publications Ltd, 2001,ii.

Literatūros apžvalga

Akademinė diskusija apie viešąją erdvę apskritai ir Europos viešąją erdvę yra aktyvi, ir šia tema publikuojama nemažai straipsnių ir tyrimų. Vieni iš aktyviausių akademinėje diskusijoje apie Europos viešąją erdvę yra tokie tyrinėtojai kaip T. Risse, M. Brüggemannas, E. O. Eriksonas, M. Van de Steeg, H.-J. Trenzai bei kiti. Dažniausiai diskusijų atspirties tašku tampa J. Habermaso viešosios erdvės teorija: su ja sutikdami arba ją kritikuodami kiti mokslininkai vysto savo viešosios erdvės sampratą.

Mokslininkai nesutaria, ar gali susiformuoti Europos viešoji erdvė, kokios tam reikalingos sąlygos, ar jas įmanoma pasiekti. Galima išskirti dvi pagrindines Europos viešosios erdvės teorijų sroves. Pirmoji teorijų grupė ieško viršnacionalinės Europos viešosios erdvės susiformavimo prielaidų (bendras identitetas, kalba, žiniasklaida). Europos Sąjungos kalbinį ir kultūrinį pliuralizmą šios teorijos pateikia kaip vieną iš kliūčių efektyviai komunikacijai ir bendros viešosios erdvės konstravimui. Antroji Europos viešosios erdvės teorijų pakraipa vadovaujasi nacionalinių erdvių europeizacijos idėja. Daugelis pastarosios pakraipos atstovų remiasi įvairių žiniasklaidos priemonių – laikraščių, televizijos, interneto – analize skirtingose Europos Sąjungos valstybėse. Jų tyrimuose yra gilnamasi, kokiomis temomis yra rašoma žiniasklaidoje, kokia informacija yra publikuojama, kiek jos turinys yra susijęs su Europos Sąjunga, jos politikomis, institucijomis, problemomis.

Daugelio autorių daroma prielaida, kad kultūrinis barjeras trukdo (arba kitų nuomone, neturi didelės įtakos) Europos viešajai erdvei formotis ir funkcionuoti, nėra detalizuojama ar plačiau pagrindžiama. Dažnai tai priimama kaip savaime suprantamas dalykas, nereikalaujantis papildomo argumentavimo. Žymiai daugiau dėmesio yra skiriama identiteto ar žiniasklaidos analizei. Daugiakultūriškumo ir Europos viešosios erdvės santykis, susikalbėjimo galimybė daugiakultūrinėje erdvėje dar nėra labai plačiai ištirti klausimai. Taigi šis darbas prisidėtų prie akademinės diskusijos apie Europos viešąją erdvę bei pasitarnautų jai nagrinėdamas supratimo ir susikalbėjimo galimybę daugiakultūrinėje viešojoje erdvėje.

Darbe bus remiamasi Europos viešosios erdvės apibrėžimu, paremtu Habermaso viešosios erdvės idėja. Europos viešoji erdvė suprantama kaip komunikacinė erdvė, sukuriama ir palaikoma per komunikacinį veiksma, jai būdingos racionalios ir kritinės diskusijos, universalumo ir prieinamumo principai. Viešąją erdvę galima apibrėžti kaip diskusijų forumą, kuriame per racionalias ir kritines diskusijas, atviras ir prieinamas kiekvienam, yra priimami bendri ir teisingi problemų sprendimai. Viešoji erdvė yra pagrįsta keliais svarbiais principais: viešoji erdvė turi suteikti galimybę atvirai ir prieinamai komunikacijai, joje kiekvienas norintis gali laisvai diskutuoti įvairiais klausimais, diskusijoje svarbiausia argumentai. Viešoji erdvė yra kuriama per komunikacinį veiksma, kurio dalyviai bando “pasiekti abipusį supratimą”, pasireiškiantį kaip

racionaliai motyvuoto konsensuso dėl situacijos ir veiksmų radimas.⁴ Tokiu būdu priimti susitarimai yra priimtini visiems veikėjams, turi aiškiai išreikštą legitimumą. Suprasti ir susikalbėti yra įmanoma tik tuo atveju, jeigu diskusijos dalyviai turi bendrą tam tikrų dalykų suvokimą, bendrą patirtį, kuria remdamiesi galėtų kelti savo ir interpretuoti kitų argumentus.

Darbo pirmojoje dalyje yra aptariama J.Habermaso viešosios erdvės samprata, apžvelgiami skirtingi požiūriai į Europos viešąją erdvę, jos egzistavimo prielaidas, aiškinamasi, kokią vietą šiose teorijose užima daugiakultūriškumas ir kaip apibrėžiamas susikalbėjimo – supratimo vaidmuo. Taip pat pirmojoje dalyje yra apibrėžiama Europos Parlamento viešoji erdvė bei aptariama, kaip metaforos gali padėti atskleisti tarpkultūrinius skirtumus.

Darbo antrojoje dalyje yra pateikiama Europos Parlamento diskurso analizė. Pirmiausia yra pristatomas ir paaiškinamas tyrimo metodas – diskurso analizė bei apibūdinami surinkti duomenys. Toliau darbe yra analizuojami konkrečių metaforų grupių pavyzdžiai, tiriama, kaip ir kokiame kontekste metaforos buvo vartojamos. Tyrime nagrinėjama, kaip tos pačios sąvokos yra suprantamos ir interpretuojamos skirtingų valstybių atstovų. Pabaigoje įvertinami tyrimo rezultatai, pateikiamos išvados ir nurodomos ateities tyrimų gairės bei rekomendacijos.

4 Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action. Reason and Rationalization of Society*, Vol.1, Boston: Beacon Press, 1995, 86.

1. Viešosios erdvės teorijų ir sampratų apžvalga

1.1. Viešosios erdvės samprata

Pirmą kartą viešosios erdvės sąvoką pavartojo vokiečių filosofas, Frankfurto mokyklos atstovas ir sociologas Jürgenas Habermasas 1962 m. pasirodžiusioje knygoje “The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry Into a Category of Bourgeois Society”. Šioje knygoje J.Habermasas nagrinėja viešosios sferos formavimąsi 17 a. pabaigoje – 18 amžiuje trijose Vakarų Europos valstybėse - Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje ir Vokietijoje. Jis tiria, kokios sąlygos lėmė viešosios sferos susikūrimą ir vėliau jos transformaciją. Vėliau J.Habermasas savo teoriją išplėtojo ir peržiūrėjo kituose savo darbuose – “Theory of Communicative Action and Legitimation Crisis” (1981), “Further Reflections on the Public Sphere” (1992), ir kt. J. Habermaso teorija yra pagrindinis atspirties taškas ir pirminis šaltinis visoms vėlesnėms viešosios erdvės teorijos atmainoms. Anot L.Dahlbergo, Habermasas kol kas suteikia geriausiai išplėtotą viešosios erdvės sampratą kritinėje teorijoje.⁵ Prie viešosios erdvės sampratos ir teorijos plėtojimo prisidėjo ir kiti tyrinėtojai - H.Arendt, Ch. Tayloras ir kiti.

J. Habermaso suformuotą viešosios erdvės sampratą galima traktuoti kaip normatyvinį ar idealųjį modelį. Habermasas viešąją erdvę apibrėžia kaip privačių asmenų, racionaliai ir kritiškai svarstančių viešuosius klausimus, erdvę.⁶ Tai yra atviras visuomenės diskusijų forumas, kuriame išsakomos kritinės idėjos ir argumentai, svarstomi bendri interesai ir politiniai klausimai.

Galima išskirti kelis pagrindinius bruožus, būdingus habermasiškajai viešajai erdvei:

- 1) racionalūs – kritiniai viešieji debatai,
- 2) universalumas: socialinė klasė ar rangas diskusijose yra nesvarbūs, taigi nėra hierarchijos ir visi dalyviai yra lygūs,
- 3) prieinamumo principas: dalyvauti viešosios erdvės diskusijose gali kiekvienas,
- 4) autonomiškumas: viešojo erdvė yra nepriklausoma nuo valstybės ir bažnyčios.⁷

Atsižvelgęs į kritiką ir vėliau plėtodamas savo teoriją, Habermasas (1996) pripažįsta, kad viešojo erdvė pasižymi diferenciacija pagal komunikacijos laipsnį, apimtį, dalyvaujančius veikėjus, politikos sritis. Viešosios erdvės gali būti visai abstrakčios, kuriose publika dalyvauja per masines

⁵ Lincoln Dahlberg, „The Habermasian public sphere: Taking difference seriously?“, *Theory and Society*, vol. 34, 2005, 111.

⁶ Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry Into a Category of Bourgeois Society*, London: Polity Press, 1989, 27.

⁷ Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry Into a Category of Bourgeois Society*, 36-8, 54.

žiniasklaidos priemonės, aiškiai apibrėžtos ar epizodinės, atsitiktinės, pvz. kokiuose nors renginiuose.⁸ J. Habermasas aiškiai pasako, kad viešoji erdvė - tai socialinis fenomenas, ir apibūdina ją kaip tinklą, kuriame keičiamasi informacija, pateikiami įvairūs požiūriai ir susiformuoja viešoji nuomonė tam tikrais klausimais.⁹

Habermaso viešoji erdvė yra komunikacinio veiksmo produktas.¹⁰ Habermasas komunikacinį veiksma apibūdina kaip bent dviejų subjektų tarpasmeninę sąveiką, kuri užmezgama per kalbą ar neverbalines priemones. Komunikaciniu veiksmu veikėjai bando “pasiekti abipusį supratimą”, kuris pasireiškia kaip racionaliai motyvuoto konsensuso dėl situacijos ir veiksmų radimas.¹¹ Toks susitarimas yra pagrįstas bendrais įsitikinimais ir negali būti primestas jėga. Dalyviai remiasi argumentais ir yra pasiruošę būti įtikinti ar derinti savo pozicijas. Iš esmės tokia situacija atspindi “idealią kalbinę situaciją” reikalavimus, pagal kuriuos kiekvienas norintis gali dalyvauti diskusijoje, kelti ir svarstyti jam rūpimus klausimus, be to, negalima prievarta kliudyti naudotis tokiais teisėmis.

Habermaso komunikacinio veiksmo sampratoje itin svarbią vietą užima kalba. Čia ji yra traktuojama kaip nesuvaržytos ar neribojamos komunikacijos priemonė, kuria naudodamiesi veikėjai bando rasti susitarimą dėl bendro situacijos apibrėžimo ir bendrų veiksmų.¹² Tam, kad kalbos aktas (“speech act”) ir jo intencijos būtų suprasti, Habermas išskiria kelias sąlygas, kurias turi būti patenkintos. Visų pirma, kalbos akte turi dalyvauti kalbėtojas ir adresatas, kurie moka tą pačią kalbą arba kurie galėtų susikalbėti per vertėją. Antra, pasak Habermaso, abi pusės – ir kalbėtojas, ir adresatas – turi galėti nevaržomai įvertinti kalbėjimo situaciją, nes tik taip jie gali siekti bendro jos apibrėžimo. Trečia, dalyviai turi tarpusavyje turėti bendrą pamatinį suvokimą. Šį bendrą pamatinį suvokimą galima apibūdinti kaip kalbos akto dalyvių turimas žinias ir įsitikinimus apie pasaulį, kurie sudaro jų interpretacinius resursus. Remdamiesi bendromis ar panašiomis prielaidomis apie situaciją, kalbos akto dalyviai turėtų pakankamai vienodai interpretuoti ir suprasti vienas kito argumentus ir teiginius. Galiausiai kalbos aktas turėtų būti toks pasakymas, į kurį adresatas gali atsakyti teigiamai arba neigiamai (“taip” arba “ne”).¹³ Tai reiškia, kad pasakymas turi būti toks, kad adresatas galėtų įvertinti jo pagrįstumą ir su juo sutikti arba atmesti. Taigi galima

8 Jürgen Habermas, *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*; Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1996, 374.

9 Ten pat, 359 – 360.

10 Craig Calhoun (red.), *Habermas and the Public Sphere*, Cambridge, Massachusetts, London: the MIT Press, 1996, 32

11 Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action. Reason and Rationalization of Society*, Vol.1, Boston: Beacon Press, 1995, 86.

12 Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action*, 94 – 95.

13 Jürgen Habermas, “Some Further Clarifications of the Concept of Communicative Rationality” Kn. Maeve Cooke (sud), *On the Pragmatics of Communication*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1998, 339.

teigti: jeigu komunikuojantys asmenys nemoka bendros kalbos ar jiems nėra prieinama vertimo galimybė, tokiu atveju jų bendravimas tampa komplikuoatas, o vienas kito supratimas yra praktiškai neįmanomas. Pasak Habermaso, supratimas taip pat reiškia, kad ir kalbėtojas, ir klausytojas supranta lingvistinį posakį vienodai.¹⁴ Taigi kalbėtojas turi kalbėti aiškiai, pasirinkti tokius posakius ar frazes, kurias suprastų adresatas ir klausytojas.

Kitas svarbus aspektas yra tas, kad komunikacinio veiksmo dalyviai turi turėti bendrą patirtį (arba, kaip vadina Habermasas, gyvenamąjį pasaulį (angl. “lifeworld”)), kuria remiantis galėtų kelti savo argumentus ir interpretuoti. Viena iš tokių bendrų patirčių yra kultūra, Habermaso apibrėžiama kaip komunikacijos dalyvių žinios, kurios yra jų interpretacijų pagrindas. Kultūra yra vienas iš gyvenamojo pasaulio komponentų, kaip ir normų bei taisyklių sistema, socialinis identitetas, kurie formuoja reikšmių kontekstą.¹⁵ Kita bendra komunikacinio veiksmo dalyvių patirtis galėtų būti bendra istorija, normų ir vertybių sistema, kuria dalyviai galėtų naudotis komunikuodami. Vadinasi, galima daryti prielaidą, kad racionali komunikacija yra galima tik tarp tą pačią kultūrinę, istorinę ar kitą patirtį turinčių komunikacinio veiksmo dalyvių. Tik turėdami bendrą tam tikrų dalykų pamatinį suvokimą viešosios erdvės dalyviai galėtų siekti abipusio supratimo ir konsensuso. Habermasas tiksliai neapibrėžia, kiek bendrumo turėtų būti tarp veikėjų, kad jų komunikacija būtų racionali ir siekianti supratimo bei sutarimo.

1.2. Europos viešosios erdvės apibrėžimas ir prielaidos

1.2.1. Viršnacionalinė Europos viešoji erdvė

Kalbant apie Europos viešąją erdvę analizuojančias teorijas, galima išskirti dvi sroves. Pirmoji iš jų kalba apie viršnacionalinę Europos viešąją erdvę ir jos galimybes, antroji – apie europeizuotą nacionalinių erdvių tinklą. Pirmosios srovės atstovai (D.Grimmas, P.G.Kielmanseggas, P.Schlesingeris ir kt.) Europos viešąją erdvę supranta kaip nacionalinės erdvės kopiją viršnacionaliniame lygmenyje, t.y., Europos viešoji erdvė turėtų turėti tokius pat elementus kaip ir nacionalinė viešoji erdvė – homogeniška visuomenė, tarpininkų tarp valdžios ir piliečių infrastruktūra (žiniasklaida, partijos), bendra kalba ir kultūra. Tokios sampratos oponentai R.Koopmansas ir J.Erbe (2003) pastebi, kad Europos viešosios erdvės tyrimams naudojama idealios

14 Jürgen Habermas, „Social Action, Purposive Activity, and Communication“, (1981), Kn. Maeve Cooke (sud), *On the Pragmatics of Communication*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1998, 142.

15 Jürgen Habermas, „Actions, Speech Acts, Linguistically Mediated Interactions, and the Lifeworld“, (1988), Kn. Maeve Cooke (sud), *On the Pragmatics of Communication*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1998, 248-249.

homogeniškos nacionalinės viešosios erdvės samprata veda tik prie neigiamų išvadų – Europos viešoji erdvė yra neįmanoma. Jie siūlo žiūrėti į Europos viešąją erdvę kaip į europeizuotas nacionalines erdves.¹⁶ Susiformavusios dvi Europos viešosios erdvės teorijų srovės nors ir naudoja tą pačią sąvoką „viešoji erdvė“, ją supranta ir apibrėžia visiškai skirtingai. Pirmosios grupės atstovai Europos viešosios erdvės perspektyvoms tirti taiko labiau habermasišką sampratą su normatyviniais elementais. Antrosios pakraipos autoriai Europos viešąją erdvę analizuoja per europeizacijos procesus nacionalinėse viešosiose erdvėse, dėmesį sutelkdami ties žiniasklaida ir jos turiniu. Tuo tarpu piliečių dalyvavimas, kuris turėtų būti esminis viešosios erdvės elementas, yra vertinamas kaip antraeilis ar ne toks svarbus. Skirtingos viešosios erdvės sampratos lemia ir priešingas išvadas Europos viešosios erdvės egzistavimo atžvilgiu: vienu atveju tai traktuojama kaip neįmanomas dalykas, kitu - kaip jau egzistuojantis.

Toliau aptarsime, kokios sąlygos Europos viešajai erdvei egzistuoti yra iškeliamos pirmosios pakraipos mokslininkų darbuose. Pirmosios grupės teorijų atstovai (P.G.Kielmanseggas, 1994; D.Grimmas, 1997; ir kt.) laikosi požiūrio, kad vienalytė Europos viešoji erdvė neegzistuoja, nes nėra komunikacinės bendruomenės, pagrįstos bendra kalba, žiniasklaida ir identitetu. Taigi jie Europos viešajai erdvei susiformuoti kelia tokias būtinas sąlygas:

- 1) bendras europinis identitetas ir bendruomenė,
- 2) bendra viršnacionalinė europinė žiniasklaidos infrastruktūra,
- 3) bendra kalba ir kultūra.

Plačiau panagrinėkime kiekvieną iš šių sąlygų.

Pirmoji būtina sąlyga vieningai viršnacionalinei Europos viešajai erdvei susiformuoti yra bendras identitetas. M. Castellsas pastebi, kad nors Europos Sąjungą vienija bendra ekonomika, naujos technologijos, žmonių identitetas vis dar išlieka nacionalinis, o kai kuriais atvejais netgi ir regioninis ar vietinis. Tai reiškia, kad individas tapatinasi su savo valstybe, miestu, bet ne su Europos Sąjunga. Anot Castellso, ES integracijos procesai kol kas vyksta sėkmingai ir be vienijančio identiteto, bet tai dar nereiškia, kad, iškilus rimtesnei krizei, jie nesukels sunkių padarinių.¹⁷ Kaip teigia C.H.Fredrikssonas (o ir kiti autoriai - F.Scharpfas (1999), Closa, (2001), Grundmannas (1999)), bendro europinio identiteto nebuvimas tampa didžiausia kliūtimi Europos viešajai erdvei susiformuoti. Šie autoriai teigia, kad kol nėra identiteto, tol nėra ir bendruomenės, o

16 Ruud Koopmans ir Jessica Erbe, „Towards a European Public Sphere? Vertical and Horizontal Dimensions of Europeanised Political Communication“, *Discussion Paper SP IV 2003-403*, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), 2003, 3-7; <www.cceae.umontreal.ca/IMG/pdf/Session_2_-European_Public_Sphere.pdf> [žiūrėta 2007-03-15].

17 Manuel Castells, cit. iš Carl Henrik Fredriksson, „Energizing the European Public Space“, 2004, <<http://www.eurozine.com/articles/2004-05-13-fredriksson-en.html>> [žiūrėta 2007-05-10].

be jos neįmanoma gyvybinga viešoji erdvė.¹⁸ Kaip teigia M. Van de Steeg, tai, ar identitetas yra laikomas *a priori* viešosios erdvės sąlyga, ar ne, priklauso nuo to, koku jo apibrėžimu remiamasi. Autoriai, kurie vadovaujasi „stipriu“ (angl. „*thick*“) tapatumo apibrėžimu, kaip Europos Sąjungos piliečių homogeniškumu, mano, kad bendras europinis identitetas jau turi būti iki viešosios erdvės formavimosi. Iš kitos pusės, autoriai, naudojantys švelnesnę identiteto sampratą, t.y., identitetą suvokiantys kaip bendruomenės jausmą, atsirandantį per piliečių dalyvavimą demokratinuose procesuose, viešąją erdvę laiko viena iš identiteto formavimosi prielaidų.¹⁹

Antroji dažnai minima kaip būtina Europos viešosios erdvės sąlyga yra bendra europinė žiniasklaida. D.Grimmui tokios žiniasklaidos egzistavimo galimybės atrodo absoliučiai neįmanomos. Jis primena, kad negalima painioti tokios komunikacijos sistemos su nacionaline žiniasklaida, kuri irgi kažkiek pateikia su ES susijusios informacijos, nes pastaroji yra nukreipta į nacionalinę publiką ir negali suformuoti europinio diskurso. Europinės žiniasklaidos priemonės turėtų peržengti nacionalinių valstybių ribas. Taip pat, pasak Grimmo, jos galėtų efektyviai veikti tik esant pakankamas kalbos žinias turinčiai visuomenei.²⁰ Tai reiškia, kad greičiausiai europinės žiniasklaidos priemonės turėtų naudoti *lingua franca*, kuri būtų paplitusi ir suprantama daugeliui europiečių. Kaip pastebi Brüggemannas, iki šiol viršnacionalinės europinės žiniasklaidos iniciatyvos nebuvo sėkmingai įgyvendintos. Jos arba išvis gyvavo trumpą laiką ir žlugo (pvz., laikraštis „The European“), arba reikalavo didelio papildomo finansavimo iš valstybės, arba pasiekė tik labai ribotą auditoriją (kaip dvikalbis prancūzų/vokiečių TV kanalas „Arte“). Viena iš galimų išeičių būtų *lingua franca* kaip komunikacinės priemonės pasitelkimas.²¹ Tačiau kol kas problema lieka neišspręsta, nes net 44 proc. europiečių sugeba bendrauti tik gimtąja kalba (2006 m. Eurobarometro duomenimis).²² Iš esmės daugiakalbiškumas Europos Sąjungoje yra matomas kaip pagrindinis trukdis viršnacionalinei komunikacijai užsimegzi ir žiniasklaidos priemonėms sėkmingai funkcionuoti. Iš to seka, kad dar viena iš būtinų sąlygų Europos viešosios erdvės egzistavimui yra bendra kalba ir kultūra.

Kaip pastebi P.Krausas, panašią hipotezę kėlė dar J.S.Millis, kuris teigė, kad egzistuoja stiprus ryšys tarp demokratinio valdymo perspektyvų ir lingvistiškai bei kultūriškai integruotos visuomenės egzistavimo. Anot Millio, bendra kalba ir kultūra padeda formuoti pilietiniam

18 Carl Henrik Fredriksson, 2004.

19 Marianne van de Steeg, „Rethinking the Conditions for a Public Sphere in the European Union“, *European Journal of Social Theory*, No.5, SAGE Publications, 2002, 505.

20 Dieter Grimm, „Does Europe Need a Constitution“, Kn. Peter Gowan ir Perry Anderson, *The Question of Europe*, London, New York: Verso, 1997, 252.

21 Michael Brüggemann, „How the EU Constructs the European Public Sphere: Seven Strategies of Information Policy“, *TranState Working Papers*, Nr. 19, Bremen: Staatlichkeit im Wandel, 2005, 7.

22 European Commission, Europeans and their Languages, *Special Eurobarometer*, February 2006.

<ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf> [žiūrėta 2008-02-25].

solidarumui ir sukuria pamatą nacionaliniam identitetui. Kalbinis ir kultūrinis pliuralizmas yra traktuojamas kaip trukdis komunikacijai, visuomenės integracijai ir viešajai erdvei.²³ Šiomis nuostatomis remiasi ir autoriai, kalbantys apie viršnacionalinę Europos viešąją erdvę. D. Grimmas teigia, kad menkos kalbinės žinios užkerta kelią ES piliečiams dalyvauti europinio masto komunikacijoje ir priimant sprendimus. Taigi jie nedalyvauja formuojant Europos viešąją nuomonę ir negali atstovauti savo interesų. Viešasis diskursas lieka apribotas nacionalinių valstybių sienomis. Anot Grimmo, komunikacija yra glaudžiai susijusi su kalba, per ją yra perteikiama patirtis ir interpretuojamas pasaulis.²⁴ Tos pačios nuomonės laikosi ir P.G.Kielmanseggas, teigdamas, kad Europa nėra komunikacijos bendruomenė, nes pasižymi daugiakalbiškumu. Jo nuomone, europiečiai turi skirtingas kalbines suvokimo struktūras, ir tai yra neįveikiamas barjeras Europos viešajai erdvei formuotis.²⁵ Taip tvirtina ir T. Mörä, apibendrinamas Europos viršnacionalinės viešosios erdvės šalininkų argumentus. Anot T. Mörä, net jeigu komunikuojantys asmenys mokėtų tą pačią kalbą, sunkumai kiltų dėl to, kad tie patys terminai ar žodžiai yra kitaip suprantami skirtingų kultūrų atstovų. Kalba yra glaudžiai susijusi su kultūra, identitetu, apskritai, pasaulio suvokimu.²⁶

Vis dėlto, reikia konstatuoti, kultūrinis veiksnys nėra plačiau aptariamasis ar detalizuojamas minėtų autorių. Dažniausiai yra laikoma savaimė suprantama ir aišku, kad kultūriniai skirtumai ar apskritai, daugiakultūriškumas, trukdo formuotis Europos viešajai erdvei. Tai nesusilaukia ir gilesnių tyrimų, ar iš tiesų daugiakultūriškumas yra kliūtis Europos viešajai erdvei, kaip daugiakultūriškumas veikia komunikaciją. Kai kurie autoriai (pavyzdžiui, P.G.Kielmanseggas) užsimena, kad kalbiniai ir kultūriniai skirtumai lemia skirtingą tų pačių sąvokų suvokimą, tačiau šios prielaidos nėra išsamiau analizuojamos. Taip pat galima pastebėti, kad nebandoma kultūrinio pliuralizmo ir Europos viešosios erdvės santykio nagrinėti suprantančios komunikacijos aspektu.

Apibendrinant, galima teigti, kad remiantis šios pakraipos viešosios erdvės teorijomis, Europos viešoji erdvė būtų įmanoma, jeigu būtų patenkintos tokios sąlygos kaip bendra europinė tapatybė, viršnacionalinė žiniasklaida ir bendra kalba bei kultūra. Daugiausiai dėmesio susilaukia pirmosios dvi sąlygos, tuo tarpu kalbinis ir kultūrinis veiksnys yra aptariamasis gan paviršutiniškai, dažnai remiantis tik teorine argumentacija, bet nebandant pagrįsti empiriškai.

23 John Stuart Mill, *Considerations on Representative Government*, cit. iš Peter A. Kraus, "Cultural diversity as a challenge to European integration", 2003, 301 – 303, <www.etes.ucl.ac.be/Francqui/Livre/20.Kraus.pdf> [žiūrėta 2007-05-03].

24 Dieter Grimm, „Does Europe Need a Constitution“, 253 – 254.

25 Peter Graf Kielmansegg, „Läßt sich die Europäische Gemeinschaft demokratisch verfassen?“, 1994, cituota iš Marianne van de Steeg, „Rethinking the Conditions for a Public Sphere in the European Union“, *European Journal of Social Theory*, 2002, nr. 5, 500.

26 Tuomo Mörä, „Boundaries of Public Sphere Ideal“. Pranešimas konferencijoje „Public Spheres and Their Boundaries“, Tampere, 2006.

1.2.2 Europos viešoji erdvė kaip europeizuotos nacionalinės viešosios erdvės

Antroji grupė teorijų Europos viešosios erdvės analizei siūlo idėją, jog Europos viešoji erdvė yra įmanoma kaip europeizuotų nacionalinių erdvių tinklas, sujungtas informaciniais - komunikaciniais srautais. Šios grupės atstovai taip pat laikosi skirtingų požiūrių: vieni teigia, kad Europos viešoji erdvė jau egzistuoja (T. Risse, M. Van de Steeg, Trenzas); antrieji mano, kad nors ir yra duomenų, rodančių Europos viešosios erdvės egzistavimą, bet susilaiko nuo per didelio optimizmo (Koopmansas & Pfetschas), trečiosios pakraipos autoriai neranda ar randa labai menkus Europos viešosios erdvės egzistavimo įrodymus (Semetko & de Vreese). Tokia diferenciacija iškyla dėl to, kad nesutariama, koks turėtų būti nacionalinių viešųjų erdvių europeizacijos lygis ir kaip jį matuoti, kad jau būtų galima kalbėti apie Europos viešąją erdvę.²⁷

Koopmansas ir Erbe (2003) teigia, kad Europos viešajai erdvei būtina sąlyga yra tam tikro laipsnio vertikalių ar horizontalių komunikacinių ryšių tarp nacionalinių viešųjų erdvių atsiradimas. Jie sudaro tris viešosios erdvės europeizacijos modelius:

1. viršnacionalinė Europos viešoji erdvė, kuri būtų tarp Europos Sąjungos institucijų ir kolektyvinių veikėjų, joje būtų aptariami su Europos Sąjunga susiję klausimai, formuotųsi europinio lygio žiniasklaida;
2. vertikali europeizacija – pasižymi komunikaciniais ryšiais tarp nacionalinio ir europinio lygmens (iš viršaus į apačią arba atvirkščiai);
3. horizontali europeizacija – atsiranda komunikaciniai ryšiai tarp skirtingų valstybių narių.²⁸

Kalbėdami apie Europos viešąją erdvę, Koopmansas et al. remiasi prielaida, kad viešojoje erdvėje sąveikauja trys pagrindiniai veikėjai: kalbėtojai (kolektyviniai veikėjai), žiniasklaidos priemonės ir plačioji visuomenė. Kad viešoji erdvė funkcionuotų, reikalingas aktyvus visų veikėjų dalyvavimas: institucijos turi būti suinteresuotos viešosios erdvės naudojimu kaip forumu visuomenei pasiekti ir perduoti informaciją, taip užsitikrinant legitimumą, visuomenė turi domėtis klausimais, susijusiais su ES, savo ruožtu žiniasklaida turi būti komunikacijos kanalu. Nagrinėdami kiekvieno iš veikėjų (ne)aktyvumą, autoriai teigia, kad viršnacionaliniu Europos viešosios erdvės modeliu galima naudotis tik kaip idealiu modeliu, nes tokia viršnacionalinė viešoji erdvė yra neįmanoma dėl kalbinio ir kultūrinio barjero. Geriausiu atveju yra galima tik tam tikro laipsnio

27 Anders Esmark, "The Europeanization of Public Spheres - modes of resonance and institutional anchorage". Pranešimas konferencijoje „CONNEX-workshop: A European Public Sphere: How much of it do we have and how much do we need?“, Amsterdamas, 2005 gruodžio 9-10d., 7-10.

28 Ruud Koopmans ir Jessica Erbe, „Towards a European Public Sphere? Vertical and Horizontal Dimensions of Europeanised Political Communication“, Discussion Paper SP IV 2003-403, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), 2003, 3-7; <<http://skylla.wzb.eu/pdf/2003/iv03-403.pdf>> [žiūrėta 2007-03-15].

nacionalinių viešųjų erdvių europeizacija.²⁹

Kiti autoriai, T.Risse ir M. van de Steeg, siūlo Europos viešąją erdvę suprasti kaip komunikacinę bendruomenę su tam tikru kolektyvinės identifikacijos laipsniu, socialinį konstrukta, susiformuojantį per diskursyvias praktikas. Šios praktikos pasireiškia per nacionalinėse viešosiose erdvėse vykstančias diskusijas tais pačiais europiniais klausimais tuo pačiu metu, susiejant su jais tas pačias prasmes ir interpretacijas. Nors diskusijos Europos klausimais nėra tokios dažnos, bet tada, kai jos vyksta, jų nuomone, susikuria komunikacinė bendruomenė.³⁰

Būtent Risse ir Van de Steeg savo tyrime naudoja horizontalios europeizacijos modelį. Jie paneigia, kad pirmosios grupės teorijų minėtos sąlygos yra būtinos Europos viešajai erdvei susiformuoti. Anot Risse ir Van de Steeg, ir be bendros kalbos gali būti prasminga komunikacija. Taip pat atmetama ir bendros europinės žiniasklaidos sąlyga: teigiama, kad demokratinei viešajai erdvei kaip tik yra būtinas žiniasklaidos priemonių pliuralizmas ir konkurencija. Galų gale Risse ir Van de Steeg tvirtina, jog neegzistuojantis Europinis kolektyvinis identitetas nėra esminė kliūtis viešajai erdvei sukurti. Pasak jų, viešoji erdvė ir komunikacijos bendruomenė yra socialiai konstruojami per viešas diskusijas aktualiais klausimais.³¹

Risse ir Van de Steeg manymu būtina (bet ne pakankama) prielaida susiformuoti viešajai erdvei yra socialinė mobilizacija ir dalyvavimas diskusijose bei ginčiuose Europos Sąjungos politikų klausimais. Europos viešoji erdvė susiformuotą esant glaudiems tarpusavio ryšiams ir mainams tarp nacionalinių erdvių. Jie išskiria tokias tris būtinas sąlygas idealiam Europos viešosios erdvės tipui:

1) nacionalinėse viešosiose sferose diskusijos tais pačias ES klausimais tuo pačiu metu susilaukia vienodo dėmesio lygio;

2) nacionalinėse viešosiose erdvėse naudojamos panašios prasminės struktūros, interpretacijos;

3) atsiranda tarptautinė komunikacinė bendruomenė, kurioje kalbėtojai ir klausytojai ne tik stebi vienas kitą nacionalinėse erdvėse, bet ir pripažįsta vienas kito legitimumą bei suvokia, kad Europos klausimai yra jiems bendrai svarbūs.³² Taigi remdamiesi tokiomis nuostatomis, Risse ir Van de Steeg daro išvadą, kad Europos viešoji erdvė yra besiformuojanti.

Natūralu, kad mokslininkai, besiremiantys Habermaso viešosios erdvės samprata, kritiškai

29 Ruud Koopmans, Friedhelm Neidhardt ir Barbara Pfetsch, „Conditions for the Constitution of a European Public Sphere“. Pranešimas konferencijoje „Democracy Beyond the Nation-State“, Atėnai, 2000 m. spalio 5-7d., 12 – 19.

30 Thomas Risse ir Marianne Van de Steeg, „An Emerging European Public Sphere? Empirical Evidence and Theoretical Clarifications“ P.ranešimas konferencijoje „Europeanisation of Public pheres, Political Mobilisation, Public Communication and the European Union,“ Science Center Berlin, 2003 m. birželio 20-22d., 15 – 16.

31 Thomas Risse ir Marianne Van de Steeg, An Emerging European Public Sphere?, 21.

32 Thomas Risse and Marianne Van de Steeg, „An Emerging European Public Sphere?“, 2, 16.

žiūri į Risse ir panašias teorijas, besiremiančias europeizacijos idėja. Štai T.Mörä (2006) teigia, kad T.Risse savo viešosios erdvės sampratoje per daug dėmesio skiria žiniasklaidai ir per mažai piliečių dalyvavimui, kuris yra vienas iš kertinių viešosios erdvės elementų. Jis mano, kad Risse pernelyg optimistiškai vertina viešosios erdvės susikūrimo Europoje galimybes.³³

M. Brüggemannas Europos viešąją erdvę traktuoja kaip europeizuotų nacionalinių viešųjų erdvių tinklą, sujungtą informacijos srautais.³⁴ Europos viešajai erdvei analizuoti M. Brüggemannas et al. (2006) išveda daugiadimensinį viešosios erdvės europeizacijos modelį. Europeizacijai tirti jie įveda keturias dimensijas:

1) valdžios stebėjimas (*monitoring governance*) – ar ES institucijų sprendimai ir politikos susilaukia tokio pat dėmesio iš visuomenės kaip ir vidaus politika,

2) abipusis stebėjimas (*mutual observation*) - kiek dėmesio viešosiose diskusijose yra skiriama kitų valstybių politiniams klausimams,

3) diskurso mainai (*discursive exchange*) - kiek nuomonės ir argumentai iš kitų Europos valstybių yra inkorporuojami į nacionalinį diskursą,

4) kolektyvinė identifikacija (*collective identification*) - bendruomenės jausmo formavimasis ir identifikavimasis su ja. Ištyrę pasirinktų ES valstybių pagrindinių dienraščių straipsnius, M. Brüggemannas et al. daro išvadą, kad europeizacijos tendencijos pasireiškia tik pirmuoju aspektu, t.y., ES institucijos ir politikos susilaukia vis daugiau dėmesio viešosiose diskusijose, o visais kitais aspektais (2-4 dimensijos) dar yra labai silpnos.³⁵

Taigi antrosios Europos viešosios erdvės teorijų srovės mokslininkai atmeta Europos viešosios erdvės sąlygas, kurias kelia viršnacionalinės Europos erdvės šalininkai. Europeizacijos idėjos proponentai mano, kad bendros žiniasklaidos, identiteto, kalbos ir kultūros nebuvimas dar nepaneigia galimybės egzistuoti Europos viešajai erdvei. Jų manymu, Europos viešąją erdvę galima vadinti europeizuotas nacionalines viešąsias erdves. Vis dėlto, tai, kad atskirose nacionalinėse viešosiose erdvėse vyksta diskusijos vienu ar kitu klausimu, susijusiu su Europos Sąjunga, dar nereiškia, kad susiformuoja bendra europinė diskusijų erdvė. Pasak Peters et al., „jeigu dvi žmonių grupės diskutuoja tais pačiais klausimais skirtinguose kambariuose, jie nesukuria bendros viešosios erdvės“.³⁶ Nors aptarti autoriai (T.Risse, M.Van de Steeg, R.Koopmansas ir J.Erbe,

33 Tuomo Mörä, „Boundaries of Public Sphere Ideal“ Pranešimas konferencijoje „Public Spheres and Their Boundaries“, Tampere, 2006, 4-6.

34 Michael Brüggemann, „How the EU Constructs the European Public Sphere: Seven Strategies of Information Policy“, *TranState Working Papers*, No. 19, Bremen: Sfb 597 „Staatlichkeit im Wandel“, 2005, 1-2.

35 Michael Brüggemann et al., „Segmented Europeanization. The Transnationalization of Public Spheres in Europe: Trends and Patterns“, *TranState Working Papers*, No. 37, Bremen: Sfb 597 „Staatlichkeit im Wandel“, 2006, 4 – 8, 19.

36 Bernhard Peters et al., „National and transnational public spheres: the case of the EU“, *European Review*, (2005), Vol. 13, Supp. No. 1, 152-153.

M.Brüggemannas ir kt.) ieško, ar atsiranda ryšiai tarp nacionalinių viešųjų erdvių, jų tyrimai apsiriboja nacionaline žiniasklaida.

Kalbant apie kultūrinį homogeniškumą viešųjų erdvių europeizacijos teorijose, jis dažniausiai vertinamas kaip nebūtina sąlyga³⁷ arba kaip veiksnys, kuris gali kelti problemų Europos viešajai erdvei, bet neužkerta jai kelio.³⁸ Argumentuojant, kad kultūrinis veiksnys nėra svarbus, remiamasi Šveicarijos ar Nyderlandų pavyzdžiais, kur kelių kalbinių bendruomenių egzistavimas nekliudo funkcionuoti viešajai erdvei. Vis dėlto, autoriai nebando iširti, ar tai pasitvirtina ir Europos viešosios erdvės atveju. Tiesa, Risse ir Van de Steeg bando pažvelgti, ar nacionalinėse viešosiose erdvėse naudojamos panašios prasminės struktūros, interpretacijos tam tikrais klausimais, tačiau tai jie nagrinėja labiau žvelgdami į žiniaskaidos turinį, nekeldami klausimo apie susikalbėjimo ar supratimo galimybę.

Taigi kyla klausimas, kokią įtaką kultūrinis pliuralizmas turi viešajai erdvei: ar jis užkerta kelią formuotis viešajai erdvei, kurioje vyktų suprantanti komunikacija, ar vis dėlto supratimo ir susikalbėjimo galimybė išlieka, ir kalbinis bei kultūrinis homogeniškumas nėra būtina sąlyga viešajai erdvei.

Kaip matome, autoriai pateikia skirtingas Europos viešosios erdvės sampratas. Toliau darbe bus remiamasi Europos viešosios erdvės apibrėžimu, paremtu Habermaso viešosios erdvės idėja. Europos viešoji erdvė suprantama kaip komunikacinė erdvė, sukuriama ir palaikoma per komunikacinį veiksmą, jai būdingos racionalios ir kritinės diskusijos, universalumo ir prieinamumo principai. Tokioje viešojoje erdvėje turėtų vykti suprantanti komunikacija, nes tik siekiant supratimo yra įmanoma prieiti racionaliai motyvuotą ir abiems pusėms priimtina sprendimą. Ši erdvė turėtų būti kultūriškai homogeniška, nes tik tokiu atveju viešosios erdvės dalyviai turės bendrą dalykų suvokimą, galės vienodai suprasti ir interpretuoti lingvistinius posakius ir keliamus argumentus.

1.3. Europos Parlamento viešosios erdvės ypatumai

Europos Parlamento viešąją erdvę galima traktuoti kaip daugianacionalinį ir daugiakalbį Europos Sąjungos problemų sprendimo, bendrų interesų formavimo ir svarstymo forumą. Europos Parlamentas, vienintelis iš ES institucijų renkamas tiesiogiai, atstovauja 27 ES valstybių narių piliečius, jame diskusijos vyksta net 23 oficialiosiomis ES kalbomis. Taigi Europos Parlamente formuojasi daugiakultūrinis diskursas.

37 Koopmansas ir Erbe (2003), Risse ir Van de Steeg (2003).

38 Kraus (2003), Conrad (2003), Eriksen (2004, 2006).

Europos Parlamente, kaip ir kitose Europos Sąjungos institucijose, yra įdiegta vertimo sistema, kuri įgalina parlamentarų kalbėti ir diskutuoti savo kalba. Įprastai per Europos Parlamento posėdžius vertėjai verčia parlamentarų kalbas į savo gimtąją kalbą ar iš jos. Rašytiniai dokumentų dažniausiai pirma verčiami į populiariausias kalbas – anglų, vokiečių ir prancūzų, o tada iš šių kalbų į mažiau paplitusias kalbas.³⁹ Ši vertimo žodžiu ir raštu sistema užtikrina Europos Parlamento plenarinių posėdžių dalyvių galimybę reikšti savo nuomonę nagrinėjamu klausimu ir girdėti kitų argumentus savo gimtąja kalba. Kai parlamentarai svarsto klausimus komitetuose arba darbo grupėse, vertimo paslaugos yra suteikiamos pagal poreikį, dažnai susitariama dirbti tik naudojant vieną ar kelias kalbas. Taigi Europos Parlamente yra garantuojama visų valstybių parlamentarų lygybė: nepaisant to, kokią kalbą moka, jie turi lygias galimybes dalyvauti diskusijoje ir išreikšti savo požiūrį. Galima teigti, kad šiuo atžvilgiu Europos Parlamento viešoji erdvė atitinka universalumo ir prieinamumo principus, pagal kuriuos visi norintys gali dalyvauti diskusijoje ir yra lygūs.

Europos Parlamentas galima priskirti institucionalizuotų viešųjų erdvių grupei. Europos Parlamento viešajai erdvei yra būdingi įvairūs instituciniai apribojimai, diskusijos vyksta pagal iš anksto reglamentuotas procedūras, laikantis numatytos tvarkos. Diskusijoms vadovauja posėdžio pirmininkas, Parlamento nariai gali kalbėti ribotą laiką ir tik numatytu klausimu, galimybė pateikti savo požiūrį turi būti suteikta kuo įvairesnių pažiūrų atstovams.⁴⁰ Nepaisant to, kad svarstymai ir diskusijos yra ribojami institucinių mechanizmų, diskusijose turėtų būti daugiausiai dėmesio skiriama argumentams ir siekiama supratimo ir konsensuso aptariamais klausimais. Pavyzdžiui, Eriksenas daro prielaidą, kad Europos Parlamentas, siekdamas priimti sprendimus racionaliai ir skaidriai, skatina į supratimą ir susitarimą orientuotas diskusijas.⁴¹

1.4. Metaforos kaip tarpkultūrinio supratimo tyrimo priemonė

Lingvistikos, filosofijos, psichologijos teorijose metaforos yra suprantamos ir apibrėžiamos skirtingai. Viena vertus, metaforos dažnai yra traktuojamos kaip literatūrinė raiškos priemonė ar forma, kita vertus, į metaforą žvelgiama kaip į simbolį ar koncepcinio reprezentavimo priemonę.⁴² Vieni iš žymiausių šios srities tyrinėtojų G.Lakoffas ir M.Johnsonas (1980) mano, kad nereikėtų

39 European Parliament, Multilingualism, Translation, <http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?id=155&pageRank=3&language=EN> [žiūrėta 2008-04-22].

40 European Parliament, Rules of Procedure of the European Parliament, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getLastRules.do?language=EN&reference=TOC> [žiūrėta 2008-04-22].

41 Erik Oddvar Eriksen, „An Emerging European Public Sphere“, 353.

42 Sam Glucksberg, *Understanding Figurative Language : From Metaphor to Idioms*, Oxford: Oxford University Press, 2001, 3-4.

metaforų traktuoti tik kaip literatūrinės ar retorinės priemonės. Jų nuomone, metaforos yra glaudžiai susijusios su žmogaus koncepcine sistema, padeda struktūruoti ir suvokti aplinkinį pasaulį ir savo patirtį.⁴³ Anot Z.Kövesces (2005), metaforos yra daugialypis reiškinys, jas galima traktuoti kaip lingvistinį, koncepcinį, socio-kultūrinį, nervinį⁴⁴ ir fiziologinį fenomeną.⁴⁵

Kaip teigia Lakoffas ir Johnsonas (1980), Z.Kövesces (2002), kognityvinės lingvistikos požiūriu metaforos yra apibrėžiamos kaip vienos abstraktesnės srities supratimas remiantis kita konkretesne ar geriau pažįstama sritimi. Tokios koncepcinės metaforos (jas galima apibūdinti kaip mąstymo būdą), susiejančios dvi patirties sritis, yra skiriamos nuo metaforiškų lingvistinių posakių (kalbėjimo būdas).⁴⁶ Šios kalbinės frazės parodo ir išreiškia tam tikrų metaforų ar sąsajų tarp dviejų koncepcinių laukų egzistavimą.

Metaforos yra pagrįstos žmogiškąja patirtimi, kurią didžiąja dalimi lemia kultūrinė aplinka ar įvairios kultūrinės prielaidos.⁴⁷ Keičiantis kultūrai, kalbai, kinta ir metaforų bei jų kalbinių išraiškų bruožai. Vis dėlto, metaforų ir kultūrinių modelių sąryšis nėra toks paprastas. (Čia kultūriniai modeliai suprantami kaip „nuoseklios žmogiškosios patirties struktūros“ - kultūrinės žinios arba bendros prielaidos apie pasaulį, sudėliotos į vientisą ir nuoseklią schemą.⁴⁸) Tyrinėtojai diskutuoja, ar metaforos tiesiog atspindi kultūrinius modelius, ar juos ir sudaro. Štai Naomi Quinn (1991) mano, kad metaforos tiesiog atspindi kultūrinius modelius ir nevaidina didesnio vaidmens suprantant abstrakčias sąvokas.⁴⁹ Lakoffas ir Kövesces (1987), priešingai, tvirtina, kad metaforos didžiąja dalimi sudaro kultūrinį modelį, o ne tik jį atspindi. Mokslininkai teigia, kad dalis mūsų koncepcinės sistemos yra sudaryta iš abstrakčių sąvokų, kurios yra apibrėžiamos ir suprantamos per metaforas.⁵⁰

Kövesces (2005) išvelgia ir kitas metaforų ir kultūros sąsajas. Metaforos yra perteikiamos per kalbą, kuri yra vienas iš kultūros komponentų. Be to, metaforos yra išreikšiamos ir per kultūrinę praktiką, simbolius ar elgesį. Anot autoriaus, visuotinai priimtų metaforų sistema netgi gali padėti

43 George Lakoff ir Mark Johnson, *Metaphors We Live By*, Chicago, London: The University of Chicago Press, 1980, 3-9.

44 Kaip teigia Z.Kövesces (2005: 23-25), pastaruoju metu daromi tyrimai rodo, kad, vartojant metaforas, smegenyse yra suaktyvinami neuronai, susiję su abejomis sritimis (*target domain ir source domain*), kurias susieja metafora. Plačiau apie tokius tyrimus galima rasti Vittorio Gallese, George Lakoff, "The Brain's concepts: the role of the Sensory-motor system in conceptual knowledge", *Cognitive Neuropsychology*, Psychology Press, 2005, 21 (0).

45 Zoltán Kövesces, *Metaphor in Culture. Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 8-9.

46 Zoltán Kövesces, *Metaphor : A Practical Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2002, 4-6; taip pat G.Lakoff ir M.Johnson (1980)

47 George Lakoff ir Mark Johnson, *Metaphors We Live By*, 56-60.

48 Zoltán Kövesces, *Metaphor in Culture*, 193.

49 Naomi Quinn, „The cultural basis of metaphor“ Kn. J. Fernandez (sud.), *Beyond metaphor: The theory of tropes in anthropology*, Stanford, CA: Stanford University Press, 1991, 56-93.

50 George Lakoff ir Zoltán Kövesces „The cognitive model of anger inherent in American English“. Kn. D. Holland, N. Quinn (sud.), *Cultural models in language and thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987, 195-221.

išsaugoti stabilumą tam tikrai kultūrai.⁵¹

Z.Kövesces, tirdamas tapkultūrinės metaforų variacijas, pastebi, kad nors skirtingose kalbose ir kultūrose gali būti vartojama ta pati koncepcinė metafora, ji būna išreiškiama skirtingai. Z.Kövesces teigia, kad pirminės metaforos (pavyzdžiui, tokios kaip PRIEŽASTYS YRA JĖGOS, PROGRESAS YRA JUDĖJIMAS PIRMYN) dažnai yra universalios įvairioms kalboms ir kultūroms, tačiau jų deriniai – koncepcinės metaforos - gali varijuoti kiekvienoje kalboje ar kultūroje. Iš kitos pusės, tai nereiškia, kad pirminės metaforos yra universalios visose kalbose ir kultūrose, o sudėtingos metaforos yra vien specifinės. Skirtingose kultūrose taip pat gali būti vartojamos panašios sudėtingos koncepcinės metaforos. Kai kurios koncepcinės metaforos yra potencialiai universalios tarp skirtingų kultūrų ir kalbų, tačiau gana abstrakčiame lygmenyje.⁵²

Z.Kövesces (2005) išskiria kelias galimas metaforų tarpkultūrinės variacijas. Pirma, koncepcinės metaforos gali būti skirtingai išreikšiamos žemesniame (specifiškesniame) lygyje. Antra, skirtingose kultūrose tas pats reiškinys gali būti aiškinamas naudojant skirtingas sritis. Tai reiškia, kad kultūros gali turėti bendras abstrakčias metaforas, tačiau žemesniame lygmenyje yra naudojami skirtingi, bet atitinkantys abstrakčią koncepcinę metaforą, šaltiniai (angl. „*source domains*“). Taip pat metaforos gali skirtis, kai kalbose ar kultūrose skirtingai konceptualizuojamas pats objektas (angl. „*target domain*“). Tas pats objektas kiekvienoje kultūroje gali būti siejamas su skirtingomis dalykinėmis sritimis (ar šaltiniais), dalis kurių tarp kultūrų gali sutapti, o dalis – ne. Iš kitos pusės, tas pats šaltinis gali būti siejamas su skirtingu skaičiumi objektų. Dėl to vėliau gali skirtis metaforose pateikiamos sąsajos (angl. „*mappings*“) ir naudojami vediniai (angl. „*entailments*“). Trečia, nors skirtingos kultūros turi vienodas metaforas tam tikram reiškiniui ar dalykui, joms gali būti teikiami skirtingi prioritetai. Dar Lakoffas ir Johnsonas pastebėjo, kad metaforų struktūros yra neatsiejamai susijusios su kultūra ir joje propaguojamomis vertybėmis. Priklausomai nuo kultūrinėje grupėje vyraujančių vertybių ar principų, metaforoms gali būti suteikiami skirtingi prioritetai.⁵³ Ketvirta, kai kurios metaforos gali būti specifinės ir unikalios tam tikroje kultūroje ir kalboje. Tokiu atveju tai kultūrai specifinis reiškinys yra suprantamas per kitą unikalų (specifinį) kultūrinį dalyką.⁵⁴ Taigi matome, kad metaforos gali būti skirtingos ar kisti įvairiose kultūrose ir kalbose priklausomai nuo to, kaip ir kokie metaforų elementai⁵⁵ yra siejami tarpusavyje, ar jie yra specifiniai tai kultūrai, ar gana universalūs.

51 Zoltán Kövesces, *Metaphor in Culture*, 283-284.

52 Zoltán Kövesces, *Metaphor in Culture. Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 63-64, 121 - 123

53 George Lakoff, Mark Johnson, *Metaphors We Live By*, 22-24.

54 Zoltán Kövesces, *Metaphor in Culture*, 66 – 68.

55 Metaforų pagrindiniai komponentai: *source domain*, *target domain*, *experiential basis*, *linguistic expressions*, *mappings*, *entailments*, *blends*

Z.Kövesces išskiria ir remdamasis empiriniais pavyzdžiais pagrindžia dvi pagrindines tarpkultūrinių metaforų variacijų priežastis: 1) skirtinga patirtis ir 2) skirtingi kognityviniai stiliai ar preferencijos.⁵⁶ Skirtingą patirtį autorius išskirsto į kelis veiksnius. Visų pirma, tai gamtinė ir fizinė aplinka – žmonės nesąmoningai savo kalboje naudoja metaforas, kuriose atsispindi jų gyvenamosios aplinkos atributai (pvz., kalnai ar lygumos, gyvūnai ir pan.). Taip pat pirmajai veiksnių grupei priskiriamas socialinis kontekstas (pvz., galios santykiai, socialinis spaudimas), kultūrinis kontekstas (skirtingose kultūrose ar kultūrinėse grupėse vyrauja skirtingi pagrindiniai principai ir specifinės sąvokos), komunikacinė situacija (kalbėjimo tema ar aplinka gali lemti metaforų pasirinkimą), istorinė atmintis, įvairūs socialiniai ar asmeniniai interesai.⁵⁷ Antrajai, kognityvinių stilių, grupei priklausytų skirtingai suprantama ir panaudojama patirtis (čia turima omenyje fiziologiniai ar biologiniai reiškiniai), kitokio požiūrio taško pasirinkimas (*ego-aligned v ego-oposed*), skirtingi prototipai, paremti kultūrine patirtimi (čia būtų „Europos namo“ atvejis, žr. P.Chiltonas ir M.Ilyinas, 1993), ar pirmenybė teikiama metaforoms ar kitokioms priemonėms (pvz. metonimijomis).⁵⁸ Pats autorius pripažįsta, kad šis veiksnių sąrašas nėra baigtinis ir išsamus, gali būti, kad egzistuoja ir kiti faktoriai, galintys padėti paaiškinti tarpkultūrinius metaforų skirtumus.

Kaip jau ir minėta, metaforų interpretacija ir suvokimas yra stipriai susiję su kultūriniu kontekstu. T.Dobrzyńska (1995) teigia, jog metaforų tyrinėjimas padeda atskleisti tarpkultūrinės komunikacijos sudėtingumą. Metaforos kelia tam tikras asociacijas, kurios priklauso nuo kiekvieno žmogaus asmeninės patirties ir toje socialinėje ar kultūrinėje grupėje susiformavusių bendrų stereotipinių nuostatų. Kad komunikacinio veiksmo dalyvis – kalbėtojas, pavartojęs savo kalboje metaforišką posakį, būtų suprastas klausytojo, jie abu – ir kalbėtojas, ir klausytojas – turi turėti vienodas asociacijas ar sieti panašias prasmes su pavartota metafora.⁵⁹ Taigi, kad metaforos būtų teisingai interpretuotos ir suprastos, abu bendraujantys asmenys turi priklausyti vienai kultūrinei grupei arba, kitu atveju, skirtingose kultūrinėse bendruomenėse turėtų būti remiamasi panašiais principais toje srityje.

Pasak T.Dobrzyńskos, vienos metaforos yra interpretuojamos ir suprantamos lengviau, kitos – sunkiau. Kuo mažiau komunikuojantys asmenys turi bendros patirties, tuo jų komunikacija tampa sudėtingesnė. Kaip pabrėžia T.Dobrzyńska, metaforų supratimas yra stipriai sąlygojamas kultūros, tai nėra vien kalbos ženklų iškodavimas.⁶⁰ Taigi metaforų supratimas darosi komplikuoatas, kai susiduria skirtingos kultūros.

56 Zoltán Kövesces, *Metaphor in Culture*, 231.

57 Ten pat, 232 - 245

58 Ten pat, 248 – 258.

59 Teresa Dobrzyńska, „Translating Metaphor: Problems of Meaning“, *Journal of Pragmatics*, Elsevier Science, 1995, (24), 595 - 597.

60 Ten pat, 598.

Tiriant metaforas yra analizuojama, kaip į kalbėtojo pavartotą metaforą yra reaguojama, ar apskritai yra reakcija ir atsakas, jeigu yra, tai koks jis. Kaip teigia P.Chiltonas ir M.Ilyinas, galimi keturi variantai, kaip reaguojama į pavartotą metaforą: 1) metafora yra atmetama, o vietoj jos yra įvedama kitokia arba bandoma iš viso jos išvengti, 2) metafora yra išlaikoma, tik yra pakeičiamas jos objektas („target domain“), 3) metafora yra išlaikoma, bet kitaip specifikuojama kažkuri kognityvinių elementų dalis, 4) metafora yra išlaikoma, bet pridedami „entailments“.⁶¹

Kalbant apie metaforas, susijusias su Europa ir Europos Sąjunga, jau yra atlikta įvairių empirinių tyrimų, bandant atrasti tarpkultūrinius metaforų skirtumus. Štai P.Chiltonas ir M.Ylyinas (1993) savo tyrime analizuodami Europos namo metaforą pademonstruoja, kaip skirtingai ji buvo suprantama ir interpretuojama trijų valstybių – Prancūzijos, Vokietijos ir Rusijos – atstovų.⁶² A.Musolffas (1996) tiria metaforas, susijusias su Europos integracija, britų ir vokiečių spaudoje ir parodo, kaip jos buvo skirtingai interpretuojamos.⁶³ Ch.Schäffner (1996) ieško, kokioms metaforoms tam tikros valstybės suteikia prioritetą, kai kalbama apie Europos Sąjungą.⁶⁴ Įdomią analizę pateikia ir P. Drulákas (2004), kuris tiria metaforas, vartojamas kalbant apie ES ir integraciją.⁶⁵

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad tiriant metaforas galima įvertinti kultūrinių skirtumų poveikį supratimui, atskleisti, kaip kalbėtojas supranta ir konceptualizuoja įvairius pasaulio reiškinius, kiek tai yra nulemta jo kultūrinio konteksto ir gyvenamosios kultūrinės aplinkos. Konceptinės metaforos ir jų raiškos skirtumai leidžia pastebėti, kaip įvairiose kultūrose suvokiami ir apibūdinami tie patys dalykai, kuo skiriasi ir kaip kinta kultūriniai modeliai ir suvokimo schemas. Net jeigu skirtingos kultūros naudoja tas pačias abstrakčias koncepcines metaforas, jų skirtingas išreiškimas per kalbos posakius padeda pastebėti skirtingus kultūrinius pagrindus ar aplinką, kurioje metafora funkcionuoja. Tiriant metaforų komponentus, metaforų vartojimą, jo kontekstą, lingvistines frazes, galima nustatyti, kiek metaforos yra universalios ar kultūriškai specifiškos, kaip skiriasi tam tikrų dalykų, reiškinių, apibūdinamų metaforomis, supratimas ir interpretavimas skirtingose kultūrose.

61 Paul Chilton ir Mikhail Ilyin, „Metaphor in Political Discourse: The Case of the `Common European House““, *Discourse Society*, SAGE Publications, 1993 (4:7), 7-8.

62 Ten pat.

63 Andreas Musolff, „False Friends Borrowing the Right Words? Common Terms and Metaphors in European Communication“. Kn.Andreas .Musolff et al (sud.), *Conceiving of Europe*, Aldershot: Dartmouth, 1996, 15-25.

64 Christina Schäffner, „Building a European House? Or at Two Speeds into a Dead End? Metaphors in the Debate on the United Europe“, Kn. A.Musolff et al (red.),*Conceiving of Europe*, Aldershot: Dartmouth, 1996, 31-57.

65 Petr Drulák, „Metaphors Europe Lives by: Language and Institutional Change of the European Union“, EUI Working Paper SPS No. 2004/15, San Domenico: European University Institute, 2004.

2. Europos Parlamento diskurso analizė

Šiame skyriuje yra pateikiamas Europos Parlamento diskurso tyrimas. Pirmajame poskyryje yra pristatomas tyrimo metodas – diskurso analizė, apibūdinami surinkti duomenys. Antrajame poskyryje pateikiamos ir analizuojamos atrinktos metaforos, jų prasminiai skirtumai tarp skirtingų kultūrų kalbėtojų. Galiausiai pateikiami apibendrinimai ir tyrimo rezultatai.

2.1. Tyrimo metodo ir duomenų apibūdinimas

Darbe taikomas tyrimo metodas yra diskurso analizė. Diskurso apibrėžimų yra daug ir įvairių, juos apibendrinami A.Jaworski ir P.Coupland teigia, kad diskursas yra „kalbos naudojimas, susijęs su socialinėmis, politinėmis ir kultūrinėmis struktūromis, tai yra kalba, atspindinti ir formuojanti socialinę tvarką bei individo sąveiką su visuomene“.⁶⁶ Pasak N.Fairclough, diskursas yra kalbos vartojimas, nagrinėjamas kaip socialinės praktikos forma ar rūšis.⁶⁷ Diskurso analizė kaip tyrimo metodas išpopuliarėjo XX a. 7-8 dešimtmetyje, ją pradėjo naudoti ne tik lingvistai, bet ir sociologai, antropologai, politikos mokslų atstovai ir kitų sričių mokslininkai. Diskurso analizė nėra vienalytis metodas, jame yra susiformavusios kelios pagrindinės diskurso analizės tradicijos:

- 1) pokalbių analizė (conversation analysis) tiria įvairius pokalbių aspektus (H.Sacks, E.Schegloff, G. Jefferson.),
- 2) sociolingvistika nagrinėja socialinius kalbos vartojimo ypatumus (W.Labov, B.Bernstein),
- 3) diskursyvinė psichologija taiko diskurso analizę psichologiniams klausimams tirti (J.Potter, D.Edwards),
- 4) kritiška diskurso analizė daugiausiai dėmesio skiria galios ir dominavimo santykiams, socialinėms problemoms visuomenėje (T. van Dijk),
- 5) socialinio pokyčio studijos analizuoja naujų socialinių praktikų atsiradimą, jų kaitą (M.Foucault, N.Fairclough).⁶⁸

Diskurso analizė yra glaudžiai susijusi su pozityvizmui alternatyvia prieiga - kritine teorija, postmodernizmu ir poststruktūralizmu. Čia laikomasi kitokių pradinių prielaidų: nesiekama objektyvumo, pripažįstama, kad tyrimas ir gautos žinios yra šališkos ir reliatyvios, teigiama, kad nėra vienos tiesos socialiniuose moksluose. Jeigu bandytume nusakyti diskurso analizės vietą kokybinių ir kiekybinių tyrimų perskyroje, tai diskurso analizę būtų galima priskirti prie kokybinių

66 Adam Jaworski ir Nikolas Coupland, *The Discourse Reader*, London: Routledge, 1999, 3.

67 Norman Fairclough, „Critical Discourse Analysis and the Marketization of Public Discourse: The Universities“, 1993, cituota iš Inga Vinogradnaitė, *Diskurso analizė kaip politikos tyrimo metodas*, Vilnius: VU leidykla, 2006, 20.

68 Margaret Wetherell ir Stephanie Taylor, Simeon J. Yates, *Discourse as Data*. London: SAGE Publications Ltd, 2001, ii.

metodų, nors kai kuriais atvejais naudojami ir kiekybiniai metodai.⁶⁹ Diskurso analizės dėmesys yra skiriamas specifinėms teksto struktūroms, gramatikai, žodynui, ieškoma tam tikrų pasikartojančių bruožų, būdingų tam tikram socialiniam kontekstui, žvelgiama, kaip kuriamos prasmės ir susijusios praktikos, kaip jos kinta.

Kadangi darbo objektas yra Europos Parlamento viešoji erdvė, kurioje reiškiasi socialinė praktika, paremta diskusijomis, rašytinių tekstų kūrimu, būtent diskurso analizės metodas gali pasitarnauti tiriant supratimo ir susikalbėjimo problemą tarp skirtingų kultūrų atstovų.

Tyrimo empirinis pagrindas yra Europos Parlamento plenarinių sesijų posėdžių stenogramos. Šie duomenys Europos Parlamente yra renkami nuo 1983 m. ir daugelis laisvai prieinami, o kai kurie suteikiami ES piliečiams jų prašymu.

Analizei yra pasirinkta 20 Europos Parlamento posėdžių nuo 1999 m. gruodžio 1 d. iki 2007m. gegužės mėn. 23d. Šiuose posėdžiuose buvo svarstomi klausimai, susiję su galima Turkijos naryste Europos Sąjungoje. Ši tema pasirinkta dėl to, kad Turkijos narystės ES klausimas yra vienas iš keliančių daugiausiai diskusijų ir nesutarimų tarp ES valstybių narių. Laikotarpis apima 1999 – 2004 m. Europos Parlamento kadenciją ir dalį 2004 – 2009 m. kadencijos. Laikotarpio pradžia pasirinkta 1999 m. pabaiga, nes būtent tuo metu buvo sprendžiamas klausimas dėl Turkijos pripažinimo valstybe kandidate.

Turkijos ir Europos Sąjungos santykių klausimas yra nagrinėtas ir kitų autorių. Turkijos narystės problematiškumą tyrė M.O.Perssonas, nagrinėjęs Europos Parlamento politinių grupių požiūrius į Turkiją.⁷⁰ Turkijos europietiško klausimą Vokietijos diskurse analizavo R.Hülsse.⁷¹

Šiame tyrime yra nagrinėjami metaforų pavyzdžiai, atrinkti iš Europos Parlamento posėdžių, kuriuose svarstyti Europos Sąjungos santykiai su Turkija. Metaforų analizė suteikia galimybę palyginti, kaip skirtingų valstybių atstovai Europos Parlamente apibrėžia ir supranta Europos Sąjungos ir Turkijos santykius, kokias metaforas vartoja jiems apibūdinti. Visos tiriamos metaforos gali būti priskirtos konvencinių metaforų tipui. Tai yra tokios metaforos, kurios jau yra tapusios labai įprastomis kasdienėje kalboje ir dažnai netgi neatpažįstamos ir nevertinamos kaip metaforos.

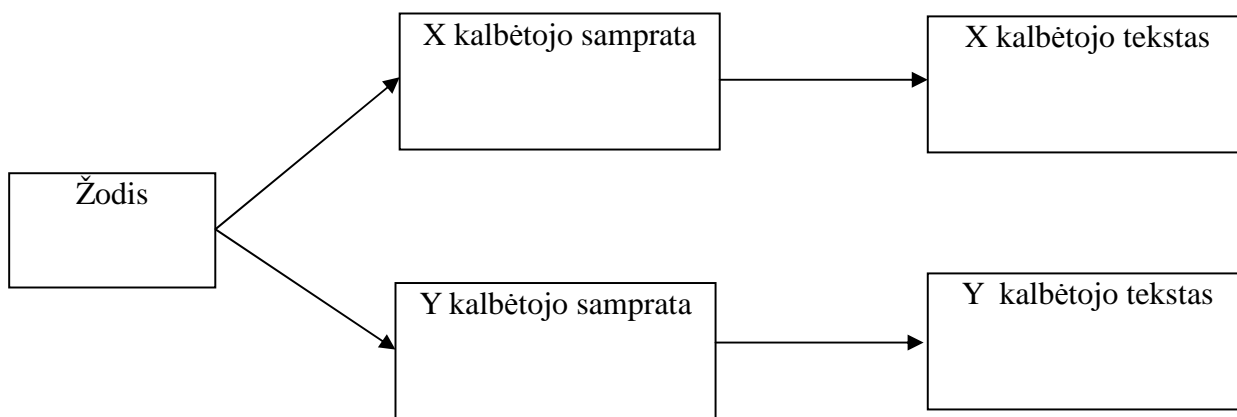
Tyrimo metu, analizuojant ir interpretuojant metaforas, pavartotas skirtingų valstybių atstovų tekstuose, yra siekiama atskleisti, kaip kalbėtojai supranta tą patį reiškinį, ar tos pačios sąvokos yra vartojamos skirtingomis prasmėmis. Tiriama, kokias asociacijas asmenims sukelia vienas ar kitas diskusijoje pavartotas žodis. Kalbėtojai tam tikrų dalykų ar reiškinų sampratas išsako savo kalbose.

69 Margaret Wetherell, Stephanie Taylor, Simeon J. Yates, 10-12.

70 Martin Olof Persson, „Turkey as a member of the European Union? A discourse analysis of the views presented in the European Parliament“, Luleå tekniska universitet, 2007 <<http://epubl.ltu.se/1402-1552/2007/079/index.html>> [žiūrėta 2008-04-10].

71 Rainer Hülsse, „Looking beneath the surface – invisible othering in the German discourse about Turkey’s possible EU-accession“. Pranešimas konferencijoje „Ionian Conference“, Corfu, Graikija, 2000 gegužės 19-22d.

Šis ryšys yra pavaizduotas 1. schemoje: pavartotas žodis sukelia asmeniui asociacijas, kurias jis perteikia kalbėdamas. Taigi analizuojant tekstus galima spręsti, kaip kalbėtojas supranta vieną ar kitą reiškinį, kokia prasme yra vartojami tam tikri žodžiai. Išnagrinėjus skirtingų valstybių atstovų kalbas, galima palyginti, ar jie suteikia vienodas prasmes toms pačioms sąvokoms, ar išryškėja prasminiai skirtumai.

1.Schema.

2.2. Metaforų pasiskirstymas ir apžvalga

Daugelį metaforų, atrinktų iš Europos Parlamento posėdžių Turkijos klausimu, galima suskirstyti į kelias pagrindines grupes. Pirmą grupę būtų judėjimo metaforos, antra – uždaro objekto (angl. „*container*“) metaforos. Šie du metaforų tipai yra plačiai paplitę politiniame diskurse ir dažnai naudojami tarptautiniuose santykiuose.⁷² Europos Sąjungai apibrėžti dažnai taikomos „*container*“ tipo metaforos. „*Container*“ - tai uždaras objektas, turintis aiškiai apibrėžtas ribas, jam galima priklausyti arba ne, būti jo viduje ar išorėje. Kaip teigia Chiltonas ir Lakoffas, taip politiniame diskurse dažnai yra apibūdinamos valstybės,⁷³ taip pat šios metaforos yra taikomos ir valstybių grupėms kaip, pavyzdžiui, Europos Sąjunga. Ši „*container*“ metafora gali turėti įvairių variacijų: gali būti įvardijama kaip namas, šeima, klubas ar pan.

Galima pastebėti, kad kalbant apie Turkiją ir Europos Sąjungą yra naudojamos bendros metaforos, pavyzdžiui, VALSTYBĖ YRA ASMUO, kurios toliau yra plėtojamos – valstybės kaip ir asmenys gali judėti, kurti šeimas, priklausyti klubui, turėti draugų, kaimynų, partnerių. Išanalizavus iš Europos Parlamento posėdžių atrinktas metaforas, kurios buvo vartojamos apibūdinti Turkiją ar

72 Paul Chilton ir George Lakoff „Foreign Policy by Metaphor“ Kn. Christina Schäffner, Anita L. Wenden (sud.) *Language and Peace*, Aldershot: Dartmouth, 1995, 50.

73 Paul Chilton ir George Lakoff „Foreign Policy by Metaphor“. Kn. Christina Schäffner, Anita L. Wenden (sud.) *Language and Peace*, Aldershot: Dartmouth, 1995, 50.

Turkijos ir Europos Sąjungos santykius, išryškėjo kelios pagrindinės grupės. Daugiausia metaforų (apie trečdalis visų pavartotų metaforų) yra judėjimo (kelio - kelionės) metaforos. Kitos ryškesnės grupės yra narystės, namo, partnerio, šeimos, kaimyno ir draugo metaforos. Mažiau nei po 10 buvo rasta mokyklos, tilto, klubo, žaidimo metaforų. Kiekviena iš šių grupių dar buvo išskirstyta į tris pogrupius pagal tai, ar kalbėjęs asmuo pritaria, kad Turkija taptų Europos Sąjungos nare, nepritaria tam ar reaguoja neutraliai, neišreiškia konkrečios pozicijos.

Tiriamuosiuose posėdžiuose iš viso kalbėjo 18 skirtingų valstybių atstovai – Austrijos, Belgijos, Danijos, Graikijos, Italijos, Ispanijos, Jungtinės Karalystės, Kipro, Latvijos, Lietuvos, Nyderlandų, Portugalijos, Prancūzijos, Slovėnijos, Suomijos, Švedijos, Vokietijos. Daugiausiai metaforų pavyzdžių rasta Vokietijos, Prancūzijos, Nyderlandų, Graikijos ir Austrijos atstovų kalbose. Jų yra daugiau dar ir dėl to, kad dalis valstybių prisijungė tik 2004m., taigi šių naujų valstybių atstovų kalbų pavyzdžių yra mažiau.

Iš viso analizuojami 251 metaforos pavyzdžiai, iš kurių 133 (53 proc.) atvejais buvo pritariama Turkijos narystei Europos Sąjungoje, 73 (29 proc.) – nepritariama, 45 (18 proc.) – Turkijos galima narystė Europos Sąjungoje buvo vertinama neutraliai arba pozicija nebuvo aiškiai išreikšta. Metaforų pasiskirstymas pagal valstybes, metaforų grupes ir Turkijos narystės Europos Sąjungoje palaikymą, nepalaikymą ar neutralumą yra pateikiamas 1 lentelėje prieduose. Metaforų procentinis pasiskirstymas tarp valstybių parodomas 2 lentelėje prieduose. Trumpai aptarsime, kokias tendencijas ar reguliarumus galima pastebėti iš šių duomenų.

Ypatumai pagal valstybes: kokios preferencijos vienai ar kitai metaforai?

Pirmiausia panagrinėkime, ar išryškėja tiriamų valstybių preferencijos kurioms nors metaforoms lyginant jas su kitomis valstybėmis. Lyginamos valstybės, kurių atstovų metaforų pavyzdžių yra turima daugiau nei 10. Jeigu yra rasti pavieniai tam tikros valstybės kalbėtojų pavartotų metaforų pavyzdžiai (pvz., Suomijos atstovai po vieną kartą pavartojo judėjimo, narystės ir tilto metaforas) gana sunku ir nelabai tikslu būtų spręsti apie preferencijas metaforoms.

Judėjimo metafora

Judėjimo metafora sudaro nuo 15 iki 50 proc. visų vartojamų metaforų tiriamų valstybių kalbėtojų kalbose. Daugiausiai – 50 proc. - vartojamų metaforų yra rasta Jungtinės Karalystės atstovų kalbose, mažiausiai – 15 proc. - Lenkijos atstovų kalbose. Taip pat judėjimo metaforas gausiai vartoja austrai ir graikai – atitinkamai 48 ir 43 proc., šiek tiek mažiau vokiečiai ir prancūzai – po 33 proc. Taigi judėjimo metafora užėmė pirmą vietą pagal vartojimą tarp britų, austrų ir graikų, olandų, portugalų ir prancūzų.

Partnerio – narystės metafora taip pat yra viena iš populiariausių metaforų. Dažniausiai ją vartojo lenkai – 39 proc., vokiečiai – 38 proc. (abiem atvejais ši metafora buvo dažniausiai vartota).

Šeimos metafora yra populiariausia tarp graikų ir sudaro 33 proc. vartotų metaforų (antra pagal dažnumą metafora tarp graikų), tarp kitų šalių atstovų šis procentas yra mažas – neviršija 15 proc. visų vartotų metaforų.

Namo metafora yra populiariausia tarp portugalų – 30 proc. jų vartotų metaforų (antra pagal dažnumą metafora tarp portugalų), kiek mažiau ją vartojo prancūzai – 20 proc. ir italai – 17 proc.

Kitos metaforos

Tilto metafora yra Švedijos atstovų prioritetas, sudaro trečdalį visų jų vartotų metaforų. Nei vienos valstybės atstovų kalbose klubo metaforos nesudaro daugiau nei 10 proc. (tiek yra tarp portugalų ir prancūzų). Mokyklos metaforos vartojimo dažnumas neviršija 5 proc. tarp dažniau kalbėjusių valstybių atstovų. Žaidimo metaforą daugiausiai vartotojo Austrijos atstovai, bet tai sudarė tik 10 proc. visų jų vartotų metaforų. Kitų valstybių atstovai ją vartojo dar rečiau.

Metaforų vartojimo kitimas laiko atžvilgiu

Kadangi nagrinėjamas gana platus laikotarpis – nuo 1999 m. pabaigos iki 2007 m. vidurio galima patyrinti, ar tam tikros valstybės buvo labiau linkusios vartoti vieną ar kitą metaforą Turkijos integracinio proceso pradžioje ir vėliau. Šiam klausimui ištirti nagrinėsime dalį valstybių, kurių metaforų pavyzdžių turima daugiausiai iš abiejų laikotarpių – Vokietija, Prancūzija, Austrija, Nyderlandai.

Pirmuoju laikotarpiu (V Europos Parlamento kadencija 1999-2004m.) buvo populiarsnė judėjimo metafora. Ji sudarė nuo 46 proc. iki 59 proc. vartotų metaforų skirtingų valstybių atstovų kalbose. Vėliau, per VI kadencijos (nuo 2004 m.) Europos Parlamento posėdžius, didesnę reikšmę įgavo kitos metaforos, ypač partnerio ir partnerystės bei narystės. Šios metaforos sudarė 52 proc. Vokietijos atstovų kalbose, kiek mažiau kitų valstybių parlamentarų kalbose – nuo 27 proc. iki 44 proc. Tai galima bandyti paaiškinti tuo, kad skirtingos metaforos vartojamos skirtingiems procesams apibrėžti ir suprasti. 1999 – 2004m. svarbios buvo į judėjimą, procesą nukreiptos metaforos. Tuo metu Turkijai buvo suteiktas valstybės kandidatės statusas, vyko intensyvios diskusijos, ar Turkija daro pažangą įvairiose srityse tam tikrų Europos Sąjungos iškeltų kriterijų atžvilgiu. Būtent judėjimo grupės metaforos yra labai tinkamos, kai kalbama apie procesą, norima pabrėžti trukmę, tikslą, nuolatinę kaitą. 2004 m. pabaigoje, kai Europos Sąjunga nusprendė pradėti derybas su Turkija, suaktyvėjo diskusijos apie galimas Europos Sąjungos ir Turkijos santykių formas – narystę, privilegijuotą partnerystę, kaimynystę. Tada svarbą įgavo partnerio – partnerystės metaforos.

Turkijos narystės palaikymas

Turkijos narystės atžvilgiu labiausiai pozityviai buvo nusiteikę danai - 89 proc kalbėtojų tam pritarė, britai – 81 proc., belgai ir olandai – atitinkamai 83 proc. ir 79 proc. Iš visų valstybių

išsiskiria Lenkija: beveik visų jos atstovų kalbose (92 proc.) yra priešinamasi Turkijos narystei Europos Sąjungoje. Nors vartojamos praktiškai visų grupių metaforos – judėjimo, šeimos, kaimyno, draugo, partnerio bei kitos - jos visos yra pateikiamos neigiamame kontekste, siekiant parodyti, kad Turkijos nederėtų priimti į Europos Sąjungą. Reikia pastebėti, kad dažnai tos pačios metaforos yra vartojamos ir palaikant Turkijos narystę Europos Sąjungoje, ir jai nepritariant. Galima kelti klausimą, kodėl ta pati metafora yra tinkama išreikšti skirtingiems santykiams, ar skiriasi šių metaforų supratimas tarp skirtingų valstybių atstovų.

Metaforų grupės ir jų vartojimas

Toliau yra detaliau apžvelgiama, kaip ir kokios metaforos buvo vartotos apibūdinant Turkijos ir Europos Sąjungos santykius, taip pat pačią Turkiją ir Europos Sąjungą. Aptarsime tokias koncepcines metaforas: INTEGRACIJA YRA JUDĖJIMAS, EUROPOS SĄJUNGA YRA ŠEIMA, INTEGRACIJA YRA MOKYMASIS / MOKYKLA; EUROPOS SĄJUNGA YRA KLUBAS; EUROPOS SĄJUNGA YRA NAMAS; TURKIJA IR EUROPOS SĄJUNGA YRA KAIMYNĖS; TURKIJA YRA TILTAS; INTEGRACIJOS PROCESAS YRA ŽAIDIMAS; TURKIJA IR EUROPOS SĄJUNGA YRA PARTNERĖS; TURKIJA IR EUROPOS SĄJUNGA YRA DRAUGĖS.

Vartojant pirmąją ir populiariausią koncepcinę metaforą (**INTEGRACIJA YRA JUDĖJIMAS**) sunkiai apibrėžiamą procesą (integraciją) yra bandoma nusakyti naudojant kitą, jau daug aiškiau įsivaizduojamą ir suprantamą procesą – judėjimą. Konkrečiuose metaforiškuose posakiuose yra vartojami glaudžiai su judėjimu susiję elementai – kelias, kelionė, žingsnis ir kt. Judėjimo metaforos nurodo judėjimą tarp dviejų punktų ar vietų.

Visais atvejais Turkija yra keliautojo ar judančio asmens vietoje, kuris keliauja pasirinktu keliu tam tikra kryptimi. Turkija jau išvyko ar pajudėjo iš vienos vietos (nėra tiksliai apibrėžiama ar detalizuojama, bet galima numanyti, kad tai nedemokratiška ir neeuropietiška padėtis) ir yra pakeliui į kitą. Šia vieta greičiausiai turėtų tapti Europos Sąjunga. Kita vertus, dalis parlamentarų mano, kad kelionės tikslas nėra aiškus ir gali keistis. Kalbėtojai pabrėžia, kad „<...> kelias bus ilgas ir sunkus“,⁷⁴ galimos įvairios kliūtys. Kai kurių valstybių kalbėtojai labai akcentuoja pačios Turkijos pasirinkimo ir pastangų svarbą. Jų nuomone, ar Turkija pasieks savo tikslą, ar įveiks problemas, kylančias siekiant narystės Europos Sąjungoje, priklauso tik nuo jos pačios pastangų. Tai gerai iliustruoja ši ištrauka: „Turkijai spręsti, ar pirmosios kliūtys, sutiktos šiame naujame kelyje pasirodys įveikiamos ar ne.“⁷⁵ Turkija yra savarankiška ir nepriklausoma pasirinkdama, kur nori eiti, kokia linkme: „<...> kelias, kurį Turkija pasirinko, yra teisingas.“⁷⁶ Europos Sąjunga, kaip geriau žinantis ar viršesnis subjektas, tik patvirtina, kad yra tinkamai pasirinkta. Taigi nors Turkija ir

74 EP posėdis nr.3, Morillon, 2000-09-05, Prancūzija.

75 EP posėdis nr.2, Morillon, 2000-04-11, Prancūzija.

76 EP posėdis nr.11, Swoboda, 2003-06-04, Austrija.

suprantama kaip autonomiška veikėja, vis dėlto egzistuoja tam tikra santykių hierarchija – Europos Sąjunga turi teisę reguliuoti Turkijos judėjimą, gali jam pritarti arba stabdyti.

Remiantis aptariama metafora Europos Sąjunga yra suprantama skirtingai: vienu atveju, ji gali būti kaip stabilus objektas – judėjimo tikslas, kartu ir kelionės pabaiga; kitu atveju, ji yra Turkijos vedlys ar gidas, padedantis rasti kryptį ar net kelionės draugas, kartu įveikiantis kliūtis ir ištiesiantis, kai reikia, pagalbos ranką. Pirmasis variantas, kai Europos Sąjunga ar narystė joje yra suprantama kaip Turkijos judėjimo ar kelionės tikslas, yra populiariausias ir dažniausiai vartojamas: pavyzdžiui, „<...> Turkija būtų daug toliau kelyje į Europą <...>“. ⁷⁷ Antru atveju Europos Sąjungai yra priskiriamas vedlio vaidmuo: Europos Sąjunga nurodo Turkijai jos judėjimo gaires, suteikia jai žemėlapi, kad galėtų orientuotis ir toliau eiti teisinga linkme: „Kopenhagos Europos Taryba davė Turkijai aiškų politinį žemėlapi.“ ⁷⁸ Kai kuriais atvejais išreiškiama visai tiesiogiai, kad Turkijai reikia padėti jos kelionėje. Įdomu pastebėti, kad visi kalbėtojai, kokios jie valstybės atstovais bebūtų, pareiškę, kad Europos Sąjunga turi pagelbėti Turkijai, buvo nusiteikę pozityviai Turkijos narystės Europos Sąjungoje atžvilgiu.

Gana reti atvejai yra tie, kai ir Europos Sąjunga, ir Turkija yra vaizduojamos kaip judantys (artėjantys ar tolstantys vienas nuo kito) subjektai. Šiais atvejais Europos Sąjunga vaizduojama, kaip rodanti iniciatyvą ir dedanti daugiau pastangų: „<...> tai, ko mums reikia yra nuolatinio progreso politika, kurioje, jei reikia, ne tik Europos Sąjunga žengia pirmą, antrą, trečią ar net ketvirtą žingsnį, bet ir Turkija taip pat žengia žingsnį“. ⁷⁹ Kaip matome, Europos Sąjungos aktyvumas ir suinteresuotumas yra apibūdinamas kaip žymiai didesnis už Turkijos.

Dar vienu atveju Europos Sąjunga yra traktuojama kaip atverianti, ruošianti ar grindžianti kelią Turkijai. Šis kelias nėra naujas: „Vis dėlto, skubiai reikia tam tikro skaičiaus mažų žingsnių siekiant parodyti, kad Turkija yra pasiruošusi stoti į kelią, išmintą Ispanijos, Portugalijos ir Graikijos.“ ⁸⁰ Įdomiai manoma, kad tuo pačiu keliu anksčiau į Europos Sąjungą atėjo ir kitos narės, taigi Turkijai turėtų būti jau lengviau juo eiti (kelias yra išmintas).

Taigi galima apibendrinti, kad koncepcinė metafora INTEGRACIJA YRA JUDEJIMAS yra universali visoms nagrinėtoms Europos Sąjungos valstybėms. Ji yra skirtingai konkretizuojama, kalbėtojai įveda skirtingus ar papildomus elementus apibūdinami Turkijos santykius su Europos Sąjunga, nevienodai apibūdina Turkijos ir Europos Sąjungos vaidmenį. Tačiau yra nemažai ir bendrų metaforos elementų, kurie yra pagrįsti bendra patirtimi.

Kita koncepcinė metafora - **EUROPOS SAJUNGA YRA ŠEIMA** - yra vartojama apibūdinant

77 EP posėdis nr. 1, Swoboda, 1999-12-01, Austrija.

78 EP posėdis nr. 11, Verheugen, 2003-06-04, Vokietija.

79 EP posėdis nr. 6, Alavanos, 2001-02-14, Graikija.

80 EP posėdis nr.2, Ceyhun, 2000-04-11, Vokietija.

santykius tarp Europos Sąjungos valstybių. Šiuo atveju yra svarbu, kaip apibrėžiamas Turkijos vaidmuo – ar ji yra traktuojama kaip šeimos narė, ar ne, kaip apibrėžiami ryšiai su ja. Įdomu, kad netgi pusė Europos šeimos metaforų buvo pavartota Graikijos atstovų. Šeimos nariu galima tapti gimstant toje šeimoje, per santuoką arba įvaikinant. Šie trys scenarijai atsispindi kalbant apie Turkiją. Visi kalbėtojai, vartojantys šeimos metaforą, apie Turkiją kalba kaip apie asmenį, kol kas dar nepriklausantį Europos šeimai, bet kuris gali tapti šeimos nariu. Turkijos pageidavimas ir siekis įstoti į Europos Sąjungą yra suprantamas kaip noras tapti Europos šeimos nare. Ši koncepcinė metafora ir jos konkretūs metaforiški išreiškimai yra plačiau analizuojami kitame skyriuje, siekiant iširti, ar ši metafora yra skirtingai suprantama skirtingų valstybių atstovų.

Viena iš retesnių metaforų, vartojamų kalbant Turkijos klausimu, yra metafora **INTEGRACIJA YRA MOKYMASIS / MOKYKLA**. Per šią metaforą Turkijos pastangos siekiant narystės Europos Sąjungoje yra suprantamos kaip įvairių naujų dalykų mokymosi procesas. Turkijos vaidmuo vėlgi apibrėžiamas vienareikšmiškai: Turkija yra mokinys, kuris turi stengtis ir atlikti tam tikras užduotis, kad gautų geriausią įvertinimą ar apdovanojimą - t.y., Turkija būtų priimta į Europos Sąjungą. Taip pat Turkija turi atlikti savo namų darbus ir pasiruošti narystei Europos Sąjungoje, tai pasireiškštų kaip tam tikrų Europos Sąjungos kriterijų atitikimas.⁸¹

Europos Sąjungos vaidmuo įsivaizduojamas dvejopai: 1) Europos Sąjunga – mokytojas: mokytojo vaidmuo yra įsivaizduojamas ne tik kaip mokymas, bet ir pagalba mokiniui; mokytojas turi užtikrinti, kad mokinys vykdytų savo pareigas, bet tuo pačiu metu ji būti tironiškas; 2) Europos Sąjunga – mokinys: plėtrai turi ruoštis ne tik Turkija, bet ir Europos Sąjunga, be to, Europos Sąjungai kiekvienas plėtros etapas suteikia vertingos patirties – tampa pamoka. Mokyklos metafora yra vienodai kultūriškai suprantama – įvedami vienodi elementai, apibūdinant mokyklą, - pamokos, namų darbai, egzaminai. Kita vertus, Europos Sąjungos vaidmuo ir jo apibrėžimas per šią metaforą nėra vienareikšmis.

Metafora **EUROPOS SAJUNGA YRA KLUBAS** gerai apibūdina tiek Europos Sąjungos valstybių tarpusavio santykius, tiek Europos Sąjungos santykius su šalimis kandidatėmis. Pirmiausiai galima pastebėti, kad tai jau yra visai kitaip apibrėžiamas santykių modelis nei remiantis metafora **EUROPOS SAJUNGA YRA ŠEIMA**. Pastaroji metafora nurodo į giminiškus, kraujo ryšiais pagrįstus, taigi labai artimus santykius. Klubo metafora atskleidžia, kad Europos Sąjungos valstybės narės yra susijusios ne giminiškais, o kitokiais ryšiais, galbūt pagrįstais tam tikrais jas siejančiais interesais. Turkija pagal šią metaforą yra suprantama kaip asmuo, pageidaujantis tapti klubo nariu.

Viena iš dažniausiai pabrėžiamų klubo savybių yra jo uždarumas ir išskirtinumas – į klubą

81 EP posėdis nr.13, Rack, 2004-12-13, Austrija.

priimami tik tie, kas atitinka klubo reikalavimus ir turi reikiamas savybes. Daugelyje nagrinėtų pavyzdžių metafora EUROPOS SAJUNGA YRA KLUBAS yra atmetama ne visiškai, jos nėra atsisakoma, bet ji kitaip reformuluojama. Iš esmės, yra kritikuojamos ir atmetamos dvi savybės – uždarumas ir religinis pobūdis. Taip parodoma, kad Turkija turi galimybę tapti Europos Sąjungos nare, nepaisant to, kad yra kitokia: „<...> mes nesame uždaras krikščioniškas klubas, kuris nori, gali ar turėtų išskirti Turkiją reliatyviais religiniais ar kultūriniais pagrindais.“⁸² Norint įstoti į klubą, pirmiausia reikia atitikti nariams keliamus reikalavimus ir net išlaikyti egzaminą: „<...> akivaizdu, kad Turkija šiandien neatitinka Kopenhagos kriterijų, t.y. nepajėgi išlaikyti egzaminus, kuriuos teko įveikti toms Europos Sąjungos valstybėms narėms, kurios tapo klubo narėmis po 1993 m.<...>“⁸³ Turkijai galioja tie patys kriterijai kaip ir kitoms valstybėms, kurios jau įstojo į klubą anksčiau. Kiti kalbėtojai dar detalizuoja ir tam tikrą elgesio modelį, kuris turėtų būti būdingas klubo nariams. Pavyzdžiui, „<...> kai įstoji į klubą mažiausia, ką gali padaryti yra paspausti ranką visiems nariams ir nesielgti priešiška nei vieno iš jų atžvilgiu.“⁸⁴ Santykiai su klubo – Europos Sąjungos – valstybėmis narėmis turėtų būti pagrįsti mandagumu, pagarba.

Daugelis kalbėtojų (7 iš 10) klubo metafora vartojo išreikšdami savo pritarimą Turkijos narystei Europos Sąjungoje. Nors kalbėtojai vartoja tą pačią metaforą EUROPOS SAJUNGA YRA KLUBAS, jie akcentuoja skirtingus metaforos elementus.

Koncepcinė metafora **EUROPOS SAJUNGA YRA NAMAS** apibrėžia Europos Sąjungą kaip uždara teritoriją su aiškiais ribomis (sienomis). Europos namo metafora yra viena iš populiariausių ir labiausiai paplitusių diskurse apie Europos Sąjungą. Ją skirtinguose kontekstuose analizavo P.Chiltonas ir M.Ilyinas (1993), A.Musolffas (2000)⁸⁵. Europos Sąjungos valstybės yra šio namo gyventojos, o Turkija yra suprantama kaip siekianti įeiti ir apsigyventi kartu.

Nors turimuose Europos Parlamento narių kalbų pavyzdžiuose žodis „namas“ ir nėra dažnai tiesiogiai minimas, tokie vartojami elementai, kaip durys, pamatai, sienos, nurodo į tam tikro pastato ar namo egzistavimą ir juos galima priskirti tai pačiai namo metaforų grupei. Vieni iš dažniausiai vartojamų metaforiškų posakių yra susiję su durimis bei jų funkcija – įleisti ar neįleisti kažką į namo vidų. Visur Turkija yra vaizduojama kaip esanti už durų, namo išorėje. Galima išskirti dvi grupes tokių posakių, kurie skirtingai vaizduoja duris – t.y., jos yra išivaizduojamos kaip jau atidarytos arba dar uždarytos. Turkija gali būti įsileista į vidų tik, jeigu perims jos principus ir standartus. Kol kas Turkija yra apibrėžiama kaip esanti už Europos namo ribų, jo išorėje, ir norinti

82 EP posėdis nr.5, Schulz, 2000-11-14, Vokietija.

83 EP posėdis nr.13, Andrikiienė, 2004-12-13, Lietuva.

84 EP posėdis nr.19, Jean Louis Bourlanges, 2006-09-26, Prancūzija.

85 Andreas Musolff „Political Imagery of Europe: A House Without Exit Doors?“, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, Vol. 21, No. 3, 2000.

įeiti į vidų. Europos Sąjunga yra pagrindinis subjektas, kuris gali nuspręsti uždaryti ar ne duris Turkijai – įsileisti Turkiją į vidų ar ne. Durų uždarymas / atidarymas pateikiamas kaip labai reikšmingas ir svarbus veiksmas, atskiriantis ar izoliuojantis Europos Sąjungą ir Turkiją, kuri praranda galimybę įeiti į vidų, tapti Europos Sąjungos nare.

Apibendrinant, laikomasi požiūrio, kad Turkija dar nėra Europos namo gyventoja, tik laukia už durų ar juda jai atidarytų durų link. Nors kol kas Turkija yra už Europos namo sienų, ji turi galimybę patekti į vidų. Be to, Europos Sąjunga yra traktuojama kaip turinti teisę duris Turkijai uždaryti ar atidaryti.

Kaimynės metafora padeda apibrėžti tolimesnius santykius tarp Europos Sąjungos ir Turkijos. Bendrai šią metaforą galima įvardinti taip: **TURKIJA IR EUROPOS SĄJUNGA YRA KAIMYNĖS**. Ši metafora yra dažnai vartojama, kai siekiama akcentuoti, kad Turkija neturėtų tapti Europos Sąjungos nare, o turėtų tiesiog likti kaimyne, su kuria būtų palaikomi geri ir draugiški santykiai. Kaimynystė yra vaizduojama kaip alternatyva narystei Europos Sąjungoje, ji dažnai siejama su partnerio ir draugo metaforomis. Kaimynų santykiuose lyderė yra Europos Sąjunga: tai ji pasirenka ar siūlo santykių formą bendraudama su kaimynais. Kaimynės metafora tik 14 proc. atvejų buvo pavartota teigiamame kontekste, t.y., kalbėtojui pritariant Turkijos narystei Europos Sąjungoje, ir net 57 proc. atvejų kalbėtojais į Turkijos narystę Europos Sąjungoje žiūrėjo neigiamai. Kaimyno samprata tarp skirtingų valstybių atstovų detaliau analizuojama kitame skyriuje.

Tilto metafora yra viena iš rečiau vartojamų Europos Sąjungos ir Turkijos santykių kontekste. Ši metafora **TURKIJA YRA TILTAS** yra vartojama siekiant apibūdinti Turkijos vaidmenį. Ja daugiausiai rėmėsi Švedijos atstovai. Anot jų, „<...> tai būtų pirmoji valstybė narė, kuri geografiškai sujungtų prarają tarp Europos ir Azijos <...>“⁸⁶, <...> būtų tiltas tarp Europos ir arabų pasaulio kultūrų <...>“⁸⁷. Panašia prasme šią metaforą naudoja ir Vokietijos, Danijos, Nyderlandų ir Suomijos atstovai. Jų visų kalbose yra pabrėžiama, kad tai Turkijos narystė būtų naudinga Europos Sąjungai, nes Turkija taptų jungtimi su islamiškosiomis valstybėmis ir suteiktų Europos Sąjungai galimybę daugiau su jomis bendradarbiauti, taip užkertant kelią terorizmui. Visais atvejais kalbėtojais pritaria Turkijos narystei Europos Sąjungoje. Čia išsiskiria vienintelės valstybės – Lenkijos – atstovo nuomonė ir šios metaforos vartojimas. Jis atmeta metaforą **TURKIJA YRA TILTAS** ir įveda vietoje jos naują – **TURKIJA YRA VARTAI**. Teigiama, kad Turkija, priimta į Europos Sąjungą, taptų vartais terorizmui.⁸⁸ Šiuo vieninteliu atveju, kai vartojama ir atmetama tilto metafora, nepritariama Turkijos narystei Europos Sąjungoje.

86 EP posėdis nr.5, Färm, 2000-11-14, Švedija.

87 EP posėdis nr.12, 2004-04-01, Švedija.

88 EP posėdis nr.19, Boguslaw Rogalski, 2006-09-26, Lenkija.

Metafora **INTEGRACIJOS PROCESAS YRA ŽAIDIMAS** yra viena iš rečiau vartojamų (rasta 11 pavyzdžių). Čia Turkija yra įsivaizduojama kaip žaidėja, kuri gali ir turi daryti tam tikrus ėjimus. Ši metafora vartojama, kai norima akcentuoti, kad integracija vyksta pagal tam tikras iš anksto apibrėžtas taisykles, o šalys kandidatės (t.y. Turkija) turi taip pat rodyti iniciatyvą ir stengtis. Europos Parlamento nariai iš Austrijos šią metaforą vartoja remdamiesi futbolo žaidimu, iš Lenkijos – tenisu, o prancūzams tai panašu į lažybas. Frazė „kamuolys yra Turkijos aikštės pusėje“ vartojama skirtinguose Europos Parlamento posėdžiuose skirtingų valstybių kalbėtojų – Austrijos, Vokietijos, Nyderlandų, tačiau visais atvejais norima pabrėžti, jog Europos Sąjunga jau padarė savo ėjimą (pvz., priėmė ataskaitą, kažką nusprendė Turkijos klausimu), o dabar Turkijos eilė pademonstruoti savo veiksmus. Žaidimo metafora vartojama arba pritariant Turkijos narystei Europos Sąjungoje, arba kai ji vertinama neutraliai ar pozicija nėra aiškiai išreiškiama.

Draugo metafora (**TURKIJA IR EUROPOS SĄJUNGA YRA DRAUGĖS**) yra vartojama taip pat nevienareikšmiškai. Žodis „draugas“ dažnai papildo „partnerio“ ar „kaimyno“ metaforas. Taip bandoma Turkijos ir Europos Sąjungos santykiams suteikti papildomą atspalvį, parodyti šiltus santykius. Ši metafora yra vienodai dažnai vartojama ir pritariant Turkijos narystei Europos Sąjungoje, ir tam nepritariant. Taigi, viena vertus, draugas (Turkija) gali būti įsivaizduojamas kaip gana artimas asmuo, kurį galima priimti į Europos Sąjungą, iš kitos pusės, draugas gali būti suprantamas ir jau kaip pakankamai nutolęs asmuo, su kuriuo nėra palaikomi tokie artimi ryšiai kaip, pavyzdžiui, su šeimos nariais. Draugo sampratos yra plačiau tiriamos kitame skyriuje.

Metafora **TURKIJA IR EUROPOS SĄJUNGA YRA PARTNERĖS** yra viena iš dažniau pasitaikančių metaforų. Apibūdinant Turkiją kaip partnerę vartojami panašūs būdvardžiai: gera, patikima, stabili ar pastovi, svarbi. Vienais atvejais konstatuojama, kad Turkija jau tokia partnerė yra ir turėtų likti (pavyzdžiui, „Turkija yra nusipelnusi Europos bendradarbiavimo partnerė“⁸⁹), kitais - kad dar tokia turėtų tapti. Turkijos partnerystė dažnai yra matoma kaip narystės ES alternatyva. Taigi partnerio metafora yra neatsiejama susijusi ir su narystės metafora. Kalbant apie būsimą ar galimą Turkijos narystę Europos Sąjungoje, išsiskiria keli skirtingi narystės apibūdinimai: 1) pilnateisė narystė (dar gali būti „first-class“), 2) diskriminacinė narystė (taip pat antrarūšė „second-class“). Iš tokio valstybių narių išskyrimo, galima pastebėti, kad kai kurios valstybės gali būti laikomos nepilnavertėmis narėmis, nors pats nario statusas tarsi turėtų garantuoti lygiateisiškumą ir vienodą traktavimą.

Partnerio metafora yra tiek pat dažnai vartojama ir kai pritariama (ar neutraliai reaguojama) Turkijos narystei Europos Sąjungoje, ir kai žvelgiama neigiamai, kad Turkija gali tapti Europos

89 EP posėdis nr.11, Arvidsson, 2003-06-04, Švedija.

Sjungos nare. Kyla klausimas, kodėl pripažįstant, kad Turkija yra partnerė, vieni pritaria Turkijos narystei Europos Sąjungoje, o kiti to nepalaiko. Galima manyti, kad greičiausiai skiriasi pati „partnerio“ samprata skirtingose kultūrose.

Kitame skyriuje yra plačiau nagrinėjamos ir interpretuojamos šeimos, partnerio, kaimyno ir draugo metaforos, jų vartojimo pavyzdžiai skirtingų kalbėtojų kalbose. Šios santykius konceptualizuojančios metaforos reikalauja gilesnės analizės, nes jose gali geriausiai atsispindėti skirtingas ir kultūriškai specifinis įvairių ryšių supratimas. Šios metaforos remiasi tokiomis šaltinio sritimis (angl. „*source domain*“), kurios gali būti skirtingai suvokiamos skirtingose kultūrose.

2.3. Metaforų pavyzdžių analizė ir interpretacija

2.3.1. Šeimos metafora

Koncepcinė metafora EUROPOS SAJUNGA YRA ŠEIMA skirtingų valstybių atstovų yra išreiškiama per skirtingus metaforiškus pasakymus. Toliau analizuosime kelis šeimos santykių elementus, kurie išryškėja tekstuose: 1) priėmimas į šeimą per santuoką ir įvaikinimą; 2) broliškumas ir brolybė.

Pirma, Turkija yra apibūdinama kaip būsima Europos šeimos narė, subjektas, išreiškęs norą tapti šeimo nariu. Būsimas Turkijos priėmimas į Europos Sąjungą (Europos šeimą) Graikijos atstovo yra vertinamas kaip laimingas įvykis, kuris dar labiau suartintų, padėtų išlaikyti bendras vertybes, taikų sugyvenimą ir bendradarbiavimą:

„Aš tikiu, kad ateityje, labai artimoje ateityje, šios dvi valstybės (tautos - *nations*), Graikija ir Turkija, bus suartintos ne tragiškų, o laimingų įvykių, tokių kaip Turkijos įstojimas (*accession*) į Europos šeimą, Europos Sąjungą, kurioje šios dvi valstybės džiaugsis ir tarnaus toms pačioms demokratijos ir asmens laisvės vertybėms ir idealams, vertybėms ir idealams, kurie vienija ir saugo jų [valstybių] bendrą klestėjimo, taikaus sugyvenimo ir bendradarbiavimo norą.“⁹⁰

Paanalizuokime, koks šeimos ir šeimyninių santykių modelis atsispindi šio Graikijos kalbėtojo kalboje. Tekste sakoma, kad šeimos pagausėjimas, padidėjimas yra laimingas, džiaugsmingas įvykis. Iš to galima spręsti, jog šioje kultūroje yra vertinama didelė, gausi šeima, o kiekvieno naujo nario atsiradimas, šeimos papildymas yra svarbus ir reikšmingas įvykis. Šeima yra suprantama kaip pagrįsta bendromis vertybėmis ir idealais, kurie vienija jos narius. Be to, šeimos nariai turėtų bendrai norėti ir siekti „klestėjimo (*prosperity*), taikaus sugyvenimo ir bendradarbiavimo“.⁹¹ Taigi šeima yra suprantama kaip vieningas darinys, kurio nariai turi kartu

90 EP posėdis nr.8, Baltas, 2002-02-07, Graikija.

91 Ten pat.

siekti to paties tikslo, siekti įgyvendinti tuos pačius interesus. Panašu, kad narių santykiai yra pagrįsti lygybe (nedaroma užuominų apie hierarchiją šeimoje, neminimas tėvų – vaikų motyvas) ir bendradarbiavimu. Kita vertus, tapti nauju šeimos nariu nėra taip paprasta. Šį tapimo nariu procesą apibūdina žodis „accession“, kuris gali įgauti labai įvairias prasmes – nuo pritarimo, sutikimo ir prisijungimo iki papildymo, padaugėjimo ar padidėjimo.

Kitas Graikijos atstovas pastebi Turkijos skirtingumą nuo kitų Europos Sąjungos narių: „Jeigu Europa gali priimti Turkiją tokią, kokia ji yra, ir svetingai priimti (*welcome*) ją į Europos šeimą su visais jos skirtumais, tai bus žengtas didelis politinis ir kultūrinis žingsnis“⁹² Šioje frazėje atskleidžiama, kad šeimos nariu gali tapti ir subjektas, turintis nemažai skirtumų lyginant su kitais šeimos nariais. Žodžių junginys „didelis žingsnis“ nurodo, kad skirtumai, kuriuos reikia įveikti, gali būti pakankamai žymūs ir reikšmingi. Inicijatyva ir sprendimo teisė šiuo svarbiu klausimu – priimti ar ne naują narį - priklauso šeimai. Tai ji gali nuspręsti, ar priimti asmenį į savo tarpą, kaip jį sutikti, kaip elgtis.

Dar vienoje parlamentaro iš Graikijos kalboje yra teigiama:

„<...> bet kokia mintis apie Turkijos priėmimą prie Europos šeimos židinio yra nesvarstyti tokio aplinkybėmis <...>“.⁹³ Šio teksto angliška versija yra tokia: „<...> any thought of accepting Turkey into **the bosom of the European family** is out of the question under these circumstances <...>.“

Šios ištraukos interpretaciją apsunkina metaforiškas pasakymas „*into the bosom of the family*“. Visą junginį yra siūloma versti kaip „į šeimos židinį“. Kita vertus, pavienis žodis „*bosom*“ reiškia krūtinė, užantis, prieglobstis.⁹⁴ Pasirenkant skirtingą vertimą, tekstas įgauna prasminių skirtumų. Pirmuoju atveju, jeigu asmuo būtų priimamas prie Europos šeimos židinio, išryškėtų svečio motyvas. Subjektas yra išleidžiamas pasišildyti į privačią namų ir šeimos erdvę, prie židinio, jis gali pailsėti, galbūt pabūti ilgesnį laiką. Antruoju atveju, jeigu manytume, kad naujas narys yra priimamas į Europos šeimos užantį, prieglobstį, didesnę reikšmę įgauna globos, rūpesčio motyvai. Tikruosius prasminius akcentus būtų galima aptikti tik išsiaiškinus originalios graikiškos metaforos vartojimo ir supratimo ypatumus.⁹⁵ Šis pavyzdys pademonstruoja, kad metaforų vertimas ir interpretacijos yra labai komplikuoti, o jų supratimas gali būti labai paveiktas kultūrinių prielaidų.

Analizuojant šį Graikijos kalbėtojo tekstą paaiškėja, kad priėmimas į šeimą yra paremtas ne subjekto emociniais ar kraujo ryšiais su kitais nariais, bet tinkamu elgesiu ir tam tikrų taisyklių

92 EP posėdis nr.5, Kariforis, 2000-11-14, Graikija.

93 EP posėdis nr.10, Zacharakis, 2003-05-13, Graikija. (Aplinkybės – incidentas, susijęs su žmogaus teisėmis)

94 Bronislovas Piesarskas, *Dabartinės anglų kalbos žodynas*, Vilnius: Alma littera, 2001.

95 Kiek pavyko išsiaiškinti, graikiškoji metaforoje vartojamas žodis „κόλπους“ gali būti verčiamas į anglų k. kaip „basin, gulf, bay, lap“. Panašu, kad tai gana specifinė metafora.

laikymusi. Jeigu elgesys yra nepatenkinamas kažkoku aspektu, galimybės tapti šeimos nariu labai sumažėja ar net nebėra svarstomos. Reikia atkreipti dėmesį, kad visose Graikijos atstovų kalbose minima, jog naujas šeimos narys turi būti priimamas. Taigi subjektas, apie kurį kalbama, nėra suprantamas kaip priklausantis šeimai nuo gimimo, jo ir kitų šeimos narių nesieja kraujo ryšiai ar giminytė. Be to, lyginant, kaip šeimos metafora yra vartojama kitų valstybių atžvilgiu (pavyzdžiui, svarstant Rumunijos ir Bulgarijos valstybių narystę Europos Sąjungoje), galima pastebėti, kad kalbant apie Turkiją nėra pabrėžiamas grįžimas į savo šeimą. Savo ruožtu grįžti į savo šeimą yra daug lengviau nei būti į ją priimtam. Subjektas, siekiantis tapti kažkieno šeimos nariu, tai gali padaryti tik dviem būdais – per santuoką ar įvaikinimą. Bet kokiu atveju vien subjekto noras tapti šeimos nariu yra nepakankama priežastis ir pagrindas jį priimti. Asmeniui, siekiančiam patekti į šeimą, dar yra keliamos ir tam tikros sąlygos ar reikalavimai. Šios sąlygos ar nustatomi kriterijai gali skirtis priklausomai nuo situacijos – ar tai yra santuoka, ar įvaikinimas. Tai nėra vienareikšmiškai įvardijama nagrinėjamuose tekstuose. Galima pasakyti tiek, kad pretenduojantis tapti nariu turi elgtis pagal tos šeimos taisykles. Taip pat jo negalima nepriimti vien dėlto, jog asmuo yra kitoks ar skirtingas nei kiti šeimos nariai.

Skirtingi priėmimo į šeimą scenarijai atsiskleidžia ir kitų šalių parlamentarų kalbose. Lenkijos atstovas atmeta santuokos modelį ir pateikia naują požiūrį į Turkiją kaip į įvaikinamą vaiką. Šis kalbėtojas teigia: „Nuorodos buvo darytos į santuoką, bet aš labiau noriu naudoti šeimos su įvaikintu vaiku pavyzdį. Tam tikra prasme Turkija yra įvaikintas vaikas, ir mes neturėtume užmiršti, kad šeimos ir tėvų pareigos yra ypatingas iššūkis įsivaikinant vaiką (*the responsibilities of the family and of the parents are particularly challenging when adopting a child*).“⁹⁶ Šiame santykių modelyje Europos Sąjunga atstovauja šeimą ir tėvus, o Turkija – įvaikinamą vaiką.

Paanalizuokime, koks šeimos supratimas ir priėmimo į ją modelis atsiskleidžia šioje kalboje. Visų pirma, čia yra aiškiai išskiriami du vaidmenys šeimoje – tėvai ir įvaikis. Taip pat kalbėtojas įveda įdomią perskyrą tarp „šeimos“ ir „tėvų“. Tėvai yra suprantami kaip prisiimantys atsakomybę ir turintys daug pareigų. Panašu, kad likusi šeima (broliai, seserys ar vaikai) neturi didesnės galios priimant sprendimus. Taigi šis modelis atspindi hierarchinius ryšius, kuriuose svarbiausią poziciją užimtų tėvai, žemiau būtų kita šeimos dalis, o mažiausiai įtakos turėtų įvaikinamas asmuo.

Įsivaikinimas suprantamas kaip ypatingas ir svarbus klausimas, nes tai pareikalautų nemažai pastangų sprendžiant problemas, kilusias priėmus kraujo ryšiais nesusijusį asmenį į šeimą. Lenkijos kalbėtojas tai įvardina kaip „challenging responsibilities“ - sprendimas įsivaikinti yra kaip iššūkis.

96 EP posėdis nr.14, Stanislaw Jałowiecki, 2004-12-15, Lenkija.

Šis iššūkis kyla iš to, kad santykiai su įvaikiu gali būti sudėtingi, kadangi šeima ir tėvai dar mažai jį pažįsta, nežino charakterio, galimas tarpusavio nepasitikėjimas ar netgi baimė. Be to, naujasis šeimos narys reikalautų dėmesio ir tėvų meilės, o tai suteikti būtų pakankamai sudėtinga, kol nėra užmegzti artimesni santykiai. Galų gale, įvaikis visada liktų iš dalies svetimas, nes nesusijęs su kitais šeimos nariais kraujo ryšiais, šeimai ir tėvams tai sukurtų papildomų rūpesčių, padidintų atsakomybę. Taigi tokio priėmimo į Europos Sąjungą – Europos šeimą – scenarijaus naudojimas akcentuoja, kad į glaudesnių santykių tarp Europos Sąjungos ir Turkijos užmezgimą žiūrима ganėtinais atsargiai ir nepalankiai.

Kitokių santykių modelį nei Lenkijos atstovas pateikia parlamentaras, atstovaujantis Prancūzijai. Jis į santykius su Turkija žvelgia kaip į ilgą sužadėtuves, kurios turėtų pasibaigti vedybomis:

„Tačiau yra tokių, kurie jaučia, kad šių ilgų sužadėtuvių gale santuoka jau nebėra darbotvarkėje. Vis dėlto, suplanuotas procesas yra ilgas, sunkus ir daug reikalaujantis (*demanding*), reikia atsakomybės ir atsargumo (*prudence*); dėl to Turkija turi įsipareigojimą suteikti mums garantijas, reikalingas priėmimui įvykti (*accession to take place*)“.⁹⁷

Detaliau panagrinėkime tekste atsiskleidžiančius motyvus. Pirmiausia paaiškėja, kad asmuo yra priimamas į šeimą per vedybas. Santuoka yra suprantama kaip natūraliai sekanti po sužadėtuvių, kurios gali būti neribotos trukmės. Pirmiausia asmenys turi susižadėti, t.y., pademonstruoti savo rimtus ketinimus tuoktis, įsipareigoti vienas kitam ir suplanuoti vestuves. Visa tai turėtų būti daroma atsakingai, apsvarstant ir apgalvojant savo veiksmus. Šie procesai yra suprantami kaip reikalaujantys ypatingo atsargumo: iš norinčio susituokti asmens gali būti reikalaujama garantijų. Tai parodo tam tikrą nepasitikėjimą asmeniu, kuris nori būti priimtas į šeimą. Prancūzijos kalbėtojo pavartota santuokos metafora atskleidžia, kad Europos Sąjungos ir Turkijos santykiai turi būti gerai apsvarstyti, nes tai būtų ilgalaikis įsipareigojimas.

Ši vedybų metafora yra perimama Portugalijos ir Vokietijos atstovų, dar vėliau ir Italijos parlamentaro. Panagrinėkime, kaip šių šalių atstovai ją vartoja ir ką su ja sieja. Štai Europos Parlamento narys iš Portugalijos mano, kad „be santuokos dar yra ir kitokių sąjungos tipų, kurie potencialiai galėtų būti apsvarstyti“.⁹⁸ Šis kalbėtojas nepritaria, kad Turkijos – Europos Sąjungos santykiai gali būti suprantami kaip santuoka. Jis metaforą bando pakeisti, bet aiškiai jos nenusako ir įvardina tik abstrakčiai kaip „sąjungos tipą“. Iš teksto galima numanyti, kad kalbėtojas išivaizduoja dvi pagrindines asmenų santykių formas - santuoką ir gyvenimas nesusituokus. Pastarasis variantas yra suprantamas kaip mažiau įpareigojantys ir laisvesni santykiai lyginant su

97 EP posėdis nr.13, Arif, 2004-12-13, Prancūzija.

98 EP posėdis nr.14, João de Deus Pinheiro, 2004-12-15, Portugalija.

santuoka.

[portugalo kalbą iš karto sureaguoja po to šnekantis Vokietijos atstovas: „Širyt aš girdėjau iš pono Pinheiro, kad jis teikia pirmenybę kitokioms sugyvenimo (*cohabitation*) formoms nei santuoka. Įdomūs dalykai vyksta Portugalijoje. Šiuo atveju, pone Pinheiro, mes nesame rėmėjai [advokatai] (*advocates*) neįregistruotos santuokos (angl. *common law marriage*, vok. *wilde Ehe*), kurią ruošiasi pradėti ES su Turkija (*EU is to enter into with Turkey*). Mes norime, kad santykiai tarp ES ir Turkijos būtų stiprūs, glaudūs (*resilient*) ir stabilūs – gerame krikščionių demokratų stiliuje.“⁹⁹

Interpretuojant šią ištrauką susiduriama su specifinėmis sąvokomis, kuriomis Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje yra apibūdinami nesantuokiniai ryšiai, gyvenimas nesusituokus. Vokiškas terminas „*wilde Ehe*“ reiškia gyvenimą nesusituokus, neįteisintus ryšių per civilinę ar bažnytinę santuoką. Anksčiau šis posakis buvo vartojamas gana negatyvia prasme, kai neįteisinti santykiai buvo vertinami kaip nukrypimas nuo visuomenės normų. Vėliau „*wilde Ehe*“ pradėta vartoti juokaujant, kalbant apie stiprius ir pastovius poros santykius, neįteisintus kaip santuoka.¹⁰⁰ Ši vokiška sąvoka yra verčiama į anglišką posakį „*common law marriage*“. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad šis žodžių junginys nurodo į santuoką, nes vartojamas žodis „*marriage*“. Vis dėlto, ši frazė gali įgauti dvi prasmes: 1) ji yra vartojama apibrėžti partnerystę, kuri nėra įteisinta per civilines ar bažnytines procedūras, 2) taip gali būti apibūdinami ilgalaikiai ir stabilūs poros santykiai, gyvenant kartu.¹⁰¹ Šiame kontekste panašu, kad „neįregistruotos santuokos“ sąvoka yra vartojama gana negatyvia prasme, nepritariant tokio tipo ryšiams. Tokie santykiai yra suprantami kaip priešingi įteisintai santuokai, kuri yra siejama su santykių stabilumu ir tvirtumu. Be to, sprendžiant pagal užuominą į krikščionių demokratų stilių, galima manyti, kad pirmenybė būtų teikiama bažnytinei santuokai kaip tradiciniam, visuotinai priimtam būdai įteisinti santykius.

Galiausiai santuokos metaforą modifikuoja Italijos atstovas: „Mes esame prieš suplanuotas (*arranged*) santuokas: kad susituoktum, reikia gerai pažinti ir mylėti vienas kitą“.¹⁰² Kaip matome iš šio pavyzdžio, metafora yra naudojama ta pati, tik ji yra išplečiama ir kitaip pakreipiama – įvedamas naujas aspektas - suplanuota santuoka. Iš teksto paaiškėja, kad kalbėtojui yra artimesni vakarietiški santykių modeliai, kai vedybos nėra suplanuojamos tėvų ar kitų asmenų (kas yra dažna islamiškuose kraštuose), bet yra pagrįstos laisvu pasirinkimu, kylančiu iš meilės ir kito asmens pažinimo. Kaip ir prieš tai aptartais Prancūzijos, Portugalijos ir Vokietijos kalbėtojų atvejais, čia

99 EP posėdis nr.14 Martin Schulz, 2004-12-15, Vokietija.

100 Wikipedia, the free encyclopedia, <http://de.wikipedia.org/wiki/Wilde_Ehe> [žiūrėta 2008-05-03].

101 Catherine Soanes ir Angus Stevenson (sud.), *Oxford Dictionary of English*, , 2 leid., Oxford: Oxford University Press, 2003.

102 EP posėdis nr.19, Lapo Pistelli, 2006-09-26, Italija.

santuoka taip pat yra suprantama kaip išipareigojimas. Ši metafora yra vartojama siekiant parodyti, kad santykiai tarp Europos Sąjungos ir Turkijos nėra tokie artimi ir geri, jog jie jau galėtų būti įforminti kaip santuoka.

Antras tekstuose išryškėjęs šeimos metaforos elementas yra broliškų santykių motyvas (Europos Sąjungos ir Turkijos santykiai apibrėžiami kaip broliški). Vartojamos „broliškumo“ ar „brolybės“ sąvokos įgyja skirtingą prasmę Graikijos ir Prancūzijos atstovų kalbose.

Graikijos atstovo kalbos ištrauka:

„Europos Sąjungos iniciatyvos ir fondai Turkijai skatina režimą tęsti ir plėsti savo nehumaniškas, represines politikas ir namuose tai [ES parama] yra režimo rodoma kaip Europos pripažinimas fakto, kad Turkija yra demokratiška šalis. Dėl to mūsų solidarumo ir broliškumo jausmai Turkijos žmonėms, kenčiantiems nuo šios politikos, reikalauja, kad mes balsuotume prieš Tarybos pasiūlymą <...>.“¹⁰³

Šioje kalboje Graikijos atstovas išreiškia solidarumą ir broliškumą turkų atžvilgiu, tačiau tuo pačiu metu teigia, kad neremia Turkijos narystės Europos Sąjungoje. Šis prieštaravimas narystei kyla ne dėl to, kad nenorima Turkijos priimti į Europos Sąjungą, bet todėl, kad yra nepritariama Europos Sąjungos vykdomai politikai Turkijos atžvilgiu. Kalbėtojo manymu, narystė Europos Sąjungoje būtų nenaudinga pačiai Turkijai. Savo poziciją graikas grindžia „broliškumo ir solidarumo jausmais“. Apskritai „broliškumo“ ir „solidarumo“ sąvokos gali būti interpretuojamos kaip du iš dalies skirtingų jausmų apibūdinimai. „Broliškumas“ aiškiai nurodo į šeimyninius ryšius, pačia pirmine prasme atspindi santykius tarp brolių (ar seserų). Šie santykiai yra pagrįsti parama ir palaikymu ne dėl kokių nors asmeniškų interesų, bet tiesiog dėl to, kad asmuo yra šeimos narys (brolis). Tuo tarpu „solidarumas“ yra daug platesnė sąvoka, galinti pažymėti ir didesnės žmonių grupės vieningumą, kuris yra paremtas bendrais interesais (pavyzdžiui, tautinis solidarumas, klasinis solidarumas ir pan.)

Kitoje kalboje tas pats Graikijos kalbėtojas teigia:

„Mes išreiškiame savo brolišką solidarumą su Turkijos žmonėmis (tauta?- *Turkish people*) ir remiame juos jų kovoje už demokratiją ir taiką <...>.“¹⁰⁴ Kaip matome, čia „broliškumas“ ir „solidarumas“ netgi sujungiami į vieną junginį „brolišką solidarumą“. Tai atskleidžia, kad broliški santykiai šiuo atveju yra siejami su vienybe ir vienas kito palaikymu. Remiantis šia ištrauka, broliška parama yra suteikiama ir pačiomis sudėtingiausiomis aplinkybėmis – kovojant ar siekiant svarbių tikslų. Vis dėlto, kyla klausimas, kuris elementas čia yra svarbesnis – broliškumas ar

103 EP posėdis nr.6, Korakas, 2001-02-14, Graikija.

104 EP posėdis nr.10, Korakas, 2003-05-13, Graikija.

solidarumas, t.y. ar labiau yra akcentuojami šeimyniniai ryšiai ar vieningumas. Norint tai suprasti, reikia pažvelgti ir į kultūrinį kontekstą, kuriame formuojasi šių sąvokų prasmės. Pirmiausia, Graikijos visuomenėje šeima užima ypatingai svarbią vietą, ji yra suprantama kaip didelė vertybė (pavyzdžiui, net 99,4 proc. graikų teigia, kad šeima yra pirmoje vietoje jų vertybinėje skalėje¹⁰⁵). Antra, Graikijos visuomenei yra būdinga orientacija į solidarumą.¹⁰⁶ Taigi ir broliškumas, ir solidarumas yra labai svarbios graikams vertybės. Tuo remiantis galima teigti, kad broliškumo ir solidarumo susiejimas tekste atspindi graikų visuomenės kultūrinius įsitikinimus. Junginys „broliškas solidarumas“ parodo, kad šeimos santykių bruožai (broliškumas, parama) yra perkeliama ir į visuomenę.

Kitokia „broliškumo“ samprata atsiskleidžia kalbėtojo iš Prancūzijos žodžiuose. Prancūzijos atstovas brolybę supranta ir apibrėžia kaip santykius tarp lygių partnerių, to visai nesiedamas su šeima: „<...> mes privalome būti ryžtingi: drįskime <...> pasiūlyti Turkijai broliškus lygių santykius [*une relation fraternelle*] <...>“.¹⁰⁷ Šis kalbėtojas kategoriškai atmeta Turkijos narystės Europos Sąjungoje galimybę ir siūlo apsiriboti privilegijuota partneryste, kuri ir taptų broliškų santykių pagrindu. Šioje kalboje „brolybės“ sąvokai yra suteikiamas kultūriškai specifiskas turinys. „Brolybė“ akivaizdžiai yra susiejama ne su šeimyniniais santykiais, o su lygybe. Tai galima interpretuoti, kaip Prancūzijos kultūrinio – istorinio konteksto atspindį: jau nuo 19a. Prancūzijos revoliucijos laikų gyvuoja šūkis „Laisvė, lygybė, brolybė“ (pranc. *Liberté, égalité, fraternité*). Prancūzijos atstovui natūraliai brolybė siejasi su lygybės santykiu, nors kitų kultūrų atstovai greičiausiai tai sietų su šeima, paramos ir palaikymo santykiais (kaip kad daro Graikijos kalbėtojas). Nors Prancūzijos parlamentaras ir vartoja „brolybės“ metaforą, jam tai nereiškia, kad Turkiją reikėtų priimti į Europos Sąjungą - „šeimą“. Šio kalbėtojo supratimu „brolybė“ ir „lygybė“ veda prie partneriškų santykių modelio – t.y. daug tolimesnių ryšių, neparemtų giminyse.

Išanalizavus pavyzdžius, kuriuose kalbama apie priėmimo į šeimą modelius, išryškėjo skirtingos kalbėtojų asociacijos, siejamos su šeima. Tai parodo, kad šeimos metafora pasižymi didele įvairove, gali būti vartojama įvairiais aspektais. Štai Graikijos atstovų kalbose išryškėja, kad asmuo, siekiantis tapti šeimos nariu turi atitikti tam tikrus kriterijus ir atinkamai elgtis. Lenkijos atstovas priėmimą į Europos Sąjungą (Europos šeimą) sieja su įvaikinimu, kiti kalbėtojai - su santuoka. Kalbant apie santuokos metaforą, galima daryti išvadą, kad santuoka yra panašiai

105 Theorodous N. Papadopoulos, „Greek family policy from a comparative perspective“. Kn. Eileen Drew, Ruth Emerek, Evelyn Mahon (sud.), *Women, Work and the Family in Europe*, London: Routledge, 1998, 47-48.

106 Dimitra Koutsantoni, „Greek Cultural Characteristics and Academic Writing“, *Journal of Modern Greek Studies*, Volume 23, 2005, 97.

107 EP posėdis nr.13, Toubon, 2004-12-13, Prancūzija.

suprantama tarp įvairių tautybių atstovų. Žodis „santuoka“ yra vartojamas kalbant apie įteisintus santykius, kurie yra tvirti, stabilūs, tai dažniausiai yra pateikiama kaip gyvenimo nesusituokus alternatyva. Taigi nagrinėjant santuokos metaforos pavyzdžius didelių kultūrinių skirtumų neužfiksuota.

Kultūriškai specifinės sampratos išsiskiria brolybės ir broliškumo metaforų atveju tarp Graikijos ir Prancūzijos atstovų. Norint jas suprasti, reikia žinoti šių šalių kultūrinės ir istorinės patirtis. Taigi tokių metaforų vartojimas gali kelti supratimo problemų daugiakultūrinėje viešojoje erdvėje.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad šeimos metafora yra informatyvi, jos skirtingas interpretavimas tarp įvairių valstybių kalbėtojų atskleidžia kalbėtojų kultūrinius ir asmeninius įsitikinimus bei skirtingą Turkijos ir Europos Sąjungos santykių įsivaizdavimą. Šeimos metafora yra išreiškiama per skirtingus metaforiškus posakius, ji skirtingai detalizuojama ar konkretizuojama per santuokos ir įvaikinimo, broliškumo / brolybės elementus. Kaip paaiškėjo iš aptartų pavyzdžių, skirtingų valstybių atstovai su šeima sieja skirtingas asociacijas. Tame glūdi ir nesupratimo ar nesuskalbėjimo pavojus: kalbėtojas, kuris vartoja žodį „šeima“, gali turėti vienokį šeimos modelį omenyje, o adresatas tai interpretuoja remdamasis savo prielaidomis, jam žodis „šeima“ tame pačiame kontekste gali kelti kitokias asociacijas. Nesupratimo gali būti išvengiama, jeigu yra aiškiai apibrėžiama, kas turima omenyje vartojant šeimos (ar kitokią) metaforą.

Kitame poskyryje analizuojama, ar kultūriškai skirtingos sampratos išryškėja partnerio metaforos vartojimo atvejais.

2.3.2. Partnerių metafora

Metafora TURKIJA IR EUROPOS SĄJUNGA YRA PARTNERĖS yra dažnai vartojama tiek palaikant Turkijos narystę Europos Sąjungoje, tiek jai priešinant. Kyla klausimas, kodėl pripažįstant, kad Turkija yra partnerė, vieni pritaria Turkijos narystei Europos Sąjungoje, o kiti to nepalaiko. Galima manyti, kad greičiausiai skiriasi pati „partnerio“ samprata skirtingose kultūrose.

Anglų kalboje žodis „partner“ (kilęs iš senosios prancūzų kalbos žodžio *parcener*, o pastarasis iš lotynų k. *partitio*, kuris reiškia „padalinimas“) gali būti vartojamas keliomis skirtingomis prasmėmis. Partneris gali būti suprantamas kaip 1) asmuo, kartu su kitais dalyvaujantis versle, 2) asmuo, kartu su kitu šokantis poroje, 3) žaidėjas, žaidžiantis kartu su kitais vienoje pusėje, 3) susituokusios (bet nebūtinai) poros nariai, 4) asmenys, palaikantys seksualinius santykius.¹⁰⁸ Toliau pabandykime paanalizuoti, kokiomis prasmėmis yra vartojama „partnerio sąvoka“ skirtingų

108 Catherine Soanes ir Angus Stevenson (sud.), *Oxford Dictionary of English*, 2 leid., Oxford: Oxford University Press, 2003.

valstybių kalbėtojų kalbose, palaikant Turkijos narystę Europos Sąjungoje arba tam priešinant.

1. Partnerio ir partnerystės supratimas, kai pritariama Turkijos narystei Europos Sąjungoje.

Nyderlandų atstovas:

„Turkija yra pagrindinė partnerė svarbiame regione. Dabar labiau nei bet kada yra aišku, kad mes privalome pririšti (*tie*) Turkiją prie Europos Sąjungos ir kad mes privalome paremti reformuotojus (*reformers*) toje šalyje. <...> mes privalome padėti (*assist*) Turkijai vaidinti teigiamą ir konstruktyvų vaidmenį tame regione. Mums reikia partnerio ten prioriteto tvarka (*as a matter of priority*). Derybų procesas yra geriausias būdas vystyti geresnius ir stipresnius santykius su Turkija ir, nors mes žinome, kad derybos užtruks kažkiek laiko, mes pasiliegame prie nuomonės, kad kritiškas, bet (*yet*) konstruktyvus dialogas yra geriausias būdas šį procesą sėkmingai užbaigti.“¹⁰⁹

Šioje ištraukoje vartojama partnerio metafora susipina su teatro metaforos motyvais. Turkija yra suprantama kaip veikėja, atliekanti tam tikrą vaidmenį. Remiantis šia teatro metafora, „regioną“ būtų galima traktuoti kaip vietą, kurioje vyksta spektaklis ar vaidinimas. Partneriai tuomet galėtų būti įvardijami spektaklio aktoriais, kurių bendra veikla (vaidinimas viename spektaklyje) ir geras jos koordinavimas, pagalba ir parama vienas kitam užtikrintų jiems abiemis sėkmę. Jų bendradarbiavimas įgauna neišvengiamumo atspalvį: kooperuotis yra būtina norint gauti teigiamą rezultatą.

Nyderlandų atstovo supratimu, partneris yra labai svarbus asmuo. Tai išreiškiama tokiais apibūdinimais kaip „pagrindinis“, „prioriteto tvarka“. Partneris yra reikalingas tam, kad būtų užtikrinta parama ir pasiektas tikslas. Šioje kalboje yra dažnai konstatuojama, kad partneriui yra privaloma padėti ar paremti. Ši pagalba garantuoja, kad partneris taip pat suteiks paramą, bus „priřtas“ prie kitos bendradarbiaujančios pusės. Taigi parama santykiuose yra abipusė.

Čia partneriai taip pat yra įsivaizduojami kaip asmenys, kurie palaiko kritišką ir konstruktyvų dialogą. Žodis „dialogas“ nurodo, kad pokalbyje dalyvauja tik du asmenys, kurie abu ir kalba, ir klauso vienas kito. Jie gali išreikšti prieštaraujančius požiūrius, kritiškus komentarus ar vertinimą, tačiau tuo pačiu metu tai turi būti daroma konstruktyviai – tai yra, turi būti pateikiami pasiūlymai, kaip ištaisyti trūkumus ar pagerinti situaciją. Ši kritikos galimybė atskleidžia, kad dialoge dalyvaujantys partneriai yra lygūs. Juk esant hierarchiniams santykiams, galimybė reikšti kritiką yra ribota. Toks bendravimas, paremtas kritišku ir konstruktyviu dialogu, partnerius suartina, gerina ir stiprina tarpusavio santykius, padeda siekti bendrų tikslų. Galų gale, kai partnerių santykiai

109 EP posėdis nr.19, Jan Marinus Wiersma, 2006-09-26, Nyderlandai.

yra pakankamai glaudūs, gali būti pereita ir prie kitokios santykių formos – narystės.

Taigi šioje Nyderlandų atstovo sampratoje yra akcentuojama paramos ir pagalbos partneriui svarba. Partnerystė yra suprantama kaip glaudūs lygių asmenų santykiai, dalyvavimas bendroje veikloje (spektaklio motyvas), neišvengiamas ir būtinas bendradarbiavimas.

Austrijos atstovo samprata:

„<...> tai yra taip svarbu mums, kad Turkija turėtų narystės perspektyvą – turėtų kelią ES narystės link – nes tai yra paramos šiam dialogui priemonė (*a means of lending support to this dialogue*). Turkija yra taip pat svarbi mums kaip strateginė partnerė Artimųjų Rytų taikos procese, kuris be abejonės gali būti atitinkamai paskatintas pasinaudojant Turkijos keliu į ES narystę“¹¹⁰ Šiuo atveju narystė Europos Sąjungoje ar bent jau jos galimybė yra kaip atlygis už Turkijos paramą Europos Sąjungai. Kalbėtojas remiasi pragmatiškais nuostatomis: Turkija turi turėti narystės perspektyvą, nes tuomet ji suteiks paramą Europos Sąjungai tarpreliginiame dialoge.

Analizuojant tekstą, paaiškėja, jog partneris yra suprantamas kaip asmuo, galintis padėti, paremti, kai jam tai yra naudinga. Ši samprata pagrįsta gana instrumentišku požiūriu: partneriui galima pažadėti artimesnius santykius (narystę) ir jo parama pasinaudoti kaip priemone didinti savo įtaką. Šiuo atveju partneriai tarsi gali siekti ir skirtingų tikslų (vienas – narystės, kitas – padidinti savo įtaką), tačiau juos gali pasiekti tik bendradarbiaudami ar veikdami kartu. Partneris yra apibūdinamas kaip strateginis. Pats žodis „strateginis“ daro nuorodą į ilgalaikių tikslų siekimą, apgalvotus veiksmus tikslui pasiekti. Taip pat jis kelia asociacijas su žaidimu ir nurodo svarbiausią ar pagrindinį žaidėją, kuris gali esmingai paveikti žaidimo eigą. Norint pasiekti savo tikslą, įgyti žaidime persvarą, būtina užsitikrinti svarbiausiojo žaidėjo paramą. Vėlgi išryškėja bendradarbiavimo neišvengiamumas, jei norima pasiekti tam tikrus tikslus. Gana įdomiai tekste atrodo frazė anglų k. „*lending support*“. Atrodo, kad partneris gali tik laikinai suteikti paramą, o po to jos nebeteikti. Be to, partneris turi būti motyvuotas kažkuo, kad remtų. Ta motyvacija galėtų tapti narystės perspektyva.

Apibendrinant Nyderlandų ir Austrijos atstovų partnerio metaforos vartojimą, galima daryti išvadą, kad šiose sampratose yra pabrėžiama paramos ir palaikymo svarba, partnerių bendradarbiavimas yra suprantamas kaip būtinas ir neišvengiamas, norint pasiekti tikslą. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad kalbėtojas iš Austrijos remiasi instrumentiškesniu partnerio supratimu.

Ispanijos atstovės samprata:

„Mes žiūrime į Turkijos klausimą su baime, su ypatinga baime partnerio, kuris artėja prie mūsų, turi daug gyventojų, kuris tuo pačiu metu yra gerokai besiskiriantis nuo mūsų. <...> Aš

110 EP posėdis nr.19, Swoboda, 2006-09-26, Austrija. Omenyje turimas tarpreliginis dialogas.

nematau, kodėl mes negalime suteikti galimybės būti partneriu, kuris yra arti mūsų ir kuris gali rodyti pavyzdį arabų šalims.“¹¹¹ Kalbėtoja toliau savo kalboje pabrėžia, kad Turkija sparčiai keičiasi ir tokiu būdu artėja prie Europos.

Šioje ištraukoje pateikiamas dar vienas skirtingas partnerių santykių supratimas. Jeigu pirmuosiuose aptartuose atvejuose buvo ryškus paramos, palaikymo elementas partnerių santykiuose, tai čia atsiranda gana netikėti emociniai ryšiai – partneriui jaučiama baimė. Tai rodo, kad asmenų santykiai nėra pagrįsti lygybe ar artimais santykiais. Juk baiminamasi to, kuris kelia grėsmę, pavojų, galbūt yra stipresnis. Šiuo atveju tekste yra pasakoma, kad baimę kelia dvi pagrindinės priežastys – dydis („turi daug gyventojų“) ir skirtingumas. Kyla klausimas, kodėl tas, kuris kelia baimę, yra vadinamas „partneriu“. Galima manyti, kad ši sąvoka yra vartojama siekiant išryškinti baimės nepagrįstumą: baimę keliantis subjektas smarkiai keičiasi ir siekia supanašėti. Jis deda pastangas priartėti, tai yra, tapti panašesniu ir užmegzti artimesnius ryšius. Vis dėlto, reikia pastebėti, kad pačiam tekste yra tam tikrų prieštaravimų. Viena vertus, pirmajame sakinyje Turkija jau yra vadinama partnere, kuri artėja prie ES. Iš kitos pusės, po to yra kalbama tik apie galimybę "būti partneriu", nes subjektas jau yra arti. Dėl to kyla neaiškumas, kas turima omenyje: ar aptariamas subjektas jau yra partneris ar dar tik bus, ar jis yra arti ar tik artėja. Šį klausimą gali padėti atsakyti originali teksto versija ispanų kalba. Remiantis ja paaiškėja, kad kalbėtoja šioje ištraukoje vartojo ispanų kalbos žodį „*socio*“, kuris gali reikšti ir narį, ir partnerį.¹¹² Ši sąvoka yra dviprasmiška: viena vertus, ji gali nurodyti, kad kalbama apie subjektą, kuris jau priklauso tam tikrai grupei, t.y., yra narys, kita vertus, ji gali įvardinti tą, kuris dar nepriklauso jai, yra tik partneris. Ispaniškąjį „*socio*“ verčiant į anglų kalbą yra vartojamas žodis „partner“, t.y., pasirenkama tik viena reikšmė. Tai ir nulemia prasminius prieštaravimus tekste bei apsunkina teksto ir jame vartojamos metaforos suvokimą.

Partnerystės sampratą savaip išskleidžia **Prancūzijos atstovas**: „Privilegiuotos partnerystės (*un partenariat privilégié*) supratimas (*notion*) būtų ne daugiau kaip komercinė super-partnerystė, kurioje 'gyvenimas šalia' triumfuotų prieš 'gyvenimą kartu' <...>.“¹¹³ Šio kalbėtojo supratimu, partnerystė yra susijusi su verslu ir prekybinių santykių palaikymu, tuo tarpu narystė yra kažkas daugiau – artimesni santykiai, „gyvenimas kartu“ ar net santuoka. Prancūzų kalboje partnerystė („*partenariat*“) yra apibrėžiama kaip ryšiai tarp partnerių (*partenaire*) socialinėje ir ekonominėje srityje. Tačiau žodis „*partenaire*“ pirmiausiai yra siejamas su partneriu sporte, tik vėliau su verslo partneriu ar šokio partneriu. Verslo partneriams įvardinti gali būti vartojamas ir žodis „*associé*“,

111 EP posėdis nr.12, Gutiérrez-Cortines, 2004-04-01, Ispanija.

112 Nicholas Rollin (sud), *Concise Oxford Spanish Dictionary*, 2 leid., Oxford: Oxford University Press, 2004.

113 EP posėdis nr.13, Arif, 2004-12-13, Prancūzija. Jis dar santykius su Turkija sieja su santuoka.

santuokos partneriams - „*époux*“, „*compagnon*“, „*conjoint*“.¹¹⁴ Šioje ištraukoje kalbėtojas pats nurodo, kad partnerystę sieja su verslo ryšiais, o ne su kitomis sritimis, pavyzdžiui, sportu. Taip pat partnerių santykiai yra įvardijami kaip „gyvenimas šalia“. Ši frazė atskleidžia, kad partnerių santykiai yra suprantami kaip ganėtinai formalus dalykas: nėra būtinybės palaikyti glaudesnius ar artimesnius ryšius, bendravimas yra pakankamai paviršutiniškas ir pagrįstas naudos siekimu. Iš kitos pusės, „gyvenimas kartu“ jau reiškia daug artimesnį santykį, praktiškai šeimyninius ryšius. Taigi, kaip matome, šiame kontekste „partneris“ yra suprantamas kaip gana neigiama kategorija.

2. Partnerio ir partnerystės supratimas, kai nepritariama Turkijos narystei Europos Sąjungoje.

Šią poziciją palaikantys kalbėtojai dažnai mini privilegijuotą partnerystę kaip galimą Turkijos ir Europos Sąjungos santykių formą, kuri galėtų tapti narystės Europos Sąjungoje alternatyva. Toliau pasigilinsime į kelis partnerio metaforos pavyzdžius, kuriuose nepalaikoma Turkijos narystės idėja.

Vokietijos atstovo supratimas:

„Aš esu iš regiono, besiribojančio su Šveicarija, valstybe, su kuria mes sudarėme (*concluded*) privilegijuotą partnerystę, kuri mus įgalino susivienyti (*join*) kartu sprendžiant problemas, tuo tarpu vystantis kiekvienam savo keliu.“¹¹⁵ Remiantis šia ištrauka galima teigti, kad partneriai yra suprantami kaip savarankiški subjektai, kurie bendradarbiauja ar koordinuoja veiksmus tik iškilus būtinybei spręsti bendras problemas. Jų daugiau niekas nesieja: kiekvienas gyvena savarankišką gyvenimą, pats nusprendžia ir pasirenka, ką jam daryti. Partnerystė yra suprantama kaip sutartinis dalykas, formalūs santykiai. Šie ryšiai yra užmezgami subjektų pageidavimu, taigi tokiu pačiu būdu gali būti ir nutraukti. Iš esmės, remiantis šia samprata, partnerių nesieja kokie nors artimesni santykiai. Skirtingai nuo aukščiau aptartų Nyderlandų ir Austrijos kalbėtojų čia neminimas pagalbos ar paramos motyvas, nėra akcentuojama bendradarbiavimo būtinybė.

Prancūzijos atstovo supratimas:

<...> ataskaita daro išmintingą išvadą, kad Turkija nėra pasirengusi prisijungti prie Europos Sąjungos, nes, aš cituoju, „Turkija neatitinka Kopenhagos politinių kriterijų“. <...> Turkijos visuomenės vertybės yra vis dar toli nutolusios (*far removed*) nuo Europos Sąjungos daugybėje esminių (*fundamental*) sričių <...>. Mums būtų neatsakinga siūlyti Turkijai ką nors kitą nei privilegijuotą partnerystę, skirtą paremti jos vystymąsi nenuvedant ES pavoju keliu.“¹¹⁶

114 *Dictionnaire de la langue française lexis*, Paris: Larousse, 1989.

115 EP posėdis nr.12, Ferber, 2004-04-01, Vokietija.

116 EP posėdis nr.12, Berthu, 2004-04-01, Prancūzija.

Remiantis šia ištrauka, galima interpretuoti, kad partnerystė gali būti tarp asmenų, turinčių skirtingas vertybes, bet narystė ar priklausymas vienai organizacijai ar sąjungai jau turi būti pagrįstas bendromis vertybėmis, kitaip tai pakenktų pačiai sąjungai. Partneris gali neatitikti narėms numatytų kriterijų, tai reiškia, kad partnerių santykiams yra kitokie, paprastesni reikalavimai, nebūtina būti panašiam ar supanašėti su kitu partneriu. Be to, partnerystė turėtų būti tokia, kuri skatintų partnerio vystymąsi, suteiktų jam paramą. Ji yra siūloma vienos iš siekiančių bendradarbiauti pusių, reiškia partnerių santykiai yra susitarimo reikalas.

Graikijos atstovo samprata: „Turkija yra svarbi Sąjungos partnerė, su kuria mes jau labai ilgai palaikome sutartinius (contractual) santykius.“¹¹⁷ Partnerių santykiai yra grindžiami sutartimis, teisiniu reglamentavimu, tai rodo, kad jie yra gana formalūs, nėra remiamasi kokiais nors emociniais ryšiais. Ši samprata yra artimiausia verslo partnerių supratimui.

Italijos atstovo samprata:

„Tokių kaimyniškumų gali būti *can be remiamasi (build on)*, ir aš tikiu, kad privilegijuota partnerystė yra trečias kelias tarp Europos Sąjungos narių ir nenarių, ir tie, kurie turi privilegijuotus santykius su Europos Sąjunga, taip pat privalo turėti erdvės ateičiai. Mes turime skirtingas Europos Sąjungos ateities sampratas; mūsų yra, kad ši Europa, ši mūsų Europos Sąjunga, privalo turėti sienas (*borders*), ir todėl mes sudarome specialius susitarimus su savo tiesioginiais kaimynais. Turint tai omenyje, aš tikiu, jog Turkija dėl istorinių, geografinių ar kultūrinių priežasčių nepritaptų (*fit in*) kaip tiesioginė (*direct*) Europos Sąjungos narė, ir aš tikiuosi, kad mes eisime šiuo trečiuoju keliu su draša, kurios jis nusipelno (*it deserves*).“¹¹⁸ Remiantis šiuo tekstu, privilegijuota partnerystė yra suprantama kaip trečias pasirinkimas tarp narystės ES ir nebuvimo nariu. Partnerio statusas žymi artimesnius santykius lyginant su visais kitais, „nenariais“, bet jie nėra tokie artimi kaip tarp narių. Partneris yra suprantama kaip kaimynas, t.y., asmuo jau gyvenantis už tam tikros sienos ar ribos. Iš šios ištraukos paaiškėja, jog partnerių santykiai yra grindžiami susitarimais, kuriais suteikiamas specialus statusas, tuo pačiu metu išlieka subjektų savarankiškumas ir paliekama „erdvė ateičiai“. Partneris ar kaimynas negali tapti nariu, nes yra kitoks ir skirtingas įvairiais aspektais. Tie skirtumai yra ganėtinai dideli ir reikšmingi, nes jie neleistų pritaipyti. Vadinasi, norint tapti nariu, reikia būti panašiam į kitus.

Apibendrinant galima teigti, kad visais atvejais, kai atmetama Turkijos narystės Europos Sąjungoje galimybė, partneriai yra suprantami kaip smarkiai tarpusavyje besiskiriantys, savarankiški asmenys, kurių santykiai yra pagrįsti sutartimis. Visose nagrinėtose ištraukose partnerystė yra suprantama kaip formalūs ryšiai.

117 EP posėdis nr.11, Yannitsis, 2003-06-04, Graikija.

118 EP posėdis nr.12, Ebner, 2004-04-01, Italija.

Galima išskirti kelias kultūriškai skirtingas partnerių sampratas. Partneris yra tas, su kuriuo a) bendradarbiavimas yra neišvengiamas siekiant tikslo (pvz., Nyderlandų, Austrijos atstovai), b) asmuo, su kuriuo palaikomi paviršutiniški santykiai versle (pvz., Prancūzija); c) skirtingas ir savarankiškas asmuo, su kuriuo kartu sprendžiamos tik bendros problemos, santykiai yra paremti susitarimu. Remiantis skirtingomis partnerio ir partnerystės sampratomis, išsiskiria ir požiūriai į galimą narystę: narystės galimybė yra atmetama arba palaikoma.

2.3.3. Kaimyno metafora

Pati pirminė žodžio „kaimynas“ reikšmė yra asmuo, gyvenantis šalia (gretimame name ar bute) ar labai arti. Taip pat šis žodis gali būti vartojamas įvardinti asmenį ar vietą, kuri yra šalia lyginant su kažkuo kitu, bei apibūdinti bet kokį asmenį, kuriam reikia pagalbos ar paslaugos (ši samprata remiasi bibliniais motyvais).¹¹⁹ Kaimyniškumas taip pat gali būti suprastas kaip draugiški santykiai, paslaugumas. Toliau paanalizuosime skirtingų valstybių atstovų kalbas, kuriose vartojama kaimyno(-ės) metafora. Kadangi tirtuose posėdžiuose buvo rasta tik labai mažai pavyzdžių, kai „kaimyno“ metafora yra vartojama palaikant Turkijos narystę Europos Sąjungoje, taip pat yra analizuojami keli „kaimyno“ metaforos pavyzdžiai, kuriuose Turkijos narystė vertinama neutraliai.

1. Turkijos narystei nepritariama

Ispanijos atstovo kalba: „Tai yra mūsų pareiga surasti naujas santykių rūšis su mūsų kaimynais ir sąjungininkais taip, kad abiejų tikslai galėtų būti lygiai suderinami, nekeliant pavojaus mūsų pačių projektų sėkmei ir svajonėms ir nesugriaunant jų, kas galėtų įvykti, jei nebus tinkamai padaryta (*things are not done properly*). Europos Sąjungos narystė negali būti vienintelis pasirinkimas, kurį mes duodame savo kaimynams ir draugams. Tai reikia pasakyti **labai** aiškiai [paryškinta originaliame tekste].“¹²⁰ Šioje ištraukoje kalbėtojas remiasi trimis santykių tipais – kaimyno, sąjungininko ir draugo. Panagrinėkime, kokie yra šių ryšių modeliai, ar jie sutampa, t.y., ar kalbėtojui kaimynas = sąjungininkas = draugas, ar yra kažkaip kitaip suprantami.

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad kaimynas, sąjungininkas ir draugas yra suprantami kaip trys atskiri santykių modeliai, nes jie atskirai įvardijami. Kaimynai ir draugai turi narystės galimybę, nors tai ir nėra vaizduojama kaip labai pageidautinas dalykas. Tačiau naujas santykių formų yra siūloma ieškoti tik bendraujant su kaimynais ir sąjungininkais, čia kažkodėl draugų kategorija nėra įtraukiama. Tekste yra atskleidžiama, kaip yra suprantami idealūs santykiai su kaimynais ir sąjungininkais. Pirmiausia paaiškėja, kad kaimynai ir sąjungininkai gali turėti skirtingus tikslus,

119 Catherine Soanes ir Angus Stevenson (sud.), *Oxford Dictionary of English*, 2 leid., Oxford: Oxford University Press, 2003.

120 EP posėdis nr.13, Guardans Cambó, 2004-12-13, Ispanija.

kuriuos reikia suderinti. Tai galbūt yra visai logiška kaimyno atžvilgiu, kuris gali būti suprantamas kaip šalia esantis ar gyvenantis asmuo, kuris yra savarankiškas ir gyvenantis savo gyvenimą, taigi, natūralu, jog jo tikslai gali skirtis nuo kito kaimyno. Tai komplikuočiau atrodo nagrinėjant „sajungininko“ atveju. Sąvoka „sajungininkas“ nurodo, kad kalbama apie asmenį (organizaciją, valstybę), su kuria yra bendradarbiaujama, vykdoma bendra veikla vienoje pusėje. Atrodytų, jog sajungininkų ir tikslai turėtų būti bendri, juk dėl kažkokio tikslo siekimo ir yra suvienijamos jėgos. Vis dėlto, čia yra suprantama sajungininkas gali turėti savus tikslus. Tokiu atveju palaikomi santykiai turi būti labai nesuvaržyti ir neįpareigojantys. Tekste pažymima, kad ir kaimyno ar sajungininko, ir santykius inicijuojančio asmens, tikslai yra vienodai svarbūs ir į juos turi būti atsižvelgta. Taigi šie ryšiai turėtų būti paremti lygybe, nors viena pusė ir gali būti lyderė ar iniciatorė (t.y., siūlo naujus santykius ir pan.).

Kitas svarbus šių santykių elementas yra kiekvieno iš santykių dalyvių saugumas. Šie inicijuojami santykiai neturi kelti grėsmės gyvenimo būdai, jau esantiems sukurtiems dalykams ir ateities tikslams - „svajonėms“. Netinkamai pasirinkta santykių forma gali pakenkti abiem pusėms. Klausimas, kodėl apskritai reikia ieškoti naujų santykių formų su kaimynais ir sajungininkais. Sąvokos „kaimynas“ ir „sajungininkas“ jau patys savaime nurodo į tam tikras santykių formas, kurias norima keisti, bet nepereinant į narių santykius. „Sajungininkas“ netgi išvis nebėra įvardinamas galimu kandidatu į narius. Narystė yra suprantama kaip per artimi ryšiai kad juos būtų galima palaikyti su kaimynu ar draugu. Nors ištraukos pradžioje kalbėtojas pradeda kalbėti apie „kaimynus“ ir „sajungininkus“, gale jis jau mini „kaimynus“ ir „draugus“. Panašu, kad „kaimyno“ ir „draugo“ kategorijos žymi artimesnius ryšius nei „sajungininkas“.

Lenkijos atstovai: „<...> Turkija toliau kelia grėsmę savo kaimynams. <...> Turkijos priėmimas į Europos Sąjungą bus pavojingas precedentas, kuris išpranašaus pabaigą (*spell the end*) tokios Europos, kokią mes žinome šiandien.“¹²¹

„Daugiau nei 40 metų ši valstybė, kuri siekia Europos Sąjungos narystės, turi priešišką požiūrį į savo kaimynus, kurie apima ir Europos Sąjungos valstybes nares. <...> Nepaisant to, mes neturėtume atsukti nugarą Turkijai. Vis dėlto, aš esu tikras, kad kitos bendradarbiavimo formos nei narystė gali duoti ekonominių ir politinių vaisių.“¹²²

Šiose kalbose kaimynystė yra suprantama kaip santykiai, galintys kelti grėsmę ar būti pavojingi vienam iš kaimynų. Be to, jie gali tęstis ir ilgą laikotarpį. Kaimynai ne visada yra lygūs palaikydami savo santykius, vienas iš gali būti įtakingesnis, svarbesnis ar galingesnis, keliantis grėsmę. Tačiau tokie kaimynų santykiai yra vertinami kritiškai. Nepaisant blogo ar netinkamo

121 EP posėdis nr.19, Boguslaw Rogalski, 2006- 09-26, Lenkija.

122 EP posėdis nr.19, Konrad Szymanski, 2006- 09-26, Lenkija.

kaimyno elgesio, reikia stengtis palaikyti tapusavio ryšius, „neatsukti nugaros“. Ši frazė išreiškia bendravimo nutraukimą, izoliaciją, taip pat gali žymėti priešiškus, šaltus santykius, paniekos ar atmetimo reakciją. Anot kalbėtojo, toks elgesio modelis yra netinkamas kaimyniškuose santykiuose, nepaisant to, kad kaimynas turi įvairių trūkumų ar neturi labai gerų intencijų kito kaimyno atžvilgiu. Su kaimynu galima rasti bendradarbiavimo būdą, kuris pasiteisintų ir būtų sėkmingas, tačiau tai negalėtų būti narystė. Subjekto, kuris kelia grėsmę, tapimas nariu yra traktuojamas kaip nepageidautinas, galintis pakenkti pačiai ES.

Prancūzijos atstovas:

„<...> vieną dieną Europos Sąjungą paprasčiausiai turės nuspręsti, kur yra jos sienos (*borders*) Sąjunga negali būti kažkas panašaus į neapibrėžtą plotą (*a kind of vague area*), į kurią visi jos kaimynai gali įeiti (įstoti – *enter*) šiek tiek paprekiuoti (*to do a bit of trade*) atitikę vienintelę sąlygą, kad jie laikysis kelių taisyklių, kurios yra interpretuojamos pakankamai bendrai. Jeigu bet kada, kai valstybė, besiribojanti su Europos Sąjunga, siekia tapti nors truputį demokratiškesne, mes turime sutikti ją priimti, tada Europos Sąjunga toliau plėsis kaip aliejaus dėmė.“¹²³

Iš šio teksto matome, kad kalbėtojas „kaimyną“ pirmiausiai supranta kaip asmenį, kuris gyvena greta, bet už tam tikros ribos, kuri atskiria kaimynų teritorijas. Kaimynų santykiai negali peržengti nustatytų ribų, turi būti paisoma taisyklių. Tuo labiau kaimynas negali įeiti į besiribojančią kaimyno erdvę vien savanaudiškais ekonominiais tikslais. Apskritai yra nepriimtina, kad kaimynas pretenduotų į kažkokius artimesnius santykius.

Ši ištrauka yra vienas iš pavyzdžių, kaip gali būti atsirasti subtilūs prasminiai skirtumai verčiant tekstus tarp dviejų pagrindinių kalbų – prancūzų ir anglų. Patikrinus originalią kalbos versiją, paaiškėjo, kad kalbėtojas šioje ištraukoje visur vartojo žodį „riverain“, kuris reiškia besiribojantį subjektą – valstybę, su kuria turima bendra siena, asmenį, kuris gyvena pasienyje ar paribyje ir pan. Reikia priminti, kad prancūzai turi ir kitą žodį įvardinti kaimynui - „voisin“, kurio prasmės praktiškai atitinka angliškąjį „neighbour“.¹²⁴ Taigi paaiškėja, kodėl „kaimynas“ šiame tekste nenurodo į artimesnius santykius, nėra siejamas su kaimynišku. Remiantis šiuo tekstu, Prancūzijos atstovui „kaimynas“ įgyja tik besiribojančio subjekto, su kuriuo turėtų būti palaikomi aiškiai reglamentuoti santykiai, prasmę.

2. Turkijos narystei yra pritariama

Danijos atstovas:

123 EP posėdis nr.13, Lehideux, 2004-12-13, Prancūzija.

124 *Dictionnaire de la langue française lexis*, Paris: Larousse, 1989.

„Yra šis tas, ką mes esame skolingi (turime padaryti – *we owe to*) mūsų kaimynams turkams, ir mes privalome pasakyti turkams, kad jie yra gerai pasistūmėję kelyje ir kad jie turėtų tęsti tuo pačiu keliu, kuriuo pradėjo, Turkijos, ES naudai, stabilumui ir augimui mūsų pasaulio dalyje.“¹²⁵

Remiantis šiuo tekstu, galima teigti, kad kaimynų santykiai yra suprantami kaip draugiški ir paslaugūs. Kaimynai gali vienas kitam padėti, suteikti paramą ir padrašinti. Tai yra suprantami kaip pakankamai artimai bendraujantys asmenys, kurie žino vienas kito rūpesčius ir gyvenimą, tikslus. Pagalba ir parama yra matoma kaip savaimė suprantamas ir netgi privalomas dalykas. Kaimyniški santykiai yra suprantami kaip gana artimi. Tai, kas naudinga vienam kaimynui, yra naudinga ir visai aplinkinei bendruomenei - „mūsų pasaulio daliai“. Taip pat tekste atskleidžiama, kad svarbu savo kaimynystėje palaikyti stabilumą ir augimą, prie to turėti prisidėti visi kaimynai. Šio kalbėtojo supratimas artimiausias „kaimyniškumo“ - paslaugumo ir gerų santykių - sampratai.

2. Narystė vertinama neutraliai

Graikijos atstovai:

„<...> mes tikimės, kad ši sunki kelionė į Europą, kuri prasidės Turkijai artimiausiomis dienomis, padarys ją geresne, demokratiška ir taiką mylinčia kaimyne <...>.“¹²⁶

„Aš manau, mes turime savo kaimynei suteikti visokeriopą pagalbą, finansinę, humanitarinę, ir, aš dar pridėčiau, komisare, ilgalaikę pagalbą.“¹²⁷

Pirmojoje ištraukoje yra pateikiami svarbiausi bruožai, kuriuos turėtų turėti kaimynas: jis turi būti geras, demokratiškas ir taikus. Tuo remiantis galima interpretuoti, kad kaimynų santykiai turėtų būti pagrįsti sutarimu ir lygybe. Taip pat manoma, kad net jeigu kaimynas neturi visų pageidautinų savybių, jis gali pasikeisti į gerąją pusę.

Antrojoje ištraukoje kaimynų santykiai yra prilyginami pagalbai ir paramai, kuri suteikiama ne tik ištikus bėdai, bet ir yra nuolatinė, ilgalaikė. Įvardijamos pagalbos rūšys – finansinė, humanitarinė – nėra baigtinis sąrašas. Kaimynui turi būti suteikta visų rūšių parama. Čia netgi yra ir privalomumo elementas – kaimynui turi būti padėta. Taigi šioje Graikijos atstovų sampratoje, kaip ir Danijos kalbėtojo, yra svarbiausias kaimyniškumas, kuris susiejamas su kaimyno parama ir palaikymu, taikiais santykiais.

Kipro atstovai:

„Mes norime kaimynės, kuri identifikuotųsi su europines vertybėmis ir mes tikimės ir tikime, kad per šią dabartinę procedūrą, Turkija galiausiai pajudės Europos link ir priims europines

125 EP posėdis nr.12, Andreassen, 2004-04-01, Danija.

126 EP posėdis nr.13, Papadimoulis, 2004-12-13, Graikija.

127 EP posėdis nr.8, Papayanakis, 2002-02-07, Graikija.

vertybes.“¹²⁸

„Jeigu Turkija laikysis Europos Sąjungos kriterijų ir elgesio normų (*code of conduct*), ji padarys sau ir regionui paslaugą, leisdamą sušvelninti įtampą regione ir vystyti gerus kaimyniškus santykius, kurie pirmiausiai duos naudos regiono žmonėms ir valstybėms.“¹²⁹

Pirmojoje kalboje nurodoma, kad pageidautina kaimyno savybė yra panašios vertybės. Tai implikuoja, jog tuomet su kaimynu galima palaikyti artimesnius ryšius, taip pat tai gali užtikrinti papildomą saugumą. Panašūs motyvai pastebimi ir antrojoje ištraukoje. „Gerų kaimyniškų santykių“ vystymas ir palaikymas yra siejamas su bendromis normomis, tinkamu elgesiu. Jeigu kaimynai laikosi tokių pačių nuostatų, tai sudaro prielaidas geresniems santykiams, yra naudinga visiems esantiems aplink. Kita vertus, jei kaimynai yra labai skirtingi, jų santykiuose gali atsirasti įtampa. Kaimyniški santykiai yra glaudžiai susiejami su paslaugumu: kaimynai elgdamiesi tam tikru būdu daro paslaugą kitiems.

Apibendrinant nagrinėtus metaforų pavyzdžius skirtingų valstybių atstovų kalbose, reikia pastebėti, kad „kaimyno“ samprata daugeliu atveju yra siejama ne su tiesioginiu artimumu, gyvenimu greta, bet su „kaimynišku“. Kaimyniškumas yra suprantamas kaip geri tarpusavio santykiai, pagrįsti paslaugumu, lygybe ir taikiu sutarimu. Tai žymiai ryškiau atsispindi tekstuose, kuriuose narystės idėja yra palaikoma ar vertinama neutraliai. Parlamentarų, kurie atmeta Turkijos narystės idėja, kalbose kaimynas yra traktuojamas kaip daug tolimesniais ryšiais susijęs asmuo, kuris yra labai skirtingas ar netgi keliantis grėsmę. Problematiškesnė būtų prancūziškoji „kaimyno“ sąvoka, kurios netikslus vertimas tampa pavyzdžiu, kaip atsiranda prielaidos nesusikalbėjimui ir nesupratimui. Taigi galima daryti išvadą: kai kaimynas yra suprantamas kaip pakankamai artimais ryšiais susijęs asmuo, daug palankiau yra žiūrima į jo galimą narystę.

2.3.4. Draugo metafora

Draugo metafora (TURKIJA IR EUROPOS SĄJUNGA YRA DRAUGĖS) yra vartojama taip pat nevienareikšmiškai. Ši metafora yra vienodai dažnai pasitaiko ir kalbėtojams pritariant Turkijos narystei Europos Sąjungoje, ir tam nepritariant. Galima pastebėti, kad žodis „draugas“ dažnai yra vartojamas kartu su „partnerio“ ar „kaimyno“ metaforomis. Toliau panagrinėsime atvejus, kai draugo metafora vartojama išreiškiant skirtingas pozicijas Turkijos narystės Europos Sąjungoje atžvilgiu.

1. Turkijos narystei nepritariama

Pavyzdžiui, **Vokietijos atstovas** Poetteringas teigia: „Ką visos trys pozicijos turi bendra, yra

128 EP posėdis nr.13, Demetriou, 2004-12-13, Kipras.

129 EP posėdis nr.13, Triantaphyllides, 2004-12-13, Kipras.

tai, kad jos mato Turkiją kaip didelę ir svarbią valstybę, kurios partneriu mes norime tapti ir su kuria mes norime gyventi draugiškai.“¹³⁰

Nagrinęjant originalią vokišką teksto versiją, aptinkame, kad kalbėtojas vartoja sąvokas „partnerystė“ (*Partnerschaft*) ir „draugystė“ (*Freundschaft*): „Aber alle drei Positionen haben gemein, dass wir in der Türkei ein großes und wichtiges Land sehen, mit dem wir in **Partnerschaft und Freundschaft** zusammenleben wollen.“ Į angliškąjį vertimą tai perkeliama kaip „partner“ ir „amicable terms“: „What all three positions have in common, though, is that they see Turkey as a large and important country, whose **partner** we want to be and with which we want to live **on amicable terms**.“ Kyla klausimas, ar *Freundschaft* ir *amicable terms* turi vienodą prasmę. Galima teigti, kad pirmasis žodis „draugystė“ turi daug stipresnį emocinį krūvį, tuo tarpu angliška versija yra „lengvesnė“ ir tekstui suteikia kitokią prasminę atspalvį. Taigi šis pavyzdys dar kartą pailiustruoja metaforų vertimo problemą.

Remiantis šiuo tekstu paaiškėja, kad draugystės ir partnerystės yra siekiama todėl, kad asmuo yra svarbus ir stiprus. Tokia draugystė ir jos siekimas yra panašūs į santykius, kurie remiasi išskaičiavimu, t.y. žiūrима, kokia iš to bus nauda. Klausimas kyla, ar būtų pageidaujama palaikyti draugiškus ir partneriškus santykius, jeigu subjektas būtų nesvarbus. Šiame tekste išryškėja, kad partnerystė ir draugystė yra suprantami kaip atskiri santykių modeliai, bet jie gali vienas kitą papildyti.

Kita to paties kalbėtojo kalbos ištrauka:

„Net jeigu Turkijos įstojimas nėra galutinis tikslas, ar net jeigu šio proceso gale Turkija netaps valstybe nare, mes galime šiandien pasakyti mūsų draugams ir partneriams turkams, kad mes esame vis dar labai suinteresuoti siekti alternatyvios partnerystės, kuri pastatys partnerystę, bendradarbiavimą ir draugystę ant tvirto pamato („sound footing“).¹³¹

Šioje ištraukoje vėlgi išskiriamos kelios santykių rūšys – partnerystė, bendradarbiavimas ir draugystė. Iš tiesų kyla klausimas, kuo šios rūšys skiriasi ir kodėl atskiriama partnerystė ir bendradarbiavimas. Bendradarbiavimas įprastai suprantamas kaip veikla, kuria kartu siekiama tikslo. Partnerystės vienas iš svarbiausių elementų taip pat turėtų būti bendro tikslo siekimas. Taigi bendradarbiavimo ir partnerystės atskyrimas atrodo nelogiškas. Iš to seka, kad partnerystei yra suteikiama kitokia prasmė nei tikslo siekimas kartu. Galbūt tai tėra formalių, sutartimis pagrįstų santykių apibūdinimas. Tokiu atveju „draugystė“ gali būti vartojama vien tam, kad būtų parodyta, jog santykiai yra pagrįsti ir kažkoku emociniu ryšiu arba tiesiog siekiant pabrėžti, jog neturi priešiško nusiteikimo prieš asmenį, jis nėra suprantamas kaip oponentas.

130 EP posėdis nr.13, Poettering, 2004-12-13, Vokietija.

131 EP posėdis nr.15, Poettering, 2005-09-28, Vokietija.

JK atstovas: „<...> mes siūlysimė Turkijai draugystę ir laisvą prekybą, bet mes valstybei nesiūlysimė politinės sąjungos <...>.“¹³²

Šioje ištraukoje pirmiausia krinta į akis tai, kad draugystė yra suprantama kaip dalykas, kurį galima siūlyti, ji nėra įsivaizduojama užsimezganti savaime tarp asmenų. Tai traktuojama kaip santykiai, kuriems pradėti reikia kažkieno iniciatyvos. Šioje ištraukoje pastebime, kad draugystė yra siūloma kartu su laisva prekyba. Tai parodo, kad šis pasiūlymas yra labiau susijęs su ekonominiais subjektų santykiais. Šiame kontekste vartojama žodis „draugystė“ įgyja pasitikėjimo verslo partneriu prasmę. Taip pat iš teksto suprantame, kad draugystė yra traktuojama kaip alternatyva narystei, taigi draugiški santykiai nėra tokie artimi kaip narių, mažiau įpareigoja, santykiuose tarp subjektų yra išlaikoma distancija.

Belgijos atstovas: „Turkijai gali ir turi būti padedama kaip draugiškai šaliai, bet tai gali būti puikiai daroma per asociacijos sutartis ir pagal Geros kaimynystės politiką.“¹³³ Šis kalbėtojas draugiškumą pirmiausiai sieja su pagalba ir parama. Remiantis šia ištrauka, draugiški santykiai gali būti įforminti per sutartis. Tai rodo, kad šioje situacijoje kalbėtojas draugą supranta kaip subjektą, kuris nėra priešiškas, tačiau su juo nėra palaikomi ypatingai glaudūs ir asmeniškai santykiai.

Apibendrinant pavyzdžius, kai Turkijos narystė nėra palaikoma, galima konstatuoti, kad draugo metaforos vartojama labai panašia prasme, siekiant apibūdinti santykius su subjektu, kuris nėra priešiškas ir su kuriuo yra užmegzti formalūs santykiai. Šiame Turkijos klausimo kontekste draugiški ryšiai nėra traktuojami kaip labai artimi, glaudūs. Jie yra mažiau įpareigojantys nei narystė.

2. Turkijos narystei pritariama

Idomią versiją pateikia **JK atstovė**, kuri draugo vaidmenį įsivaizduoja taip: „Mes negalime atlikti savo kritiško draugo vaidmens švelnindami (*soft-peddaling*) drastiškų pokyčių poreikį, ypač kurdų asmens laisvės ir legitimųjų teisių garantavimo atžvilgiu.“¹³⁴ Šiame tekste kritiškas draugas yra vaizduojamas kaip neturintis nuolaidžiauti ar bandyti sušvelninti, pagražinti situaciją. Jis turi išreikšti savo nuomonę aiškiai ir tiesiai, ypač jeigu liečiami svarbūs klausimai. Tai rodo, kad draugų santykiai turi būti pagrįsti lygybe ir atvirumu. Ši „draugo“ samprata dar susipina su „teatro“ ar „spektaklio“ metaforos elementais. „Kritiškas draugas“ yra vaidmuo, kuris yra vaidinamas, pateikiamas apibūdinimas, kokius bruožus turi turėti „kritiško draugo“ personažas. Taigi išaiškėja, kad draugiški santykiai gali būti tik imituojami arba vaidinami.

132 EP posėdis nr.14, Knapman, 2004-12-15, JK.

133 EP posėdis nr.12, Clayes, 2004-04-01, Belgija.

134 EP posėdis nr.2, Ludford, 2000-04-11, JK.

Danijos atstovas: „Svari nauda saugumo politikos požiūriu būtų gauta pagreitinus Turkijos integraciją į Europą. Mano nuomone, Turkija yra valstybė, kuri gali pastatyti tiltą į arabų pasaulį. Todėl aš prašau (*call upon*) jūsų būsimame procese veikti remiantis Turkijos buvimu „Europos drauge“ (*on the basis of Turkey's being 'a friend of Europe'*). Turkija yra turtas Europai, o ne našta ant jos.¹³⁵ Šioje ištraukoje dėmesį labiausiai patraukia kabutėmis išskirta frazė „Europos draugė“. Iškart atrodo, kad subjektas, apie kurį kalbama, nėra tikras draugas, o tik tariamas. Su juo gali būti elgiamasi draugiškai ne dėl asmeninių simpatijų ar kitokio emocinio artumo, kuriuo turėtų pasižymėti draugų santykiai, tačiau tik siekiant savo tikslų ir naudos. Remiantis šio kalbėtojo supratimu, draugiškas elgesys su asmeniu gali paskatinti jį veikti vienokiu ar kitokiu būdu.

Aptartuose pavyzdžiuose išryškėja įvairios draugo ir draugystės sampratos skirtingų kalbėtojų kalbose. Tai parodo, kad ta pati metafora ar sąvoka gali būti skirtingai interpretuojama, priklausomai nuo asmens turimų kultūrinių prielaidų.

Apibendrinant atliktą metaforų analizę, galima daryti išvadą, kad skirtingų valstybių atstovai vartoja tas pačias koncepcines metaforas, tai yra, susiejami tie patys laukai - vienoda taikinio sritis („*target domain*“) su vienoda šaltinio sritimi („*source domain*“). Kita vertus, žemesniame lygmenyje, kai metaforos yra išreiškiamos per konkrečius metaforiškus pasakymus, atsiranda skirtumų – dėmesys atkreipiamas į skirtingas detales, naudojama ta pati taikinio ar šaltinio sritis gali būti skirtingai apibūdinama. Detaliau išanalizavus šeimos, partnerio, kaimyno ir draugo metaforų vartojimą skirtingų tautybių parlamentarų kalbose, pastebėta, kad išryškėja kultūriškai skirtingos tų pačių sąvokų sampratos. Nagrinėjant Europos Parlamento narių kalbas, rasta ir gana specifinių metaforų vartojimo pavyzdžių, kaip Prancūzijos atstovo pavartota „brolybės“ metafora. Norint suprasti kultūriškai specifines metaforas, būtina atkreipti dėmesį į jų atsiradimo ir vartojimo istorinį bei kultūrinį kontekstą.

Toliau pasiaiškinkime, kaip kultūriškai skirtingas tam tikrų sąvokų ar dalykų interpretavimas veikia viešosios erdvės diskusijas. Kaip žinome, teorinėje diskusijoje apie Europos viešąją erdvę ir daugiakultūriškumo vaidmenį išsiskyrė dvi stovyklos. Pirmosios viršnacionalinės Europos viešosios erdvės teorijos kultūrinį pliuralizmą traktuoja kaip neįveikiamą kliūtį formuotis ir funkcionuoti

135 EP posėdis nr.13, Seeberg, 2004-12-13, Danija.

viešajai erdvei. Antroji europeizuotų viešųjų erdvių teorijų grupė šį teiginį atmeta. Šiame darbe remiamasi Europos viešosios erdvės apibrėžimu, kuriuo akcentuojama, kad tai komunikacinė erdvė, sukuriama ir palaikoma per komunikacinį veiksmą, jai būdingos racionalios ir kritinės diskusijos, universalumo ir prieinamumo principai. Tokioje viešojoje erdvėje turėtų vykti suprantanti komunikacija, nes tik siekiant supratimo yra įmanoma prieiti racionaliai motyvuotą ir abiem pusėms priimtina sprendimą. Taip pat iškelta prielaida, kad ši erdvė turėtų būti kultūriškai homogeniška, nes tik tokiu atveju viešosios erdvės dalyviai turės bendrą dalykų suvokimą, galės vienodai suprasti ir interpretuoti lingvistinius posakius ir keliamus argumentus. Šiame darbe atliktas tyrimas atskleidė, kad daugiakultūriškumas iš tiesų sukuria prielaidas atsirasti nesusikalbėjimui ir supratimo problemoms.

Kaip jau buvo aptarta pirmojoje darbo dalyje, diskusijos dalyviai pirmiausiai turi gebėti susikalbėti, t.y., mokėti tą pačią kalbą arba naudotis vertėjo paslaugomis. Europos Parlamento plenarinių posėdžių diskusijose šis susikalbėjimas yra užtikrinamas, nes yra įdiegta vertimo sistema. Kita vertus, galima pastebėti, kad tyrimo metu buvo aptikta ne visai tikslių vertimo pavyzdžių, kurie parodo, jog vertimas gali iškreipti kalbėtojo mintį. Reikia akcentuoti, kad tai nėra vien techninė problema. Net jeigu diskusijos dalyviai vartotų vieną kalbą, tuos pačius žodžius ar sąvokas jie interpretuoja remdamiesi savo turimomis kultūrinėmis prielaidomis. Kaip atskleidė šis tyrimas, skirtingų valstybių atstovai skirtingai supranta dalį sąvokų ar reiškinių. Iš to seka, kad jeigu nevienodai suvokiamos metaforos, ar apskritai, tam tikri žodžiai, yra vartojami diskusijoje, galima daiktas, jog kalbėtojas ir adresatas juos supras ir interpretuos skirtingai. Jeigu bendraujantys asmenys skirtingai supranta ir interpretuoja vienas kito argumentus, vargu ar jų diskusija gali būti racionali ir kritiška. Tai jau tampa kliūtimi siekiant supratimo ir sutarimo viešojoje erdvėje, sprendžiant tam tikrus klausimus ar problemas.

Vis dėlto tai nereiškia, kad daugiakultūriškumas visiškai užkerta kelią supratimui ir susikalbėjimui viešojoje erdvėje. Kai kurios sritys kelia mažiau problemų supratimui, kitos – daugiau. Pavyzdžiui, jeigu prisimintume Europos Sąjungos ir Turkijos santykiams apibūdinti vartojamą judėjimo metaforą, ji praktiškai nekelia supratimo problemos skirtingų kultūrų atstovams. Taip yra todėl, kad ji susieja abstraktų reiškinį integraciją su konkrečiu procesu – judėjimu, kuris remiasi praktiškai visų vienoda fizine patirtimi. Jeigu abstraktus reiškinys yra suvokiamas per kultūriškai specifinę patirtį (pavyzdžiui, tam tikrai kultūrai įprastas asmeninių santykių normas), diskusijos dalyviai gali susidurti su supratimo problema.

Išvados

Šiame darbe apžvelgus teorines diskusijas apie Europos viešąją erdvę, pastebėta, kad joje pernelyg mažai dėmesio yra skiriama daugiakultūriškumo analizei. Daugiakultūriškumo veiksnio įtaka (ar jos nebuvimas) diskusijoms viešojoje erdvėje nėra pagrindžiama empiriniais tyrimais, kuriuose būtų analizuojama supratimo ir susikalbėjimo galimybė, kai viešojoje erdvėje dalyvauja skirtingų tautybių / kultūrų žmonės. Šio darbo tikslas buvo ištirti daugiakultūriškumo įtaką diskusijoms viešojoje erdvėje, įvertinant susikalbėjimo ir supratimo galimybę. Darbe remiantis diskurso analizės metodu analizuotos Europos Parlamento posėdžiuose Turkijos klausimu pavartotos metaforos. Metaforų analizė padeda atskleisti, kokiomis prielaidomis apie tam tikrus reiškinius remiasi jas vartojantys asmenys, ar jų supratimas skiriasi ar ne.

Tiriant metaforas buvo išskirta 11 koncepcinių metaforų grupių, iš kurių dažniausiai vartojamos buvo judėjimo ir partnerystės. Analizuojant metaforų vartojimą skirtingų valstybių atstovų kalbose, pastebėta, kad abstraktesniame lygmenyje yra vartojamos tos pačios koncepcinės metaforos. Skirtumai išryškėja tik jas konkretizuojant per metaforiškus posakius. Darbe detaliau analizuotos santykiams apibrėžti skirtos šeimos, partnerio, kaimyno ir draugo metaforų grupės.

Atlikus Europos Parlamento diskurso analizę, galima padaryti tokias išvadas:

- Daugiakultūriškumas sukuria prielaidas nesusikalbėjimui ir nesupratimui daugiakultūrinėje viešojoje erdvėje. Skirtingu kultūriniu pagrindu besiremiantys kalbėtojas ir adresatas gali nevienodai interpretuoti vartojamas sąvokas, tai lemtų tarpusavio nesusikalbėjimą ir nesupratimą, kritinės ir racionalios diskusijos nebuvimą.
- Daugiakultūrinėje viešojoje erdvėje supratimo ir susikalbėjimo problemų gali kelti ne tik kultūrinis pliuralizmas, bet ir kalbinis pliuralizmas. Atliekant tyrimą susidurta su vertimo iškraipomomis prasmėmis, kurios apsunkina kalbėtojo argumento supratimą. Vertimo problema yra ypač aktuali metaforų atveju, kai kultūriškai specifinei metaforai verčiant gali būti suteikta kitokia prasmė arba pasirinktinai paliekama tik viena iš galimų prasmių.
- Net jeigu daugiakultūrinėje viešojoje erdvėje būtų vartojama viena bendra kalba (*lingua franca*), kliūtys supratimui vis tiek išliktų, kadangi toms pačioms sąvokoms gali būti suteikta kultūriškai skirtinga prasmė. Kaip parodė tyrimas, vartojami tie patys žodžiai gali kelti nevienodas asociacijas skirtingų valstybių atstovams.
- Tyrimas patvirtina, kad kultūrinis homogeniškumas sukurtų geriausias sąlygas formuotis ir

funkcionuoti viešajai erdvei, nes būtų mažesnė tikimybė kilti nesusipratimams, nulemtiems kultūrinių skirtumų. Taigi kultūriškai vienalytėje erdvėje būtų lengviau siekti supratimo ir sutarimo.

- Siekiant supratimo ir susikalbėjimo daugiakultūrinėje viešojoje erdvėje pravartu būtų išsiaiškinti, kaip viešosios diskusijos dalyviai supranta vieną ar kitą sąvoką. Aiškiai apibrėždami vartojamas sąvokas, bendraujantys asmenys greičiau suprastų vienas kito argumentus ir galėtų išvengti nesusikalbėjimo.
- Reikia pripažinti, kad daugiakultūriškumo lemiamos kliūtys atsirastų ne visais atvejais. Jos išryškėja, kai daugiakultūrinėje viešojoje erdvėje dalyvaujantys asmenys remiasi specifine kultūrine patirtimi, ir nėra tokios akivaizdžios, kai interpretacijų pagrindu tampa fiziškai bendra patirtis.

Kadangi Europos viešojoje erdvėje turėtų galioti prieinamumo ir universalumo principai, joje galėtų reikštis įvairių kultūrų atstovai. Remiantis tyrimu, galima teigti, kad jų skirtingi interpretaciniai resursai galėtų tapti kliūtimi siekiant susikalbėjimo ir supratimo viešojoje erdvėje.

Ateityje tiriant supratimo ir susikalbėjimo galimybę daugiakultūrinėje viešojoje erdvėje, būtų galima pasirinkti vieną koncepcinę metaforą ir plačiau ištirti, kaip ji yra vartojama ir suprantama skirtinguose kontekstuose tarp skirtingų kultūrų atstovų. Taip pat būsimoose tyrimuose būtų įdomu pritaikyti ir kitų disciplinų metodus tiriant supratimo problematiką daugiakultūrinėje viešojoje erdvėje.

Tiriant politinio diskurso metaforas verta būtų pasiremti vertimų analize, tai padėtų daugiau sužinoti apie universalias tarpkultūrinės ir specifines metaforas. Taip pat šis metodas padėtų rasti kultūriškai specifiskas sąvokas, kurias verčiant į kitas kalbas atsiranda prasminiai nukrypimai. Tokiai empirinei analizei geriausiai tiktų daugiakalbiai tekstai, kuriuose pateikiamas tas pats tekstas skirtingomis kalbomis, pavyzdžiui, dokumentai ar kalbos iš Europos Sąjungos institucijų.

Priedai

1. Lentelė. Metaforų pasiskirstymas pagal valstybes, metaforų grupes ir poziciją Turkijos narystės atžvilgiu.

	judėjimas			šeima			klubas			namas			žaidimas			kaimynas			partneris			partnerystė - narystė			draugas			mokykla			tiltas			Iš viso
Austrija	9	1								2	1		2						2	1			1	1						1				21
Belgija	2									2																1		1						6
Danija	2			1			1							1	1							1				1			1					9
Graikija	6	3		5	1	1					1	1					2											1						21
Italija	1	1	1		1					2						2				1			2	1										12
Ispanija	2		1											1		1	1																	6
JK	6	1	1				1			1												2			2	1		1						16
Kipras	1		1			1				1						2							1											7
Lenkija		2			1						1					1	2			1										1				13
Latvija			1																															1
Lietuva								1															1											2
Nyderlandai	7		4				2			2		1	1	1					1				6		1			1		1				28
Portugalija	2		2			1	1			2		1													1									10
Prancūzija	4	1	5	1	1		1	1	1	2	4		1	1		1						2	4											30
Suomija	1																						1							1				3
Slovėnija	1													1					1															3
Švedija	1	1	1							1				1					2				1							4				12
Vokietija	9	2	6	1			1			3	1		2	1		1			1	5	2		11			3		1		1				51
	54	12	23	8	4	3	7	2	1	18	8	3	6	0	5	2	8	4	8	9	2	13	24	2	5	5	0	4	0	2	8	1	0	251
Iš viso	89			15			10			29			11			14			19			39			10			6			9			

Paaiškinimas: šioje lentelėje pateikiama, kiek ir kokių metaforų kiekvienos valstybės atstovai panaudojo pritardami, nepritardami ar neutraliai reaguodami į Turkijos narystės ES galimybę. Kiekvienos metaforos grupės pirmas stulpelis rodo, kiek kartų valstybių atstovai pritarė Turkijos narystei Europos Sąjungoje, antras – kiek nepritarė, trečias - buvo neutralūs arba jų pozicija

nebuvo aiški.

2 Lentelė. Procentinis metaforų pasiskirstymas.

	Jud ėji ma s	Š ei m a	Kl u b as	N a m as	ža idi m as	K ai m y n as	Pa rt n er is	N ar ys tė	Dr a u g as	M ok yk la	Tilt as
Austrija	48%			14%	10%		14%	10%		5%	
Belgija	33%			33%					17%	17%	
Danija	22%	11%	11%			22%		11%	11%		11%
Graikija	43%	33%		10%		10%				5%	
Italija	25%	8%		17%		17%	8%	25%			
Ispanija	50%					17%	33%				
JK	50%		6%	6%				13%	19%	6%	
Kipras	29%	14%		14%		29%		14%			
Lenkija	15%	8%		8%	8%	15%	8%	31%			8%
Latvija	100%										
Lietuva			50%					50%			
Nyderlandai	39%		7%	11%	7%		4%	21%	4%	4%	4%
Portugalija	40%	10%	10%	30%					10%		
Prancūzija	33%	7%	10%	20%	7%	3%		20%			
Suomija	33%							33%			33%
Slovėnija	33%					33%	33%				
Švedija	25%			8%	8%		17%	8%			33%
Vokietija	33%	2%	2%	8%	6%	2%	16%	22%	6%	2%	2%

Paaiškinimas: Šioje lentelėje pateikiami duomenys, kiek procentų kiekviena metaforų grupė sudarė nuo visų valstybės atstovų pavartotų metaforų. Žaliai pažymėtos valstybės, kurių atstovų kalbų pavyzdžių rasta mažiau negu 10.

Summary

Cultural Pluralism and the European Public Sphere: Analysis of the European Parliament Discourse

There are two dominant groups of theories that try to explain possibilities of the emergence of the European public sphere. The first group of authors are advocates of the supranational European public sphere. They claim that three key conditions have to be satisfied that European public sphere could emerge: there should be common language and culture, supranational media and common European identity. These theories argue that it is impossible to satisfy the conditions; so supranational European public sphere is non-existent. Cultural pluralism is seen as a key obstacle. The second set of theories is looking for the Europeanised national public spheres. Scholars assert that cultural pluralism is not a barrier, some of them even speak about the existence of Europeanised public spheres. To summarise, theories of the European public sphere give different answers to the question how cultural pluralism influences public discussions, whether it is a major impediment to the emergence of European public sphere or not.

The paper aims to analyse if understanding is possible and achievable in multicultural public sphere between representatives of different cultures. This question is not widely developed in literature; moreover, there is a lack of empirical research in this domain. So, the paper seeks to fill this gap. The paper uses Habermasian definition of the public sphere: it is a sphere produced through the communicative action. Rational and critical discussions take place in the public sphere, communicating sides seek understanding and agreement.

In order to answer the question, European Parliament plenary sessions are examined using discourse analysis method. This method investigates vocabulary that is used by the participants of discussion to describe processes or things, analyses the structure of texts, and searches for changes in meaning. In this paper 20 European Parliament plenary sitting from year 1999 to 2007 are analysed. Discussions in the sittings were related to the question of Turkey's accession to the European Union. Metaphors used by speakers of different nationalities were picked from the minutes of parliamentary sittings. Metaphors should not be seen just as rhetorical mean, they are used to understand abstract phenomena in terms of concrete experience. Metaphor analysis reveals how speaker understands certain situations. As a result, it is possible to evaluate how different members of the European Parliament

understand the same things, whether they give divergent or similar meanings to the metaphor, whether their use of the word is culturally specific or not.

Conceptual metaphors were divided into 11 groups, four of which (Family, Partner, Neighbour and Friend metaphors) were examined more thoroughly. This analysis showed that representatives of different cultures use the same conceptual metaphors at the universal level. However, they use special metaphoric expressions at the lower level, emphasise different details. It also occurred that different meanings can be attached to the same metaphor as a result of culturally specific interpretative resources. As a result, this could cause a misunderstanding in a discussion in multicultural public sphere. It is necessary to stress that not all metaphors appear to have different interpretations in different cultures. Some of them do not pose serious problems in communication as they are based on common physical experience.

This research has showed that the same word can invoke different associations between people of different cultures. This means that the possibility of rational and critical discussions in the multicultural public sphere becomes limited.

Several conclusions are made relying on the results of the European Parliament discourse analysis. Firstly, cultural pluralism can create a background for misunderstanding and misinterpretation in the public sphere. Second, linguistic pluralism may also become an obstacle because some aspects of meaning may be lost in the processes of translation between languages. Even if one common language (*lingua franca*) would be used in discussion, culturally different meanings can be attached to the same concepts. This research proves that cultural homogeneity would create the best conditions for the public sphere to be formed and to function well, because the possibility of cultural misunderstanding would be minimised. Finally, this paper shows that in order to reach mutual understanding and agreement in multicultural public sphere, it would be advisable to make clear how used concepts are understood by other participants in the public discussion.

Literatūros ir šaltinių sąrašas

1. Brüggemann, Michael, „How the EU Constructs the European Public Sphere: Seven Strategies of Information Policy“, *TranState Working Papers*, No. 19, Bremen: Staatlichkeit im Wandel, 2005.
2. Brüggemann, Michael et al., „Segmented Europeanization. The Transnationalization of Public Spheres in Europe: Trends and Patterns“, *TranState Working Papers*, No. 37, Bremen: Staatlichkeit im Wandel, 2006.
3. Calhoun, Craig (red.), *Habermas and the Public Sphere*, Cambridge, Massachusetts, London: the MIT Press, 1996.
4. Castells, Manuel, cit. iš Carl Henrik Fredriksson, „Energizing the European Public Space“, 2004, <<http://www.eurozine.com/articles/2004-05-13-fredriksson-en.html>> [žiūrėta 2007-05-10].
5. Chilton, Paul ir Mikhail Ilyin, „Metaphor in Political Discourse: The Case of the `Common European House““, *Discourse Society*, SAGE Publications, 1993 (4:7).
6. Chilton, Paul ir George Lakoff „Foreign Policy by Metaphor“. Kn. Christina Schäffner, Anita L. Wenden, (sud.) *Language and Peace*, Aldershot: Dartmouth, 1995.
7. Dahlberg, Lincoln, „The Habermasian public sphere: Taking difference seriously?“, *Theory and Society*, vol. 34, 2005.
8. *Dictionnaire de la langue française lexis*, Paris: Larousse, 1989.
9. Dobrzyńska, Teresa „Translating Metaphor: Problems of Meaning“, *Journal of Pragmatics*, 1995(24).
10. Drulák, Petr, „Metaphors Europe Lives by: Language and Institutional Change of the European Union“, *EUI Working Paper SPS* No. 2004/15, San Domenico: European University Institute, 2004.
11. Esmark, Anders, “The Europeanization of Public Spheres - modes of resonance and institutional anchorage”, pranešimas konferencijoje „CONNEX-workshop: A European Public Sphere: How much of it do we have and how much do we need?“, Amsterdam, 2005 gruodžio 9-10d.
12. European Commission, „Europeans and their Languages“, *Special Eurobarometer*, February 2006. <ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf> [žiūrėta 2008-02-25].
13. European Parliament, Multilingualism, Translation, <<http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?id=155&pageRank=3&language=E>

[N](#)> [žiūrėta 2008-04-22].

14. European Parliament, Rules of Procedure of the European Parliament, <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getLastRules.do?language=EN&reference=TOC>> [žiūrėta 2008-04-22].
15. Fairclough, Norman, „Critical Discourse Analysis and the Marketization of Public Discourse: The Universities“, 1993, cituota iš Inga Vinogradnaitė, Diskurso analizė kaip politikos tyrimo metodas, Vilnius: VU leidykla, 2006.
16. Glucksberg, Sam, *Understanding Figurative Language : From Metaphor to Idioms*, Oxford: Oxford University Press, 2001.
17. Grimm, Dieter, „Does Europe Need a Constitution“ Kn. Peter Gowan, Perry Anderson, *The Question of Europe*, London, New York: Verso, 1997.
18. Habermas, Jürgen, *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry Into a Category of Bourgeois Society*, London: Polity Press, 1989.
19. Habermas, Jürgen, *The Theory of Communicative Action. Reason and Rationalization of Society*, Vol.1, Boston: Beacon Press, 1995.
20. Habermas, Jürgen, *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*; Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1996.
21. Habermas, Jürgen, „Social Action, Purposive Activity, and Communication“, (1981). Kn. Maeve Cooke (sud.), *On the Pragmatics of Communication*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1998.
22. Habermas, Jürgen, „Actions, Speech Acts, Linguistically Mediated Interactions, and the Lifeworld“, (1988). Kn. Maeve Cooke (sud.) *On the Pragmatics of Communication*, Massachusetts: The MIT Press, 1998.
23. Jürgen Habermas, “Some Further Clarifications of the Concept of Communicative Rationality” Kn. Maeve Cooke (sud), *On the Pragmatics of Communication*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1998.
24. Hülse, Rainer, „Looking beneath the surface – invisible othering in the German discourse about Turkey’s possible EU-accession“, pranešimas „Ioniann“ konferencijoje, Corfu, Graikija, 2000 gegužės 19-22d.
25. Jaworski, Adam ir Nikolas Coupland, *The Discourse Reader*, London: Routledge, 1999.
26. Kielmansegg, Peter Graf, „Läßt sich die Europäische Gemeinschaft demokratisch verfassen?“, 1994, cit. iš Marianne van de Steeg, „Rethinking the Conditions for a Public Sphere in the European Union“, *European Journal of Social Theory*, nr. 5,

- 2002.
27. Koopmans, Ruud ir Jessica Erbe, „Towards a European Public Sphere? Vertical and Horizontal Dimensions of Europeanised Political Communication“, *Discussion Paper SP IV 2003-403*, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), 2003.
<www.cceae.umontreal.ca/IMG/pdf/Session_2_-European_Public_Sphere.pdf>
[žiūrėta 2007-03-15].
 28. Koopmans, Ruud, Friedhelm Neidhardt ir Barbara Pfetsch, „Conditions for the Constitution of a European Public Sphere“. Pranešimas konferencijoje „Democracy Beyond the Nation-State“, Atėnai, Graikija, 2000 m. spalio 5-7d.
 29. Kövecses, Zoltán, *Metaphor in Culture. Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
 30. Kövecses, Zoltán, *Metaphor : A Practical Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2002.
 31. Koutsantoni, Dimitra, „Greek Cultural Characteristics and Academic Writing“, *Journal of Modern Greek Studies*, Vol.23, 2005.
 32. Lakoff, George ir Mark Johnson, *Metaphors We Live By*, Chicago, London: The University of Chicago Press, 1980.
 33. Lakoff, George ir Zoltán Kövecses „The cognitive model of anger inherent in American English“. Kn. D. Holland, N. Quinn (red.), *Cultural models in language and thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
 34. Mill, John Stuart, *Considerations on Representative Government*, cit. iš Peter A. Kraus, „Cultural diversity as a challenge to European integration“, 2003.
<www.etes.ucl.ac.be/Francqui/Livre/20.Kraus.pdf> [žiūrėta 2007-05-03].
 35. Mörä, Tuomo, „Boundaries of Public Sphere Ideal“. Pranešimas konferencijoje „Public Spheres and Their Boundaries“, Tampere, Suomija, 2006.
 36. Musolff, Andreas, „False Friends Borrowing the Right Words? Common Terms and Metaphors in European Communication“. Kn. Andreas Musolff et al (sud.), *Conceiving of Europe*, Aldershot: Dartmouth, 1996.
 37. Musolff, Andreas, „Political Imagery of Europe: A House Without Exit Doors?“, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, Vol. 21, No. 3, 2000.
 38. *Oxford Dictionary of English*, Catherine Soanes, Angus Stevenson (red.), 2 leid., Oxford: Oxford University Press, 2003.
 39. Papadopoulos, Theodoros N., „Greek family policy from a comparative perspective“. Kn. Eileen Drew, Ruth Emerek, Evelyn Mahon (sud.) *Women, Work and the Family in*

- Europe*, London: Routledge, 1998.
40. Persson, Martin Olof, „Turkey as a member of the European Union? A discourse analysis of the views presented in the European Parliament“, Luleå tekniska universitet, 2007. <<http://epubl.ltu.se/1402-1552/2007/079/index.html>> [žiūrėta 2008-04-10].
 41. Peters, Bernhard et al, „National and transnational public spheres: the case of the EU“, *European Review*, (2005), Vol.13(1).
 42. Piesarskas, Bronislovas, *Dabartinės anglų kalbos žodynas*, Vilnius: Alma littera, 2001.
 43. Quinn, Naomi, „The cultural basis of metaphor“. Kn. J. Fernandez (sud.), *Beyond metaphor: The theory of tropes in anthropology*, Stanford, CA: Stanford University Press, 1991.
 44. Risse, Thomas ir Marianne Van de Steeg, „An Emerging European Public Sphere? Empirical Evidence and Theoretical Clarifications“. Pranešimas konferencijoje „Europeanisation of Public spheres, Political Mobilisation, Public Communication and the European Union,“ Science Center Berlin, 2003m. birželio 20-22d.
 45. Rollin, Nicholas (sud.), *Concise Oxford Spanish Dictionary*, 2 leid., Oxford: Oxford University Press, 2004.
 46. Schäffner, Christina, „Building a European House? Or at Two Speeds into a Dead End? Metaphors in the Debate on the United Europe“, Kn. Andreas Musolff et al (sud.), *Conceiving of Europe*, Aldershot: Dartmouth, 1996.
 47. Van de Steeg, Marianne, „Rethinking the Conditions for a Public Sphere in the European union“, *European Journal of Social Theory*, SAGE Publications, 2002.
 48. Wetherell, Margaret ir Stephanie Taylor, Simeon J. Yates, *Discourse as Data*. London: SAGE Publications Ltd, 2001.
 49. Wikipedia, the free encyclopedia, <http://de.wikipedia.org/wiki/Wilde_Ehe> [žiūrėta 2008-05-03].

Diskurso analizėje remtasi šiais Europos Parlamento posėdžiais:

1. 1999 – 12-01, Briuselis

<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+19991201+ITEM-010+DOC+XML+V0//EN&language=EN>>
[žiūrėta 2008-03-15].

2. 2000 - 04 -11 – Strasbūras <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20000411+ITEM-009+DOC+XML+V0//EN&language=EN>>

[žiūrėta 2008-03-15].

3. 2000 – 09 – 05, Strasbūras,
<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20000905+ITEM-012+DOC+XML+V0//EN>> [žiūrēta 2008-03-15].
4. 2000 – 11 - 14, Strasbūras
<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20001114+ITEM-003+DOC+XML+V0//EN&language=EN>>
[žiūrēta 2008-03-15].
5. 2000 – 11 – 14, Strasbūras
<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20001114+ITEM-005+DOC+XML+V0//EN&language=EN>>
[žiūrēta 2008-03-15].
6. 2001 – 02-14, Strasbourg
<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20010214+ITEM-002+DOC+XML+V0//EN&language=EN>>
[žiūrēta 2008-03-15].
7. 2001 – 10- 24, Strasbūras
<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20011024+ITEM-009+DOC+XML+V0//EN&language=EN>>
[žiūrēta 2008-03-15].
8. 2002 – 02 – 07, Strasbūras
<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20020207+ITEM-011+DOC+XML+V0//EN&language=EN>>
[žiūrēta 2008-03-15].
9. 2002 – 02-27, Briuselis <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20020227+ITEM-008+DOC+XML+V0//EN&language=EN>>
[žiūrēta 2008-03-15].
10. 2003 – 05 – 13, Strasbūras
<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20030513+ITEM-011+DOC+XML+V0//EN&language=EN>>

[žiūrēta 2008-03-15].

11. 2003 – 06 – 04, Strasbūras

<[http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-
//EP//TEXT+CRE+20030604+ITEM-004+DOC+XML+V0//EN&language=EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20030604+ITEM-004+DOC+XML+V0//EN&language=EN)>

[žiūrēta 2008-03-15].

12. 2004 – 04 – 01, Strasbourg

<[http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-
//EP//TEXT+CRE+20040401+ITEM-002+DOC+XML+V0//EN&language=EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20040401+ITEM-002+DOC+XML+V0//EN&language=EN)>

[žiūrēta 2008-03-15].

13. 2004 – 12 – 13, Strasbūras

<[http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-
//EP//TEXT+CRE+20041213+ITEM-010+DOC+XML+V0//EN&language=EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20041213+ITEM-010+DOC+XML+V0//EN&language=EN)>

[žiūrēta 2008-03-15].

14. 2004 – 12 – 15, Strasbūras

<[http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-
//EP//TEXT+CRE+20041215+ITEM-002+DOC+XML+V0//EN&language=EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20041215+ITEM-002+DOC+XML+V0//EN&language=EN)>

[žiūrēta 2008-03-15].

15. 2005 – 09 – 28, Strasbūras

<[http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-
//EP//TEXT+CRE+20050928+ITEM-003+DOC+XML+V0//EN&language=EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20050928+ITEM-003+DOC+XML+V0//EN&language=EN)>

[žiūrēta 2008-03-15].

16. 2005 – 09 – 28, Strasbūras

[http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-
//EP//TEXT+CRE+20050928+ITEM-006+DOC+XML+V0//EN&language=EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20050928+ITEM-006+DOC+XML+V0//EN&language=EN)

17. 2006 – 04 – 03, Strasbūras

<[http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-
//EP//TEXT+CRE+20060403+ITEM-008+DOC+XML+V0//EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20060403+ITEM-008+DOC+XML+V0//EN)> [žiūrēta 2008-03-

15].

18. 2006 – 04 – 06, Strasbūras

<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=->

[//EP//TEXT+CRE+20060406+ITEM-011+DOC+XML+V0//EN&language=EN>](#)

[žiūrēta 2008-03-15].

19. 2006 – 09 – 26, Strasbūras

<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=->

[//EP//TEXT+CRE+20060926+ITEM-012+DOC+XML+V0//EN&language=EN>](#)

[žiūrēta 2008-03-15].

20. 2007 – 05 – 23, Strasbūras

<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=->

[//EP//TEXT+CRE+20070523+ITEM-012+DOC+XML+V0//EN&language=EN>](#)

[žiūrēta 2008-03-15].